

KONKURENTSIAMET

ARUANNE ELEKTRI- JA GAASITURUST EESTIS 2023

TALLINN 2024

Sisukord

SISSEJUHATUS	4
1. ELEKTRITURG	4
1.1. Elektrituru toimimine ja regulatsioon	4
1.1.1. Peamised muudatused elektri seadusandluses	4
1.1.2. Omandiline eraldamine	5
1.1.3. Tehniline funktsioneerimine	8
1.1.4. Elektrivarustuse kvaliteet	10
1.1.5. Võrgule juurdepääs ja võrguteenuse hinnaregulatsioon	15
1.1.6. Bilansiteenused	19
1.1.7. Piiriülesed küsimused	20
1.1.8. Ühishuviprojektid	24
1.2. Elektri hulgiturg	25
1.3 Elektri jaeturg	33
1.4. Elektri varustuskindlus	36
1.4.1. Varustuskindlus ja varustuskindluse norm	36
1.4.2. Üleeuroopaline varustuskindluse analüüs	37
1.4.3. Eesti varustuskindlus süsteemi piisavuse vaatest	41
2. MAAGAASITURG	44
2.2. Maagaasituru toimimine ja regulatsioon	44
2.2.1. Peamised muudatused maagaasi seadusandluses	44
2.1.1. Tehniline funktsioneerimine	44
2.1.2. Gaasivõrgu kasutamise ja liitumise hinnad	48
2.1.3. Bilansivastutus	49
2.1.4. Piiriülene võimsuste jaotus ja ülekoormuse juhtimine	51
2.1.5. Euroopa Liidu võrgueeskirjade rakendamine	52
2.1.6. Ülekandevõrgu tehnilise talitluse näitajad	53
2.2. Maagaasi hulgiturg	55
2.3. Maagaasi jaeturg	58
2.4. Maagaasi varustuskindlus	62
2.4.1. Varustuskindluse üldised näitajad	62
2.4.2. Riskihindamine	66
3. TARBIJATE KAITSE JA VAIDLUSTE LAHENDAMINE ELEKTRIENERGIA JA MAAGAASI SEKTORIS	68
3.1. Elektrienergia sektor	68

3.1.1. Tarbijakaitse arvnäitajad elektrienergia sektoris	70
3.2. Maagaasi sektor	71
3.2.1. Tarbijakaitse arvnäitajad maagaasi sektoris	74

Sissejuhatus

Tulenevalt elektrituruseaduse § 93 lõikest 10 on Konkurentsiametil kohustus igal aasta koostada ja avaldada eelmise kalendriaasta kohta ülevaade, milles kajastatakse järgmist:

- 1) süsteemidevaheliste ühenduste võimsuse jaotamise reeglid;
- 2) süsteemi ülekoormuse lahendamise reeglid;
- 3) võrkudevaheliste ühenduste loomisele ja remondile kulutatud aeg;
- 4) võrguettevõtja avaldatav teave võrkudevaheliste ühenduste ja võrgu võimsuse jaotamise kohta, arvestades ärisaladuse hoidmise vajadust;
- 5) võrguettevõtjate tegevusalade eristamine;
- 6) uutele tootjatele kehtestatud liitumistingimused;
- 7) süsteemihalduri ja võrguettevõtjate kohustuste täitmine;
- 8) konkurentsi olukord elektriturul.

Lisaks maagaasiseaduse § 37 lõike 3 punktist 7 tuleneb ametile kohustus iga aasta koostada ja avaldada aruanne varustuskindluse olukorra kohta.

2023. aasta elektri- ja gaasiturude aruande koostamisel on järgitud veel Euroopa energiaregulaatorite nõukogu (Council of European Energy Regulators) nõudeid.

Järgnevalt annab Konkurentsiamet ülevaate 2023. aasta elektri- ja maagaasiturude kohta.

1. Elektriturg

1.1. Elektrituru toimimine ja regulatsioon

1.1.1. Peamised muudatused elektri seadusandluses

2023. aastal jõustusid elektrituruseaduses mitmed muudatused. Täiendati sätteid, mis käsitlevad tootjate õigust saada põhivõrguettevõtjalt elektrienergia tootmise eest toetust. Kehtestati ühetaolise tagatise nõue kõikidele pakkujatele, kes osalevad taastuvast energiaallikast ja tõhusa koostootmise režiimil elektrienergia tootmise riigisisese eesmärgi saavutamiseks korraldatud vähempakkumisel. Muudatuse eesmärgiks on vähempakkumisel osalevate tootjate võrdne kohtlemine.

Samuti täiendati seadusandlust nn „fantomliitumiste“ vältimiseks. Eesti elektri põhivõrk on dimensioneeritud ligikaudu 3000 MW võimsuse edastamiseks – keskmiselt 1000 MW kohalikuks tarbimiseks ja 2000 MW lõuna ning põhja suunas riikidevaheliseks elektrikaubanduseks. Võrguga liituda soovivate elektritootjate maht on aga viimase aasta jooksul oluliselt suurenenud ja ületab märkimisväärselt võrgu läbilaskevõimekust. Iga järgneva liituja võrguga ühendamiseks tuleb teostada järjest suuremahulisemaid võrgu ümberehitusi, mis omakorda mõjutab oluliselt liitumistasu suurust. Põhivõrgus on levinud praktika, et liitumispunkt ehitatakse välja, kuid tootmisseedet selle taha ei rajata. Selliselt blokeeritud võrgu ressursid on tuntavaks takistuseks uute elektrijaamade ehitamisele ja võrguga ühendamisele, sest liitumistasud on ammendunud ressursi tõttu kasvanud ebamõistlikult suureks.

Olukorra leevendamiseks ning edaspidiseks vältimiseks anti võrguettevõtjatele õigus võtta põhjendatud tasu broneeritud, kuid kasutamata elektrivõrgu ressursi eest.

Elektriettevõtja ja tarbijate vahel sõlmitavate lepingute regulatsiooni täiendati sätetega, mis kiirendavad elektrienergia müüja vahetamise protsessi. Võlaõigusseadusest tulenevalt võivad elektrimüüjad hoida lepingust lahkuda soovivat tarbijat kinni üle kuu aja, mis on teatud olukordades tarbija jaoks ebamõistlikult pikk aeg. Euroopa Liidu direktiiv 2019/944 näeb ette, et tarbijal peab jääma võimalus oma elektrienergia hinda mõjutada ning seda mitte ainult tarbimise juhtimisega, vaid ka soodsama müüja leidmisega. Jõustunud muudatustest tulenevalt võib tarbija elektrilepingu või agregeerimislepingu üles öelda sõltumata sellest, kas leping on tähtajaline või tähtajatu, teatades ülesütlemisest ette seitse päeva. Lühemad teenuseosutaja vahetamise tähtajad innustavad tarbijaid otsima paremaid pakkumisi ja vahetama tarnijat, mis omakorda elavdab elektriturgu ning parandab müüjate konkurentsivõimet.

01.10.2022 hakkas kehtima universaalteenuse regulatsioon, mille järgi said elektrimüüjad pakkuda kodutarbijatele elektrit reguleeritud hinnaga ehk universaalteenusena. Uue regulatsiooni eesmärgiks oli kaitsta tarbijaid kõrgete elektrihindade eest ning teenuse osutamiseks vajaliku elektrienergia tootmishinna kooskõlastas Konkurentsiamet. 2023. aasta lõpus algatas Kliimaministeerium universaalteenust puudutava regulatsiooni lõpetamise. Elektrienergia turg oli selleks ajaks stabiliseerunud, börsihinnad kujunesid universaalteenusest pigem madalamaks ning reguleeritud hinnaga teenuse järele vajadus lõppes.

Lisaks tegi Kliimaministeerium ettepaneku luua õiguslik regulatsioon elektrienergia reservvõimsuse mehhanismi kasutuselevõtmiseks. Eelnõuga kavandatu nägi ette elektrituruseadusesse täienduste sisseviimist, mille eesmärk oli kehtestada regulatsioon olukorraks, kui elektri süsteemihalduri Elering AS-i hinnangul ei ole elektrisüsteemis piisavalt elektrienergia tootmisvõimsust varustuskindluse normi katmiseks. Kavandatu kohaselt teavitab süsteemihaldur Kliimaministeeriumit kohe, kui on tõenäoline, et kas või ühel aastal järgneva kümne aasta jooksul pole varustuskindluse norm täidetud, ning teeb vastavalt ettepaneku rakendada reservvõimsuse mehhanismi. Kuna ilma Euroopa Komisjoni heakskiiduta ei tohi reservvõimsuse mehhanismi kasutusele võtta, oli eelnõu eesmärgiks luua Eestis varustuskindluse tagamiseks võimalus reservvõimsuse mehhanismi rakendamiseks ajutise meetmena ning lisaks sätestada meetme rakendamise osaliste rollid ja määrata seaduse tasandil vajalikud rahastuspõhimõtted.

Käesoleva aruande esitamise seisuga on universaalteenuse regulatsiooni kehtetuks tunnistamine ja elektrienergia reservvõimsuste mehhanismi kasutuselevõtmise regulatsioon elektrituruseaduses jõustunud.

1.1.2. Omandiline eraldamine

2013. aasta teises pooles viis Konkurentsiamet Elering AS-i esitatud taotluse põhjal läbi põhivõrguettevõtja nõuetekohasuse hindamise ehk nn sertifitseerimise protsessi. Hindamisel järgis Konkurentsiamet lisaks elektrituruseaduses toodud alustele ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses nr 714/2009 (käsitleb piiriüleises elektrikaubanduses võrkudele juurdepääsu tingimusi) sätestatud nõudeid. Konkurentsiamet kinnitas ettevõtja nõuetele vastavust 2013. aasta detsembris.

Jaotusvõrguettevõtja peab moodustama eraldi äriühingu ega tohi tegutseda muudel tegevusaladel peale võrguteenuse osutamise, sealhulgas ei tohi tegeleda vabaturu teenuste pakkumisega, kui tarbijate arv on üle 100 000. Vastav nõue puudutab vaid Eesti Energia AS-i kontserni kuuluvat Elektrilevi OÜ-d, kuna ülejäänud jaotusvõrguettevõtjatel on alla 100 000 tarbija.

Kui jaotusvõrguettevõtjal on alla 100 000 tarbija, on ta kohustatud eristama oma raamatupidamise tegevusalade lõikes alljärgnevalt:

- 1) võrguteenuse osutamine;
- 2) elektrienergia müük;
- 3) mittepõhitegevus.

Samuti on kõik jaotusvõrguettevõtjad, olenemata suurusest, kohustatud pidama oma raamatupidamist samadel printsiipidel nii, nagu oleksid seda kohustatud tegema nendel tegevusaladel tegutsevad eri ettevõtjad. Seega on jaotusvõrguettevõtja, kes ei pea moodustama eraldi äriühingut, kohustatud pidama oma raamatupidamist analoogselt äriühinguga ning esitama seejuures raamatupidamise aastaaruandes eraldi bilansi, kasumiaruande, juhatuse tegevusaruande ning muud raamatupidamise seadusega sätestatud aruanded nii võrguteenusele, elektrienergia müügile ning mittepõhitegevusele. Vastav teave tuleb esitada aastaaruandes ning avalikustada. Tegevusalade eristamise kohta peab andma hinnangu audiitor.

Võrdse kohtlemise tagamine

Avatud elektriturul on turuosaliste võrdne kohtlemine äärmiselt oluline, sest elektrivõrk loob monopoolse seisundi. Seega peavad kõik võrguettevõtja tarbijad ühtmoodi saama kasutada elektrivõrku ja võrguettevõtja peab tagama kõikidele müüjatele elektrienergia müümisel võrdsed võimalused.

2019. aastal võeti vastu Euroopa Liidu elektrituru uus regulatsioon, mis rakendub Eestis otsekohalduva määrusena ja riiklikku seadusandlusesse 2022. aasta märtsis üle võetud direktiivi näol. Uus regulatsioon avab elektrituru võimalusi tarbijatele veelgi, võimaldades tarbijatel olla aina enam kaasatud, pakkuda otse eri turgudele oma paindlikkust, sealhulgas reserve võrguettevõtjatele, osaleda energiakogukondades ja soodustada hajatootmise kasvu ning energiasalvestusseadmete kasutuselevõttu. Euroopa rohepöörde ja tehnoloogia areng, mis avaldub lõppkliendide suuremas kaasatuses elektriturgudel ja hajatootmise kasvus, aga ka keerukamas süsteemi juhtimise aspektides, tähendab, et jaotusvõrguettevõtjate roll kasvab ning läheneb põhivõrgule – aina olulisemaks muutub lokaalne süsteemi juhtimine. Sealjuures on turuosaliste võrdse kohtlemise tagamine jaotusvõrguettevõtjate poolt võtmetähtsusega, et soodustada võrgu optimaalset juhtimist ja arengut, turu arengut, uute tehnoloogiate kasutuselevõttu ning võimaldada uute lähenemiste kasutuselevõttust kõige suuremat sotsiaalmajanduslikku kasu.

Direktiivist tulenevalt lisati 2022. aasta märtsis elektriturseadusse muu hulgas ka sätteid, mille alusel ei tohi jaotusvõrguettevõtjad enam omada salvestusseadmeid ega elektriautode laadimistaristut ning peavad riigihanke formaadis hankima turult paindlikkusteenuseid. Arenev elektriturg ja üleminek kliimanetraalsusele muudab jaotusvõrgud aina olulisemaks turu korralduses osalejaks, eeskätt paindlikkusteenuste kasutajana.

Vastavalt elektriturseadusele on kõik jaotusvõrguettevõtjad kohustatud töötama välja tegevuskava, milles nähakse ette teiste elektriettevõtjate ja tarbijate võrdse kohtlemise abinõud ning nende rakendamiseks võrguettevõtja töötajatele pandavad kohustused. Eraldi on sätteid süsteemihaldurile (kes on ka põhivõrguettevõtja).

Süsteemihaldur on kohustatud järgima turuosaliste võrdse kohtlemise põhimõtet, et saavutada õigusaktidest tulenevate nõuete raames kogu süsteemi jaoks parim majanduslik tulemus. Seadus rõhutab, et näiteks bilansilepingu tüüptingimuste väljatöötamisel ja bilansienergia hinda kujundades peab süsteemihaldur lähtuma võrdse kohtlemise ja läbipaistvuse põhimõttest. Lisaks on kõik võrguettevõtjad kohustatud jälgima, et võrguga ühendamiseks kehtestatud tehnilised tingimused ning võrguga ühendamise ja tarbimis- või tootmistingimuste muutmise eest võetava tasu arvestamise põhimõtted (liitumistingimused) oleksid läbipaistvad ning järgiksid võrdse kohtlemise põhimõtet. Samad nõuded on ka võrgutasude kehtestamisel aluseks võetud kriteeriumitele.

Võrdne kohtlemine Elektrilevi OÜ-s

Elektrilevi OÜ uuendab igal aastal võrdse kohtlemise aruannet, mis on avaldatud ettevõtja [veebilehel](#).

Konkurentsiamet analüüsis Elektrilevi OÜ võrdse kohtlemise tegevuskava, milles lisaks turuosaliste võrdse kohtlemise mehhanismide ja põhimõtete kirjeldamisele käsitletakse ka Elektrilevi OÜ juhtimise sõltumatuse tagatuse aspekte. Eriti oluline on Elektrilevi OÜ kui suurima jaotusvõrgu sõltumatuse tagatus just Eesti kontekstis, sest tegemist on ühe väga suurt turuosa omava ettevõttega.

EL-i direktiivis seatud piirangutest tulenevalt tegi Eesti Energia kontsern Elektrilevi OÜ juhtimises ja struktuuris alates 01.01.2021 olulised muudatused. Loodi kontserni täiendav ettevõtte, Enefit Connect OÜ, kuhu tõsteti ümber enamik Elektrilevi personalist ja ka enamik Elektrilevi OÜ varasemast tegevusest. Elektrilevi OÜ alla jäi varasemast üle 700 töötajast umbes 30. Seoses selle suuremahulise muudatusega viis Konkurentsiamet 2022. aastal läbi analüüsi hindamaks Elektrilevi sõltumatust põhjalikumalt.

Analüüsi tulemusena jõudis amet seisukohale, et küsimuses, kas Elektrilevi OÜ on piisavalt läbipaistval määral sõltumatu teistest Eesti Energia AS-i kontserni kuuluvatest ettevõtjatest, on peamiseks n-ö valupunktiks Elektrilevi OÜ juhtimiskeskuse väljaviimine ettevõttest. Lisaks andis jaotusvõrguettevõtja Enefit Connect OÜ-le üle ka paljud muud jaotusvõrguettevõtja põhitegevuse kriteeriumitele vastavad teenused. Ameti hinnangul ei parandanud läbiviidud reform kuidagi ettevõtte sõltumatust ega ühti Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi (EL) 2019/944 eesmärgiga, mis annab selged suunised jaotusvõrkude sõltumatuse tugevdamiseks. Konkurentsiameti hinnangul aitaks Elektrilevi OÜ omandiline eraldamine Eesti Energia AS-i kontsernist kindlasti kaasa Elektrilevi OÜ tegevuse parema läbipaistvuse ja sõltumatuse tagamiseks. Analüüsi tulemustega saab täpsemalt tutvuda ameti kodulehel.¹

Alates 01.01.2024 toodi Elektrilevi OÜ-sse tagasi kõik elektrivõrgu juhtimise ja haldusega seotud toetavad funktsioonid ning operatiivjuhtimine ja klienditeenindus (ühtlasi ka personal), mis kuulusid alates 01.01.2021 Enefit Connecti.

Kuni 31.12.2023 esindas Eesti Energia AS Elektrilevi OÜ-d võrgulepingute sõlmimisel, muutmisel ja lõpetamisel ning osutas kõnekeskuse jm teenuseid. Elektrilevi OÜ ei sõlmi elektrimüügi lepinguid ega lahenda elektrimüügiga seotud küsimusi.

Alates 01.01.2024 ei osta Elektrilevi OÜ Eesti Energia AS-ilt enam võrgulepingute sõlmimise, muutmise ja lõpetamise ning kõnekeskuse jm esindusteenuseid. Alles on jäänud arvelduse ja võlahalduse teenus.

Elektrilevi OÜ võrguga ühendatud tarbijate arv on suurem kui 100 000 ning Elektrilevi OÜ ei tohi elektrienergiat toota ega müüa. Seetõttu peab Elektrilevi OÜ hankima üldteenuse osutaja riigihanke korras (elektriturseadus § 76¹ lg 2). Riigihanke nõue kehtestati 2022. aasta märtsis elektriturseaduse muudatustega. Varasemalt piisas kui võrguettevõtja nimetas müüja. Elektrilevi OÜ võrgus osutab üldteenust ja avatud tarne ahela katkemisel elektrimüüki alates 01.06.2024 Elektrum Eesti OÜ, varasemalt Eesti Energia AS.

Turuosaliste võrdne juurdepääs mõõtepunkti andmetele ja mõõteandmetele on tagatud elektriturseaduse § 42¹ alusel loodud andmevahetusplatvormi (edaspidi AVP) kaudu. Elektrilevi OÜ edastab AVP-le õigusaktides ette nähtud andmed, et tagada turuosalistele andmete saamine õigel ajal ja võrdsetel alustel.

¹ <https://www.konkurentsiamet.ee/et/uudised/konkurentsiameti-hinnang-elektrilevi-ou-soltumatusele-ja-vordset-kohtlemist-puudutavale>

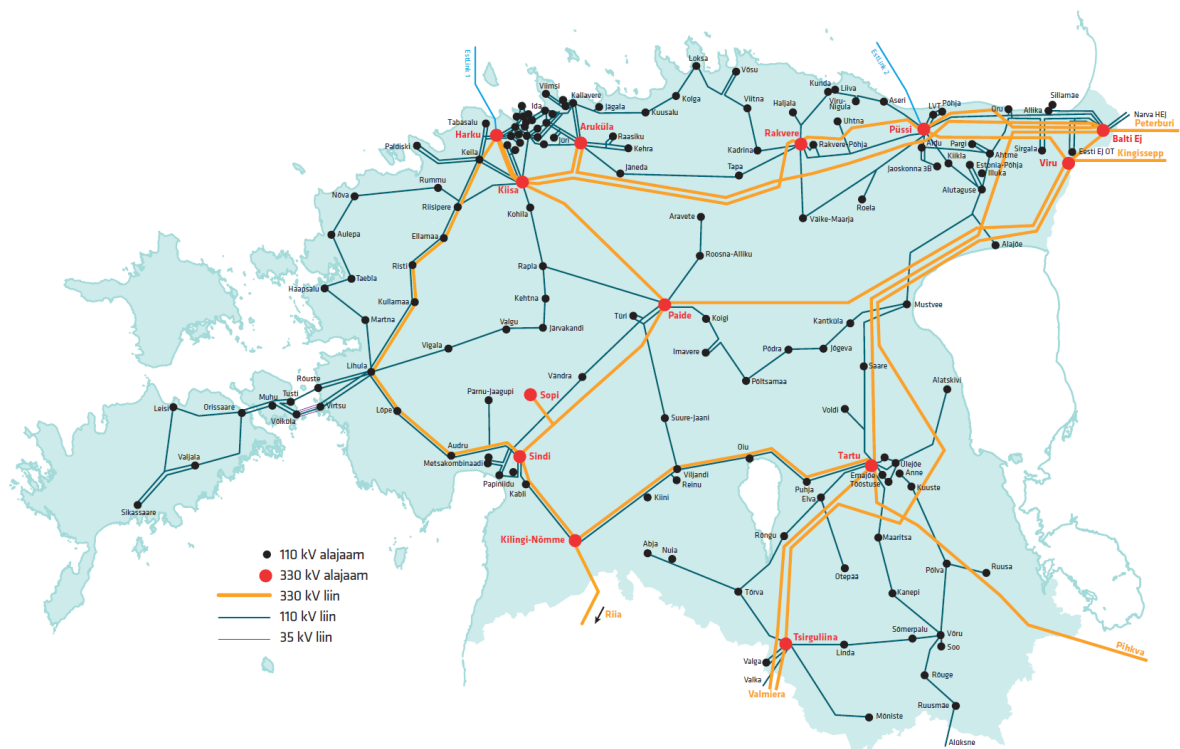
Turuosaliste võrdse kohtlemise aspektist on äärmiselt oluline vabade liitumisvõimsuste läbipaistev kommunikeerimine ja liitumistaotluste mittediskrimineeriv menetlemine. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv (EL) 2019/944 toob seejuures artiklis 31 välja, et jaotusvõrguettevõtja ei tohi diskrimineerida eri võrgukasutajaid või võrgukasutajate rühmi, eriti oma sidusettevõtjaid eelistades, ning et jaotusvõrguettevõtja peab andma võrgukasutajatele vajalikku teavet võrgule tõhusaks juurdepääsuks, sealhulgas selle kasutamiseks.

Positiivse arenguna avaldab Elektrilevi OÜ kaardirakenduse (<https://elektrilevi.ee/et/liitumised/vabad-voimsused>) abil sarnaselt põhivõrguettevõtja Elering AS-iga ülevaadet vabade võimsuste olemasolust ja mahtudest alajaamades. Selline lähenemine suurendab võrgule juurdepääsu läbipaistvust ja võimaldab võrgukasutajatel vajalikku teavet hõlpsamalt kätte saada. Samas on võrguettevõtjal äärmiselt oluline jälgida, et vastav teave oleks kogu aeg piisavalt ajakohastatud.

1.1.3. Tehniline funktsioneerimine

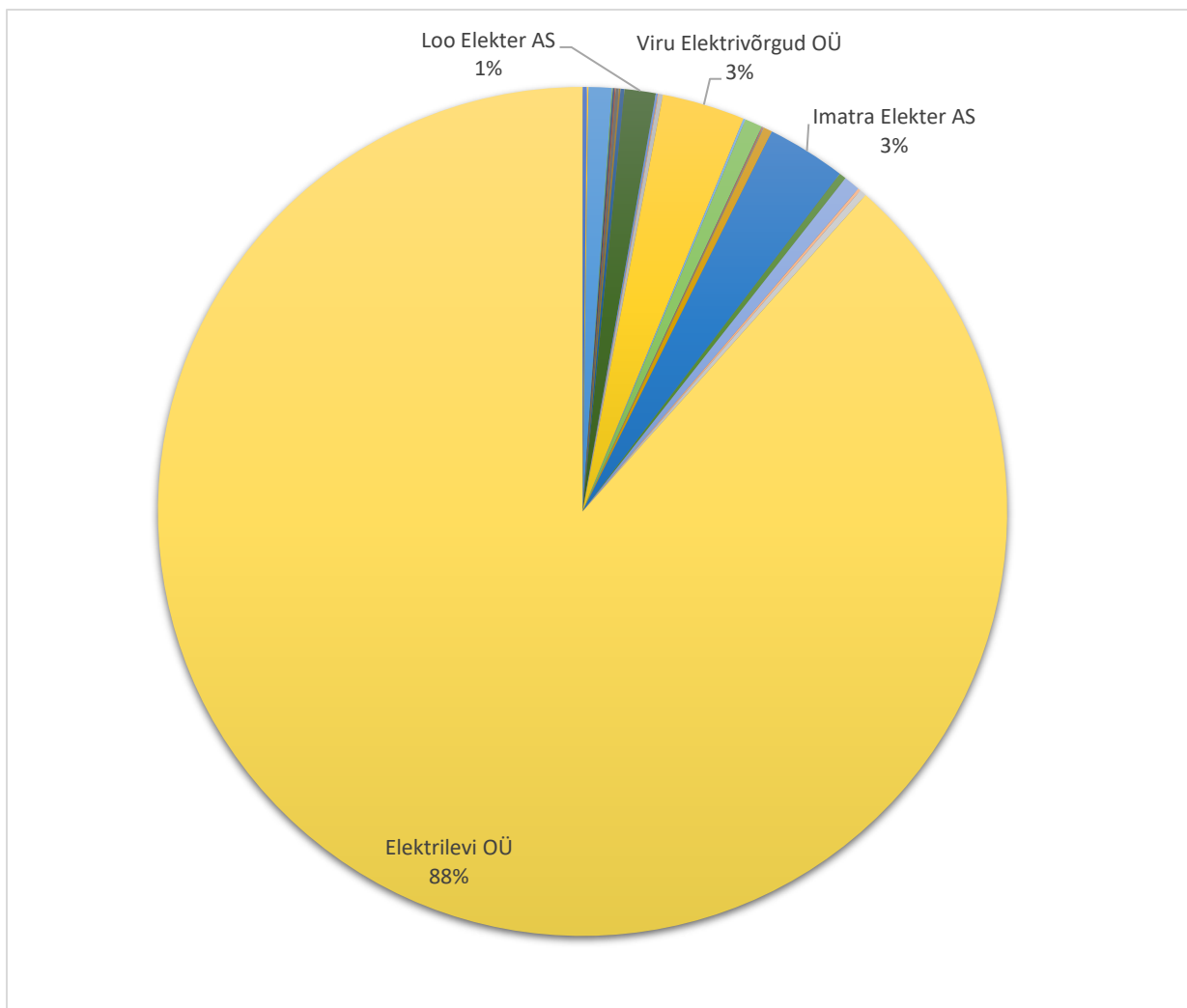
Eesti elektrisüsteem kuulub sünkroonselt töötavasse ühendsüsteemi BRELL, mille moodustavad Eestiga vahelduvvooluliine pidi ühendatud naaberriigid Läti ja Venemaa ning omakorda nende naabrid Leedu ja Valgevene. Venemaaga on Eesti ühendatud kolme 330 kV liiniga (kaks liini läheb Narvast Peterburi ja Kingisseppa ning üks liin Tartust Pihkvasse), Läti elektrisüsteemiga ühendab Eestit kolm 330 kV liini (üks on Tartu ja Valmiera, teine Tsirguliina ning Valmiera, kolmas Kilingi-Nõmme ja Riia vahel). Viimane alustas tööd 2020. aasta lõpus. Soomega ühendab Eestit kaks alalisvoolukaablit (EstLink 1 ja EstLink 2).

Põhivõrguettevõtjale kuuluvaid ülekandeliine (110–330 kV) on kokku 5101 km ning jaotusvõrguettevõtjatele kuuluvaid madal- ja keskpingeliine on kokku 66 203 km.

Joonis 1. Eesti elektrisüsteemi kaart (Elering AS)

Eestis on põhivõrguettevõtjaks ehk süsteemihalduriks Elering AS. Jaotusvõrguettevõtjaid oli 2023. aasta lõpu seisuga 33. Suurim jaotusvõrguettevõtja on Elektrilevi OÜ, kelle müügitulu oli 2023. aastal 6 540 GWh, ettevõtja turuosad olid müügitulu alusel 88%. Järgnesid Viru Elektrivõrgud OÜ (endise nimega VKG Elektrivõrgud OÜ), müügitulu 233 GWh ja turuosad 3%, Imatra Elekter AS, müügitulu 222 GWh ja turuosad 3% ning Loo Elekter AS, müügitulu 88 GWh ja turuosad 1%. 2021. aastal omandas Elektrilevi OÜ Imatra Elektri AS-i ning Elektrilevi turuosad suurenes selle tulemusel 91%-ni².

Joonis 2. Jaotusvõrguettevõtjate turuosad protsentides 2023. aastal³

Tabel 1. Tehnilise talitluse näitajad (Konkurentsiameti küsitlus)

Näitaja	2022	2023
Tiputarbimine, MW	1473 (11.01.2022)	1599 (04.01.2024)

² Kuigi 2021. aastal omandas Elektrilevi OÜ Imatra Elekter AS-i, siis praegu on veel tegemist eraldiseisvate äriühingutega.

³ 2021 toimus Elektrilevi OÜ ja Imatra Elekter AS-i koostöö, kuid hetkel on need ettevõtted veel eraldiseisvad äriühingud.

Põhivõrguettevõtjate arv	1	1
Põhivõrguettevõtja võrgu pikkus (km)	5 135	5101
Jaotusvõrguettevõtjate arv	33	33
Jaotusvõrgu võrgu pikkus (km)	66 126	66 203

Tabeli 1 kohaselt on 2023. aastal tiputarbimine võrreldes 2022. aastaga suurenenud. Tiputarbimise põhjuseks võib tuua äärmiselt külma ilma 2024. aasta 4. jaanuaril.

1.1.4. Elektrivarustuse kvaliteet

Elektrivarustuse kvaliteedinõuded kinnitatakse elektriseaduse alusel majandus- ja kommunikatsiooniministri määrusega „Võrguteenuste kvaliteedinõuded ja võrgutasude vähendamise tingimused kvaliteedinõuete rikkumise korral“. Kvaliteedinõuete täitmine on kohustuslik ning nende rikkumise eest on ette nähtud sanktsioonid. Kvaliteedinõuded hõlmavad teeninduse kvaliteeti ja lubatud rikkelite ning plaaniliste katkestuste pikkust. Kõik võrguettevõtjad peavad kvaliteedinäitajad avalikustama oma veebileheküljel. Konkurentsiamet kontrollib kvaliteedinõuete täitmist, ettevõtjate arvestust kvaliteedinäitajate kohta ning algatab kvaliteedinõuete rikkumise korral väärteomenetluse.

Teeninduse kvaliteedinõuetes määratakse tähtajad, mille jooksul peab ettevõtja vastavad toimingud teostama, näiteks plaanilistest katkestustest teavitama. Kui varem tuli asjaomasele turuosalisele plaanilisest katkestusest ette teatada vähemalt 2 päeva, siis nüüd tuleb ette teatada vähemalt 2 tööpäeva.

Võrguteenuse kvaliteedi osas on reguleeritud nii rikest põhjustatud (mitteplaanilised) kui ka plaanilised katkestused. Katkestuseks ei loeta elektrivarustuse katkemist kuni kolmeks minutiks. Kvaliteedinõuetes sätestatakse tähtajad, mille jooksul tuleb kõrvaldada rikkest põhjustatud katkestused, seejuures on sätestatud tähtajad eraldi suve- ja talveperioodiks. Tabelist 2 on näha ka määruses tehtud muudatused, mis jõustusid 01.10.2021.

Tabel 2. Võrguteenuse kvaliteedinõuded

	Suveperiood aprill kuni september	Talveperiood oktoober kuni märts
Põhivõrk		
Lubatud rikkeline katkestus	2 tundi */ 120 tundi **/ 3 päeva sündmuse lõppemisest ***	
Lubatud rikkeline katkestus aastas kokku	120 tundi	
Jaotusvõrk		
Lubatud rikkeline katkestus	12 tundi / 3 päeva sündmuse lõppemisest ***	16 tundi / 3 päeva sündmuse lõppemisest ***
Lubatud plaaniline katkestus	10 tundi	8 tundi
Lubatud rikkelised katkestused aastas kokku	50 tundi*/ 100 tundi**	

Lubatud plaanilised katkestused aastas kokku	64 tundi
---	----------

Märkused

* Elektritoide on tagatud kahe või enama 110 kV trafo või liini kaudu.

** Elektritoide on tagatud ühe 110 kV trafo või liini kaudu.

*** Kui katkestuse põhjustas sündmus, mida võrguettevõtja objektiivselt ei suuda ära hoida ega takistada (näiteks loodusõnnetus, liinide projekteerimismääruste ületav tuul või jääde, sõjategevus), tuleb katkestus kõrvaldada 3 päeva jooksul alates selle sündmuse lõppemisest.

Kui ettevõtjad ei täida nimetatud kvaliteedinõudeid, on nad kohustatud kompensatsiooniks vähendama kliendi võrgutasu. Määrad ja kord võrgutasu vähendamise arvutamiseks on sätestatud määruse §-s 7.

Konkurentsiameti välja töötatud aruandevormi täitmine ning avalikustamine on ettevõtjatele kohustuslik. Seejuures on ettevõtjad kohustatud avalikustama informatsiooni selle kohta, mitmel korral ning mitmes liitumispunktis ei vastanud võrgukvaliteet kehtestatud nõuetele. Samuti tuleb esitada andmed selle kohta, mitmel juhul ei täidetud teeninduse ettenähtud kvaliteedinõudeid.

Andmed võrgu kvaliteedi kohta on avaldatud Konkurentsiameti kodulehel <https://www.konkurentsiamet.ee/et/elekter-maagaas/elekter/jarelevalve>. Amet võtab neid arvesse võrgutasude hinnamenetluste käigus.

Eesti elektrivõrkude töökindlus on küll tõusnud, kuid samas on võrgud endiselt ilmastikust sõltuvad ning ekstreemsetes ilmastikutingimustes kannatab võrkude töökindlus. Sealjuures on oluline fakt, et Eestis pole kordagi toimunud süsteemi täielikku kustumist. Elektri jaotusvõrkude puhul on võimalik saavutada töökindluse tõus suuremahuliste investeeringute kaudu, kuid sellega kaasneks ka võrgutasude märkimisväärne kasv.

Kvaliteedinõuete täitmine Elektrilevi OÜ jaotusvõrgus

Konkurentsiamet viis aastatel 2022–2023 läbi järelevalvemenetluse Elektrilevi OÜ tegevuse suhtes seoses võrguühenduse ulatusliku katkestusega Saare maakonnas ajavahemikul 08.12–16.12.2022⁴. Järelevalvemenetluse tulemusena ei tuvastanud Konkurentsiamet seadusenõuete rikkumist, kuid selgus, et võrguteenuse kvaliteedinõuete määrusest tulenevaid elektrikatkestuse lubatud kestuse nõudeid ei suutnud Elektrilevi täita kokku 1100 kliendi tarbimiskohas, kellel Elektrilevi vähendas võrgutasusid kokku 28 512 € ulatuses.

Konkurentsiamet on seisukohal, et selle juhtumi puhul puudus võrguettevõtjal piisav planeerimisvõimekus, et likvideerida esinenud suuremahulisi rikkeid. Piisav planeerimisvõimekus, sh kaardistades eelnevalt eritehnikat ja kompetentse omavaid osapooli, andnuks võimaluse taastada elektrienergia varustus Saare maakonnas tunduvalt kiiremini. Kuna 35 kV pingestmega liinid on Saaremaa mõistes olulised tarbijate elektrivarustuse kindluse tagamisel, on Konkurentsiamet seisukohal, et liinidele ohtu kujutavad puud liini kaitsevööndis tuleks eemaldada ning seejuures on oluline Elektrilevi tegevus järelevalve tõhustamisel (näiteks droonide kasutamine), et tuvastada ja seejärel likvideerida liinidele ohtlikud puud.

Jaotusvõrgu seisukohalt on oluline rikete vähendamise vaates ilmastikutundliku paljasjuhtme osakaalu vähendamine ja järk-järgult elektrivõrgu ilmastikukindlaks muutmine, mille eelduseks on investeeringukavades suuremas mahus ette näha ilmastikukindlate liinide rajamist. Samas on oluline

4

https://www.konkurentsiamet.ee/sites/default/files/av_jarelevalvemenetluse_aruanne_elektrilevi_ou_tegevuse_suhetes_seoses_vorguuhenduse_katkestustega_saare_maakonnas.pdf

tagada ka tarbijatariifide stabiilsus, millest johtuvalt ei tohi võrgu töökindluse taseme tõstmise mõju võrgutasudele olla üle inflatsioonitaseme. Seoses eeltooduga on Elektrilevil ELTS § 66 lg 10 kohaselt kohustus esitada Konkurentsiametile võrgu arengukava koos kavandatavate investeeringutega järgmiseks viieks kuni kümneks aastaks.

Lisaks tuvastas Konkurentsiamet, et Elektrilevi ja tema partnerite (ettevõtted, kes likvideerivad elektrikatkestusi) lepingutes puuduvad selged nõuded, mis tagavad, et Elektrilevi suudaks seadusest tulenevaid kohustusi täita. Amet on seisukohal, et lepingutes tuleb sätestada selged nõuded, sh kontrollmehhanismid, kuidas tegeletakse rasketest ilmaoludest tekkinud elektrikatkestusega.

Lisaks viis Konkurentsiamet 2023. aastal läbi järelevamenetluse Elektrilevi OÜ tegevuse suhtes seoses jaotusvõrgus esinenud üleriigiliste võrguühenduste katkestustega perioodil 07.10-12.10.2023⁵. Selle järelevamenetluse raames vaatles Konkurentsiamet ka 2023. aasta novembris ja detsembris Elektrilevi OÜ võrgupiirkonnas aset leidnud sündmusi ning muu hulgas analüüsis, kas ja kuidas on Elektrilevi OÜ arvesse võtnud Saare maakonna võrguühenduse katkestuste osas läbi viidud järelevamenetluses toodud Konkurentsiameti soovitusi ja seisukohti.

Järelevamenetluse käigus tuvastas Konkurentsiamet, et elektrikatkestuste likvideerimisel Elektrilevi OÜ võrgupiirkonnas on olnud oluliseks takistuseks ühelt poolt rikete likvideerimise töid läbi viivate meeskondade defitsiit, kuid peamiselt ka ressursipuudus Elektrilevi OÜ juhtimiskeskuses. Ressursipuudus juhtimiskeskuses põhjustab juhtimiskeskuses pikad kõneotejärjekorrad, mis omakorda viib rikkemeeskondade ebaefektiivse kasutamiseni, kuna rikkemeeskondadel ei ole võimalik tööprotsessis edasi liikuda. Konkurentsiamet on seisukohal, et rikete likvideerimise töid teostavate meeskondade ja juhtimiskeskuse töötajate üleskoormamist (maksimaalset kaasamist) oleks tulnud teostada täies mahus kohe alates 07.10.2023.

Sealhulgas on Konkurentsiamet leidnud, et Elektrilevi OÜ-l puudub piisav võimekus tuvastada rikkeid kohtades, kus toiteliinide kaitseks kasutatakse sulavkaitsmeid või kaitselüliteid, mida ei ole võimalik juhtida ning millel ei ole andmeedastuse võimekust (ehk madalpingeliinid ning vastavad keskpingel asuvad tupik-/haruliinid). Kuna Elektrilevi OÜ-l puudub piisav võimekus eeltoodud rikete tuvastamiseks, mille osas tuginetakse vaid klienditeavitustele, ei vasta Elektrilevi poolt vastavalt Majandus- ja kommunikatsiooniministri 06.04.2005. a määruse nr 42 „Võrguteenuste kvaliteedinõuded ja võrgutasude vähendamise tingimused kvaliteedinõuete rikkumise korral“⁶ (edaspidi ka Kvaliteedimäärus) § 5-le, esitatavad varustuskindluse näitajate täpsus, usaldusväärsus ja vastavus reaalsele olukorrale. Muu hulgas toob selline Elektrilevi-poolne võimekuse puudumine kaasa turuosalistele (tarbijatele) pikemad elektrivarustuse katkestuste kestused, kuna Elektrilevil puudub eeltoodud kohtades automaatselt edastatav operatiivne teave rikke alguse kohta ning ka üldiselt rikke esinemise kohta ja võrguettevõtja tugineb sellistes olukordades vaid turuosalistelt (tarbijatelt) saadud teavitustele.

Lisaks on Konkurentsiamet seisukohal, et Elektrilevi on kohustatud üle vaatama tarbijate hulga, kellel katkestuste tõttu vastavalt Kvaliteedimäärusele võrgutasusid vähendatakse.

Kriisisituatsioonide lahendamise osas on Elektrilevi tegevuse osas jätkuvalt kitsaskohtadeks kriisilukorra meetmete raamistiku puudumine raamlepingutes, sh tegevusplaan (töövõtja vaates) ja hinnakokkulepete puudumine ulatuslike rikete esinemise korral elektrivõrgus, rikete likvideerimise töid teostavate ettevõtete meeskondade paremaks ja operatiivsemaks kaasamiseks piirkondade vahelisel. Lisaks on mureks käidukorraldajate/varahaldurite puudumine ja tulenevalt Elektrilevi personali

⁵ <https://www.konkurentsiamet.ee/media/493/download>

⁶ <https://www.riigiteataja.ee/akt/1039867?leiaKehtiv>

tsentraliseeritusest kaasnev teadmatus elektrivõrgu reaalse olukorra kohta, mis vähendab rikete likvideerimise operatiivset võimekust.

Konkurentsiamet on järelevalvemenetluse raames tuvastanud, et laiaulatuslike elektrikatkestuste põhjuseks on puudujääk Elektrilevi liinikoridoride hoolduses. Elektrilevi esitatud andmete kohaselt on hooldusvajadusega koridoridega elektrivõrgu kogupikkus ca 18 000 km ning hooldamata on jäetud vähemalt 5000 km ulatuses liinikoridore. Olukorras, kus Elektrilevi on jätnud liinikoridoride hooldustööd teostamata ligikaudu 28% ulatuses hooldusvajadusega liinidel, on tagajärjeks tugeva tuule / suure lume korral murduvad puud, mis põhjustavad laiaulatuslikke elektrikatkestusi ning rohke lumesaju korral toovad kaasa liinijuhtmete vajumise ning kokkupuute hooldamata liinikoridoris oleva võsaga, või liinikoridori lähedal asuvate okste vajumise liinile, mille tagajärjel tekivad rikked. Hooldamata liinikoridorid omakorda takistavad rikkekohtadele ligipääsu ja rikete kõrvaldamist.

Järelevalvemenetluses tuvastatud arvesse võttes on Konkurentsiamet seisukohal, et põhjendatud on Elektrilevi OÜ-le ettekirjutuse tegemine. Ettekirjutusega kohustab Konkurentsiamet Elektrilevi OÜ-d töötama välja tegevuskava rikete likvideerimise töid teostavate meeskondade ning juhtimiskeskuse ressursipuuduse leevendamiseks, tegevuskava kriisiolukorras võrgukatkestuste likvideerimistöid teostatavate ettevõtete meeskondade paremaks ja operatiivsemaks kaasamiseks piirkondade üleselt ning tegevuskava kõikide hooldusvajadusega liinikoridoride hooldustööde teostamiseks. Lisaks kohustab Konkurentsiamet Elektrilevi OÜ-d informeerima võrgu elektritarbijaid sellest, et Elektrilevi OÜ-l puudub võimekus madalpingerikkeid (osaliselt ka keskpingerikkeid) automaatselt tuvastada, ja sellest, et eeltoodud rikete puhul toimub katkestuse alguse fikseerimine ja katkestuse kõrvaldamise aja arvestamine alates hetkest, mil Elektrilevi on sellest teada saanud. Muu hulgas tuleb ka kriitiliselt üle vaadata tarbijate hulk, kellel katkestuste tõttu võrgutasusid vähendatakse, võttes arvesse Harju maakonnas perioodil 07.10–08.10.2023 ja 07.10.2023 kogu Lääne maakonnas toimunud võrguühenduse katkestusi ning vastavalt sellele vähendada võrgutasusid.

Lisaks on Konkurentsiamet teinud Kliimaministeeriumile ettepaneku Kvaliteedimääruse muutmiseks, millega täpsustatakse Kvaliteedimääruse § 4 lõikes 3 sätestatud erakorralise sündmuse käsitlust ning selle määramise aluseid.

Elektrilevi OÜ on Konkurentsiameti ettekirjutuse täitnud.

Ülevaade kvaliteedinormide täitmisest 2023. aastal põhivõrgus ja jaotusvõrgus (kõikide võrguettevõtjate tegevuspiirkonnad) on kokkuvõtvalt esitatud tabelis 3.

Tabel 3. Võrguteenuse kvaliteedinormidele vastavus 2023. aastal (Konkurentsiameti teabepäring)

Katkestused	Maksimaalne aeg			KOKKU jaotusvõrgud			Elering AS, põhivõrk		
	Põhivõrk	Jaotusvõrk		Kokku	mitte-vastavuses VKN-ga	vastavuses VKN-ga	Kokku	mitte-vastavuses VKN-ga	vastavuses VKN-ga
		1.aprill-30.sept	1.okt - 31.märts						
Vääramatust jõust (nt loodusõnnetus) põhjustatud rikkeliste katkestuste arv VKN § 4 (3)	3 päeva alates sündmuse lõppemisest			60 551	14	60 537	0	0	0
Riketest põhjustatud katkestuste arv VKN § 4 (4;5) (v.a punktis 1.1 nimetatud katkestused ja (4 ¹) katkestused)	2 tundi, kui toide kahe või enama 110kV trafo või liini kaudu	12 tundi	16 tundi	1 814 027	53 190	1 760 838	30	1	29
	120 tunni jooksul (kui toide tagatud ühe 110 kV trafo või liini kaudu)	72 tunni jooksul (kui toide tagatud ühe 110 kV trafo või liini kaudu)							
Tarbimiskohtade arv, kus aastane summaarne riketest põhjustatud katkestuste kestus ületas normi VKN § 4 (6, 6 ¹)	120 tundi	50 tundi (kuni 100 tundi, kui toide on ühe 110 kV trafo või liini kaudu)			12 337			0	
Plaaniliste katkestuste arv VKN § 4 (7)	kuni 10 tundi ajavahemikus 1. aprillist kuni 30. septembrini ja kuni 8 tundi ajavahemikus 1. oktoobrist kuni 31. märtsini	10 tundi	8 tundi	337 123	551	336 573	33	0	33
Tarbimiskohtade arv, kus plaaniliste katkestuste aastane summaarne kestus ületas normi VKN § 4 (8)	64 tundi	64 tundi			92			0	

Piiriüleste võrguühenduste remondile kuluv aeg

Elektrituru toimimiseks on vajalik, et turuosalistel oleksid varakult andmed elektriühenduste võimsuse ja võimalike katkestuste kohta. Põhivõrguettevõtja on kohustatud avalikustama teabe piiriüleste edastamisvõimsuste kohta ja piirangud edastamisvõimsusele seoses kavandatud seisakute ja remonttöödega. Tabelis 4 on toodud Elering AS-i esitatud andmed aastatel 2021–2023 võrkudevaheliste ühenduste katkestustele kulunud ajaliste kestvuste kohta. Elektrivõrgu katkestused tulenevad peamiselt võrgu remondi-, arendus- ning hooldustöödest ja võrgu riketest (tingitud vanadest ja amortiseerunud liinidest, esinenud tormidest).

Tabel 4. Elering AS-i võrkudevaheliste ühenduste katkestustele kulutatud aeg

Liin	Katkestuse kestus (tunnid), 2021	Katkestuse kestus (tunnid), 2022	Katkestuse kestus (tunnid), 2023
L301 Tartu – Valmiera	964,92	8760	3651
L354 Tsirguliina – Valmiera	373,02	33	5201
L358 Tartu – Pihkva	328,95	397	721
L373 Eesti EJ – Kingissepp	538,74	604	321
L374 Balti AJ – Leningradskaja	1189,86	217	441
L677 Tsirguliina – Valka	265,25	2483	3240
L683 Ruusmäe – Aluksne	127,14	162	0
LN3	0	0	0
Kokku	3 787,88	12 656,00	13 575
s.h naabersüsteemide tellimus	2913,81	1309	1552
Estlink 1	58,01	421,17	310
Estlink 2	504,48	48,98	270
s.h naabersüsteemide tellimus	557,12		29
Kokku kõik võrkudevahelised katkestused	4350,37	13126,15	15 707

2023. aastal oli vahelduvvoolu liinidel rohkem planeeritud katkestustunde kui varasematel aastatel. See on tingitud eeskätt võrgu arendustest seoses Kesk-Euroopa võrguga sünkroniseerimise ettevalmistamiseks. Alates 26.01.2024 on EstLink 2 rikke tõttu rivist väljas ja planeeritakse uuesti käiku lasta 01.09.2024 vastavalt turuteatele⁷.

1.1.5. Võrgule juurdepääs ja võrguteenuse hinnaregulatsioon

Elektrituruseadusest lähtuvalt rakendatakse hinnaregulatsiooni ühetaoliselt kõikidele võrguettevõtjatele, olenemata nende suurusest. Eestis oli 2023. aastal 33 jaotusvõrguettevõtjat ja üks põhivõrguettevõtja.

Konkurentsiamet kooskõlastab eraldi alljärgnevad võrgutasud ning meetodikad:

- võrguteenuse tasud (edastamise ja võrguühenduse kasutamise võimaldamise tasu);
- võrguettevõtja osutatavad lisateenused (näiteks peakaitsme vahetus või plommimine tarbija juures jt teenused);
- liitumistasu arvutamise meetodika;

⁷ <https://umm.nordpoolgroup.com/#/messages/5c32c249-7d74-44f1-809b-d4ad14c0eca7/1>

- bilansienergia hinnametoodika.

Kooskõlastamisele ei kuulu bilansienergia hind ning tasu elektrienergia transiidi eest, kuid ametil on kohustus kontrollida nimetatud tasude põhjendatust ehk rakendada nn *ex-post*-regulatsiooni.

Kuigi määruse (EÜ) nr 2019/943 artikli 18 punkt 3 lubab ka tootjatelt võtta ülekandetasu, ei ole Eestis seda võimalust seni rakendatud.

Konkurentsiamet kooskõlastab võrgutasud tähtajatult ning seadusest tulenevalt on võrguettevõtjal igal hetkel võimalus esitada uus taotlus, kui ta leiab, et kehtiva kooskõlastuse aluseks olnud kulud, kapitalikulu ja põhjendatud tulukus ei taga enam võrgutasude vastavust elektrituruseaduse § 71 nimetatud nõuetele. Konkurentsiametil on omakorda õigus igal hetkel kontrollida, kas kehtivad võrgutasud vastavad seadusele. Selleks, et tagada võrguettevõtjatele võimalus seada pikaajalisi eesmärke ning kavandada võrguettevõtja tööd ja täita seaduses seatud kohustusi, vaatab Konkurentsiamet hinnamenetluse käigus üle võrguettevõtja investeeringud.

Võrgutasude kooskõlastamisel lähtub Konkurentsiamet metoodilistest juhenditest „Elektrienergia võrgutasude arvutamise ühtne metoodika“ ja „Juhend kaalutud keskmise kapitali hinna leidmiseks“, mis on avaldatud ameti kodulehel⁸.

Kuna põhivõrguettevõtjatel tekib lisakulu/-tulu tulenevalt transiidist, siis on EL-i riikide põhivõrguettevõtjate vahel moodustatud nn kompensatsioonifond (ITC fond), millesse panustavad kõik põhivõrguettevõtjad ning sellest kompenseeritakse vastavalt transiidis osalevate põhivõrkude kulud. Muu hulgas sätestab määruse (EÜ) nr 2019/943 artikkel 4 punkt 3, et võrgutasude kehtestamisel võetakse arvesse maksed ja laekumised, mis tulenevad põhivõrguettevõtjate vahelisest hüvitusmehhanismist⁹. Kuna eelnimetatud määruse täitmine on Eestile kohustuslik, võtab Konkurentsiamet põhivõrguettevõtjale võrgutasude kooskõlastamisel arvesse ka nimetatud hüvitusmehhanismist tulenevaid kulusid.

Põhivõrguettevõtja võrguteenuse hinnaregulatsioonis on arvestatud piiriüleste võrkude ühendusest saadavaid ülekoormusetulusid.

2023. aastal kooskõlastatud elektri võrgutasud

2023. aastal kooskõlastas Konkurentsiamet võrgutasude muutuse kümnes jaotusvõrgupiirkonnas. Kahe suure võrguettevõtja, Imatra Elekter AS-i ja Viru Elektrivõrgud OÜ piirkondades langes võrgutasu vastavalt 7% ja 8%. Kaalutud keskmine võrgutasu Eesti elektrijaotusvõrkudes oli 2023. aasta lõpus 4,13 senti/kWh, mis oli sisuliselt sama 2022. aasta lõpuga, kuivõrd suurima võrguettevõtja Elektrilevi OÜ hinnatõusu taotlus oli 2023. aasta lõpu seisuga veel menetluses.

Kui 2022. aastal oli kõrgetest elektrienergia hindadest tulenevalt peamiseks taotluste (kokku 35 tk) esitamise põhjuseks mittekontrollitavate sisseostuhindade (näiteks sisseostetava elektri ülekande- ja/või jaotusteenuse kulu, võrgukadude katteks ostetava elektrienergia kulu, reaktiivenergia ostukulu jms) muutus, siis 2023. aastal esitati taotlusi (kokku 8 tk) põhjalikumalt analüüsi nõudvate hinnakomponentide (müügimaht, tegevuskulud, investeeringuid vms) muutuse tõttu, kuivõrd lisaks muutustele elektrienergia hindades on viimastel aastatel toimunud olulised muutused ka muudes kulukomponentides.

⁸ <https://www.konkurentsiamet.ee/elekter-gaas-soojus-ja-vesi/elekter/vorgutasude-kooskolastamine>

⁹ Ingliskeelses määruses on kasutusel termin *Inter-Transmission System Operator Compensation Mechanism*. Levinud on ka lühend *ITC*.

Ülekandevõrguettevõtja Elering AS-i võrgutasudes kooskõlastati 2023. aastal hinnastruktuurimuudatus, mille eesmärgiks oli ülekandevõrgu ülalpidamise kulude õiglasem jaotamine eri kliendigruppide vahel. Ülekandevõrgu keskmise võrgutasu suurust hinnakirja struktuurimuudatus ei mõjutanud.

Elektrivõrguga liitumise tasud

Elektrivõrguga liitumine on reguleeritud elektrituruseaduse § 42 lõike 2 alusel välja töötatud ja Vabariigi Valitsuse määrusega nr 184 kehtestatud võrgueeskirjaga. Põhivõrguga liitumiseks tuleb Elering AS-ile esitada liitumistaotlus, mille alusel väljastatakse taotlejale 90 päeva jooksul liitumispakkumine. Juhul kui klient soovib liituda piirkonnas, kus võrguettevõtja võrgus puudub vajalik edastamisvõimsus, ning klient ei aktsepteeri liitumispakkumist koos võrgu ümberehituse või tugevdamise kuludega, teatab võrguettevõtja liitumise võimatusest olemasoleva võrguga kliendile ja Konkurentsiametile 30 päeva jooksul kliendilt liitumistaotluse saamisest arvates. Juhul kui taotluses esitatud andmed on puudulikud või ei vasta nõuetele, teatab võrguettevõtja sellest kliendile 10 tööpäeva jooksul liitumistaotluse saamisest ning kliendil on 15 tööpäeva aega arvates võrguettevõtjalt vastava teate saamisest viia oma taotlus nõuetega vastavusse. Liituja elektripaigaldise võrguga ühendamiseks või tarbimis- või tootmistingimuste muutmiseks sõlmib võrguettevõtja liitujaga liitumislepingu.

Jaotusvõrguettevõtja teeb liitumispakkumuse 30 päeva jooksul alates taotluse saamisest või põhivõrguettevõtja vajaliku toimingute teostamisest.

Liitumispakkumine peab sisaldama kliendile kuuluva elektripaigaldise liitumis- või mõõtepunkti asukohta, liitumistasu suurust ja tasu kujunemise kalkulatsiooni, võrguga ühendamise tingimusi ning liitumislepingu muutmise või lõpetamise tingimusi. Põhivõrguga liitumise tasu määratakse kulupõhiselt vastavalt võrgueeskirjas toodud põhimõtetele. Võrguga ühendamise eest võetavat liitumistasu arvutades lähtutakse ühendamiseks tehtud põhjendatud kulutustest. Liitumistasu hulka arvatakse uue tarbimisvõimsuse ühendamiseks või olemasolevate tarbimistingimuste muutmiseks vajalikud ja põhjendatud kulud, sealhulgas uute elektripaigaldiste ehitamise ja olemasolevate elektripaigaldiste ümberehitamise kulud. Siinkohal on oluline, et jaotusvõrguga liitumise tasu arvutatakse vastavalt Konkurentsiametiga kooskõlastatud liitumistasu arvutamise metoodikale. Metoodika koostamiseks on Konkurentsiamet avaldanud oma veebilehel metoodilise juhendi „Juhend elektrivõrgu liitumistasu ning tarbimis- või tootmistingimuste muutmise tasu metoodika kooskõlastamiseks“.

24.11.2022 kooskõlastas amet Elektrilevi OÜ liitumislepingu tüüpitingimuste muudatused. Muudatustega sätestati, et liitujal on õigus liitumislepingus kokku lepitud tingimustel võrguühendust kasutama hakata 3 aasta jooksul alates võrguühenduse valmimisest. Pärast kolme aasta möödumist ei ole võrguettevõtjal enam kohustust liitujale liitumislepingus kokku lepitud tingimustel võrguühendust tagada. Täienduse eesmärgiks oli, et olemasolev vaba võrguressurss leiaks maksimaalses võimalikus ulatuses tarbijate poolt ka rakendamist.

Samuti täpsustati tingimuste sõnastust selliselt, et see reguleeriks liitumislepingu täitmiseks tehtud põhjendatud kulutuste hüvitamist nii liituja kui ka võrguettevõtja poolt liitumislepingu lõpetamisel.

Konkurentsiamet viis 2022. aastal läbi järelevalvemenetluse Elektrilevi OÜ tegevuse suhtes seoses võrguteenuse osutamisest keeldumisega Hiiumaal¹⁰. Järelevalvemenetluse tulemusena leidis Konkurentsiamet, et Elektrilevi peab vaatamata võrgupiiratud tekkimisele Hiiumaal siiski liitumispakkumisi väljastama ning soovitas lisaks kulupõhistele liitumispakkumistele pakkuda liitujatele ka paindliku liitumise võimalust, mis võtaks arvesse võrgu teatud piiratud. Seda eriti piirkondades, kus

¹⁰ <https://www.konkurentsiamet.ee/et/uudised/elektrilevi-kohustatud-hiiumaal-liitumispakkumisi-valjastama>

kulupõhine liitumine on väga kallis nagu Hiiumaal. Seejuures on amet soovitanud Elektrilevil tegeleda kiirendatud korras tootismoodulite kaugjuhtimise ning võrgu režiimist tuleneva tootjate juhtimise funktsionaalsuse võimekuse väljaarendamisega. Amet on välja toonud, et lisaks tarbimissuunalisele prognoosile ja rikkestatistikale on oluline võrku arendades arvesse võtta ka hajatootmise kasvuproгноosi ning võrgu paindlikkust, sh tarbimise juhtimise olemasolu ja kasutatavuse võimekust ning soovituslikult prognoosi võrgu arenguks, hajatootmise prognoosi, ning vaadata Elektrilevil üle pidevalt (vähemalt iga aasta) ja vajadusel ajakohastada.

Lisaks on Konkurentsiamet Elektrilevi tähelepanu juhtinud asjaolule, et Elektrilevi peaks viivitamatult alustama riigihanke läbiviimisega, hankimaks võrgust paindlikkusteenuseid ja/või tugiteenuseid vastavalt ELTS § 66² ja § 66³-le, et leevendada võrgu piiratuse olukorda ja tõhustada võrgu toimimist ning soovitanud Elektrilevil alustada ELTS-i § 66 lõike 8 ja 9 aluse võrgu arengukava koostamisega ja võtta seal arvesse ka paindlikkusteenuste kasutamist seaduses nõutud korras.

Amet soovitas ka järelevalvemenetluse tulemusena leida Elektrilevil võimaluse kiirendada võrgu arendust piirkondades, kus on tekkinud probleemid hajatootmise võimekuse lisamisega, sh Hiiumaal, et vältida olukorra süvenemist, kus vaatamata riiklikule rohepöördeootusele on tekkinud turutõrked taastuenergia võimsuste lisamiseks isegi väga väikeses mahus (näiteks kodutarbijate katusele paigaldatavate päikesepaneelide osas). Siiski ei tohi võrgutasu sellest ebaproportsionaalselt kasvada ja investeeringud võrgutasust, eriti lokaalse mõjuga võrgutugevdused, peavad olema sotsiaalmajanduslikult põhjendatud. Seejuures tõi amet välja, et hajatootmise eesmärk on energiasääst ja süsiniku jalajälje vähendamine ehk parim on elektrit maksimaalselt kohapeal toota-tarbida. Seega tuleb lisaks lokaalsetele võrgutugevdustele kaaluda alternatiivseid investeeringuid võrgu juhtimise paindlikkuse suurendamiseks. Lisaks tuleb luua võimalused ELTS §12²-s sätestatud energiakogukondade tekkeks, et arendada piirkondlikku võrgujuhtimist, eesmärgiga suurendada hajatootmise võimekuse lisamist probleemsetes võrgupiirkondades. Energiakogukondade peamine eesmärk on rahalise kasumi asemel anda keskkonnaval, majanduslikku või sotsiaalset kasu oma liikmetele või vastavale piirkonnale ehk energiakogukondade raames kasutatakse hajatootmist eeskätt kogukonna elektritarbimise katmiseks. Selline lähenemine võimaldab piirata energiakogukondade probleemsetesse võrgupiirkondadesse antavat tootmissuunalist võimsust.

2023. aastal kooskõlastas Konkurentsiamet ELTS § 66² lg-st 2 lähtuvalt Elektrilevi OÜ paindlikkusteenuste osutajate leidmiseks Hiiumaal korraldatava riigihanke tingimused. Korraldatud riigihanke¹¹ tulemusena selgus, et paindlikkusteenuste hankimine Hiiumaal osutuks majanduslikult ebatõhusaks, mistõttu ei pea Elektrilevi OÜ otstarbekaks hankida paindlikkusteenuseid Hiiumaal ning esitas vastavasisuliselt taotluse, vastavalt ELTS § 66² lg-le 3, Konkurentsiametile. Konkurentsiamet on läbiviidud riigihanke tulemustele ning Elektrilevi OÜ selgitustele tuginedes pidanud põhjendatuks paindlikkusteenuste mittekasutamist Hiiumaal.

Elektrilaadijate taristu

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2023/1804, 13. september 2023, milles käsitletakse alternatiivkütuste taristu kasutuselevõtt, artikli 15 lõike 4 kohaselt hindab liikmesriigi reguleeriv asutus hiljemalt 30. juuniks 2024 ning seejärel iga kolme aasta tagant põhi- ja jaotusvõrguettevõtjate esitatud teabe põhjal kahesuunalise laadimise võimalikku rolli kasutaja ja süsteemi kulude vähendamisel ja taastuvelektri osakaalu suurendamisel elektrisüsteemis.

Elektrilevi OÜ selgitas, et kui laadimistaristu liitumispunkti soovitakse kahesuunalist laadimist, siis selle eelduseks on tavapärase elektritootja liitumisprotsessi läbimine (sh tuleb esitada liitumistaotlus), kuna

¹¹ <https://riigihanked.riik.ee/rhr-web/#/procurement/5119720/general-info>

lisaks võrgust elektrienergia võtmisele soovitakse elektrienergiat ka võrku anda. Elektrilevi OÜ-le teada olevate laadimispunktide võrguühenduste suhtes ei ole kahe-suunalist laadimist seni taotletud.

Kuna Eesti suurima võrguettevõtja võrgus ei ole kahe-suunalist laadimist (st teavet kahe-suunalise laadimise kohta), siis ei ole võimalik ka ametil hinnata kahe-suunalise laadimise võimalikku rolli kasutaja ja süsteemi kulude vähendamisel ning taastuvelektri osakaalu suurendamisel elektrisüsteemis.

1.1.6. Bilansiteenused

Elektrituruseaduse ning võrgueeskirjaga on detailselt sätestatud bilansivastutuse regulatsioon, mille kohaselt on iga turuosaline vastutav oma bilansi eest. Põhivõrk vastutab kogu süsteemi bilansi eest ning turul võivad tegutseda mitmed bilansihaldurid. Bilansi tasakaalustamiseks ostab või müüb põhivõrk bilansienergiat. Bilansienergia hinna arvutamise meetodika ning bilansilepingu tüüptingimused, samuti reguleerimislepingu tüüptingimused tuleb eelnevalt kooskõlastada Konkurentsiametiga. Bilansienergia hinna kujundamisel on põhivõrk kohustatud ostma või müüma elektrienergiat kõige soodsama võimaliku hinnaga.

Alates 01.01.2017 on kõik tarbimiskohad varustatud kauglugemist võimaldavate seadmetega ning kogu mõõtmise korraldus toimub *on-line*-põhimõttel. Bilansi selgitamiseks vajalikud mõõdetud tärned kogutakse mõõtepunktidest, mille edastavad Andmelattu kõik Eestis tegutsevad võrguettevõtjad.

Alates 01.01.2018 rakendatakse Eesti, Läti ja Leedu elektrisüsteemides koordineeritud bilansijuhtimist. Eestit, Lätit ja Leedut vaadeldakse ühtse bilansipiirkonnana ning üks Balti süsteemihalduritest vastutab kogu Baltikumi summaarse bilansi tasakaalustamise eest. Koordineeritud bilansipiirkonna eesmärk on suurendada elektrisüsteemi juhtimise kuluefektiivsust, sh vähendada Baltikumi süsteemivälist eabilanssi.

Vastavalt elektrituru toimimise põhimõtetele peab iga turuosaline tagama, et tema võrku antud ja/või ostetud elektrienergia kogus oleks igal kauplemisperioodil võrdne tema poolt võrgust võetud ja/või müüdüd elektrienergia kogusega. Väiketarbijate bilansi eest vastutab jaotusvõrguettevõtja. Suurima bilansihaldurina pakub teenust Eesti Energia AS, kelle kõrval tegutseb veel 11 bilansihaldurit. Eestis registreeritud elektri bilansihaldurid on järgnevad:

- [Alexela AS](#)
- [Axpo Nordic AS](#)
- [Centrica Energy Trading A/S](#)
- [Electric Terminal OÜ](#)
- [Elektrum Eesti OÜ](#)
- [Energynet SIA](#)
- [Energynet Finland OY](#)
- [Fusebox OÜ](#)
- [Gren Eesti AS](#)
- [Nordic Power Management OÜ](#)
- [Olerex AS](#)
- [pure.energy GmbH](#)
- [Scener OÜ](#)
- [SIA AOX Trade](#)

2019. aastal kooskõlastas Konkurentsiamet Elering AS-i reguleerimislepingu tüüptingimused ja elektrisüsteemi bilansi tagamise ehk tasakaalustamise eeskirjad. Need on leitavad Konkurentsiameti kodulehel <https://www.konkurentsiamet.ee/elekter-gaas-soojus-ja-vesi/elekter/tuupingimused>. 2021.

aastal kooskõlastas Konkurentsiamet Elering AS-i elektrienergia bilansilepingu tüüptingimused, mis on leitavad Elering AS-i kodulehel https://elering.ee/sites/default/files/2022-04/Elering_elektrienergi_bilansilepingu_t%C3%BC%C3%BCptingimused_7-102021-005%2030.11.2021.pdf.

Bilansenergia hinna arutamise meetodika

2019. aasta lõpus kooskõlastas Konkurentsiamet Elering AS-i bilansenergia hinna arutamise meetodika rakendamisega alates 01.01.2021. Bilansiteenuse hinna arutamise ühtne meetodika on leitav Elering AS-i kodulehelt https://elering.ee/sites/default/files/2020-06/Bilansiteenuse%20hinna%20arutamise%20%C3%BChtne%20meetodika_2020.pdf.

Kehtivad administratiivkulu komponendid on leitavad Elering AS-i kodulehel <https://elering.ee/bilansileping#tab1>.

1.1.7. Piiriülesed küsimused

Eestil on naaberriikidest elektriühendused Venemaa, Läti ja Soomega. Eesti elektrisüsteemi kaart on toodud joonisel 2. Balti riikide ja Venemaa loodeosa elektrisüsteemi kaart on toodud joonisel 4. Samas tuleb märkida, et Soome kuulub põhjamaade elektrisüsteemi Nordel, mis ei ole sünkroniseeritud Venemaa ja Balti riikide elektrisüsteemide ühendusega BRELL, kuhu kuulub Eesti.

Joonis 3. Balti riikide ja Venemaa loodeosa elektrisüsteemi kaart (Elering AS)

Eestil on kolm 330 kV vahelduvvoolu õhuliini ühendust Venemaaga ning kolm 330 kV õhuliini Lätiga maksimaalse võimsusega suunal EE->LV 1447 MW ja suunal LV->EE 1259 MW. Eesti-Läti kolmas liin valmis 2020. aastal ja tõstis seejuures võimsusi märkimisväärselt. Varem oli suunal EE->LV maksimaalne ülekandevõimsus 1000 MW ja suunal LV->EE 879 MW. Soomega on alalisvooluühendusi kaks (358 MW

EstLink 1 ja 658 MW EstLink 2). Olenevalt elektrivõrgus aset leidvatest remonttöödest ja välisõhutemperatuurist, võib Eesti ja Läti vaheline ülekandevõimsus väheneda. Võimsused, mida on võimalik maksimaalselt importida ja eksportida, sõltuvad ühelt poolt liinide tehniliselt läbilaskevõimest ja teiselt poolt režiimiarvutuste käigus välja selgitatud süsteemi stabiilsuse piirist. Kumb neist kahest on väiksem, määrab lõpliku piirangu.

Balti riikide süsteemihaldurid on ametlikult teatanud Venemaa ja Valgevene elektrisüsteemioperaatoritele BRELL lepingust väljaastumise kohta. Leping lõpeb 2025. aasta 7. veebruaril, misjärel Balti riigid ühendavad elektrisüsteemid Venemaa sünkroonlast lahti ning 8. veebruaril alustatakse saartalitluskatsega, millega kontrollitakse Baltikumi elektrisüsteemi iseseisva opereerimise võimekust. Balti riigid sünkroniseerivad oma elektrisüsteemid Mandri-Euroopa sagedusalaga plaanide kohaselt 9. veebruaril 2025. Mandri-Euroopa sagedusalaga sünkroniseerimise eesmärgil on Eesti elektrisüsteemi stabiilsuse ja töökindluse tõstmiseks alates 2019. aastast ehitatud valmis enamik elektrivõrgu objektidest, mis on vajalikud edukaks sünkroniseerimisprotsessiks, sealhulgas Püssi, Kiisa ja Viru alajaamadesse rajatud sünkroonkompensaatorid sageduse juhtimiseks, rekonstrueeritud Balti-Tartu, Tartu-Valmiera 330 kV vahelduvvoolu õhuliinid, et suurendada olemasolevate liinide läbilaskevõimsust. Viimasena on suurematest ehitustest veel käimas Viru-Tsireguliina 330 kV õhuliini rekonstrueerimine, mille ehitustööde kavandatav lõpp on 31.12.2024.¹²

Tulenevalt sünkroniseerimisega kaasnevatest nõuetest ja funktsionaalsusest on kavas uuendada EstLink 1 ja EstLink 2 merekaablite mandril asuvate konverterjaamade juhtimis- ja kontrollisüsteeme, mille tööde lõpptähtaeg on planeeritud vastavalt 2027. ja 2025. aasta lõpuks. Sünkroniseerimise raames uuendab Elering AS ka elektrisüsteemi planeerimis- ja juhtimissüsteeme, mille tulemusena paraneb juhtimiskeskuse võime hinnata ja juhtida elektrisüsteemi reaaliajaks. Sealhulgas vahetatakse kriitilistes alajaamades andmeside- ja seiresüsteemid uuemate ja toimepidevamate seadmetega, mis tagavad pideva pinge, voolu ja sagedusega seotud andmete edastamise ning uuendatakse erinevaid toodangu ja tarbimise prognoosisüsteeme, hangitakse ja juurutatakse uut bilansihaldustarkvara ning katkestuste planeerimise tarkvara. Eeltoodud arendustööde eeldatavaks valmimistähtajaks on 2025. aasta lõpp.¹³

Lisaks on kavandatud muudatused Baltikumi tasakaalustamise mudelis, et see vastaks Euroopa regulatsioonidele. Muudatuste raames hakkavad Balti süsteemihaldurid senise Balti bilansituru asemel tasakaalustamisenergiat hankima MARI (*Manually Activated Reserves Initiative* ehk energiaturg käsitsi aktiveeritava sageduse juhtimise toodete jaoks) ja PICASSO (*The Platform for the International Coordination of Automated Frequency Restoration and Stable System Operation* ehk energiaturg automaatse sageduse juhtimise toodete jaoks) kauplemisplatvormidelt, millega liitumine on kavandatud 2024. aasta lõpuks.¹⁴ Esimesena Eestis on manuaalse sageduse taastamise reservi pakkujana MARI platvormile nõuetele vastamise kinnituse saanud Utilitas.¹⁵

Tagamaks elektrisüsteemi toimimise ja varustuskindluse pärast Balti elektrisüsteemide sünkroniseerimist Mandri-Euroopa sünkroonlaga loovad Balti süsteemihaldurid 2025. aasta alguses Balti sagedusreservide võimsusturu. Võimsusturu loomise tingib sünkroniseerimisega kaasnev vajadus kasutada senisest olulisemal määral automaatselt ja manuaalselt käivitatavaid sageduse juhtimise reserve.¹⁶

¹² <https://www.elering.ee/balti-elektrisüsteemihaldurid-teavitasiid-venemaad-brell-lepingu-lopetamisest>

¹³ <https://elering.ee/sunkroniseerimine>

¹⁴ <https://elering.ee/balti-bilansiturg>

¹⁵ <https://elering.ee/elering-eelkvalifitseeris-esimesena-utilitase-manuaalse-sagedusreservi-pakkujaks>

¹⁶ <https://elering.ee/sagedusreservide-turg>

Euroopa Liidu õigusaktidest tulenev regulatsioon ja selle rakendamine

EBGL-i regulatsioon¹⁷

Elektrisüsteemi tasakaalustamise eeskirja puudutavad meetodikad tulenevad komisjoni määrusest (EL) 2017/2195, 23. november 2017 (EBGL).

EBGL-ist tulenevad regionaalsed meetodikad ja otsused, mis olid 2022. aastal arutlusel

1. Meetodika iga võimsusarvutusala piirkonnaülese võimsuse turupõhiseks jaotamiseks kooskõlas EBGL artikkel 41 lõikega 1 (MB-CZCA ettepanek)

18.12.2019 esitas Elering AS meetodika Konkurentsiametile kooskõlastamiseks.

18.06.2020 esitasid piirkonna reguleerivad asutused TSO-dele taotluse meetodikat täiendada.

28.08.2020 esitas Elering AS Konkurentsiametile täiendatud meetodika ettepaneku kooskõlastamiseks.

30.10.2020 esitasid piirkonna reguleerivad asutused TSO-dele teise taotluse meetodikat täiendada.

30.12.2020 esitas Elering AS Konkurentsiametile teise täiendatud meetodika ettepaneku kooskõlastamiseks.

Kuna piirkonna reguleerivad asutused ei saavutanud ühist kokkulepet meetodika osas, siis 26.02.2021 edastati see ACER-isse otsuse tegemiseks.

13.08.2021 tegi ACER otsuse nr 10-2021, millega nägi muu hulgas ette, et TSO-d on kohustatud esitama aasta jooksul meetodika täienduse.

Meetodika on avaldatud ACER-i kodulehel https://www.acer.europa.eu/sites/default/files/documents/Individual%20Decisions_annex/ACER%20Decision%2010-2021%20on%20the%20Baltic%20CCR%20methodology%20for%20market-based%20allocation%20-%20Annex%20I_0.pdf.

03.08.2022 kirjaga taotlesid piirkonna TSO-d vastavatelt reguleerivatelt asutustelt meetodika esitamise tähtaja pikendamist kolme kuu võrra.

31.08.2022 kirjaga pikendasid piirkonna reguleerivad asutused meetodika esitamise tähtaega TSO-dele kolme kuu võrra ning uueks tähtajaks seati 13.11.2022.

14.11.2022 esitas Elering AS Balti koordineeritud võimsusarvutuse ala TSO-de täiendatud meetodika Konkurentsiametile kooskõlastamiseks.

12.05.2023 jõudsid kõik asjaomased reguleerivad asutused kokkuleppele TSO-dele esitatava taotluse meetodika täienduste osas.

16.05.2023 esitasid piirkonna reguleerivad asutused TSO-dele taotluse meetodikat täiendada.

12.07.2023 esitas Elering AS Balti koordineeritud võimsusarvutuse ala TSO-de täiendatud meetodika Konkurentsiametile kooskõlastamiseks.

28.09.2023 kooskõlastas Konkurentsiamet otsusega nr 7-26/2023-002 MB-CZCA ettepaneku.
2. Meetodika Balti sagedusreservidel põhineva võimsusturu kohta, vastavalt EBGL-i artikli 33 lõike 1 ja 38 lõike 1 sisule (Võimsusturu meetodika)

20.04.2023 esitas Elering AS meetodika Konkurentsiametile kooskõlastamiseks.

22.09.2023 jõudsid kõik asjaomased reguleerivad asutused kokkuleppele TSO-dele esitatava taotluse meetodika täienduste osas.

25.09.2023 esitasid piirkonna reguleerivad asutused TSO-dele taotluse meetodikat täiendada.

28.11.2023 esitas Elering AS Konkurentsiametile täiendatud meetodika ettepaneku kooskõlastamiseks.
3. Meetodika ülekandevõimsuste arvutamise kohta tasakaalustamise perioodi jaoks vastavalt EBGL-i artikli 37 lõike 3 sisule (CZCBT meetodika)

27.04.2023 esitas Elering AS meetodika Konkurentsiametile kooskõlastamiseks.

28.09.2023 jõudsid kõik asjaomased reguleerivad asutused kokkuleppele TSO-dele esitatava taotluse meetodika täienduste osas.

27.10.2023 esitasid piirkonna reguleerivad asutused TSO-dele taotluse meetodikat täiendada.

¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017R2195>

27.11.2023 esitas Elering AS Konkurentsiametile täiendatud meetodika ettepaneku kooskõlastamiseks.

4. Balti riikide TSO-de ühine eranditaotlus, mille korral ei lubata tasakaalustamisteenuse osutajatel üle anda tasakaalustamisvõimsuse pakkumise kohustust üle hinnapiirkondade piiride, vastavalt EBGL-i artikli 34 lõike 1 sisule (Eranditaotlus).

16.08.2023 esitas Elering AS meetodika Konkurentsiametile kooskõlastamiseks.

Elektrisüsteemi andmete avalikustamine

Süsteemihaldurite arvutatud piiriüleste ülekandevõimsuste andmed ning süsteemile seatud piirangud, nende põhjused ja mõju elektrisüsteemile ning katkestused tuleb avaldada lähtuvalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) nr 1227/2011, 25. oktoober 2011, energia hulгимүүgituru terviklikkuse ja läbipaistvuse kohta (REMIT-i regulatsioon)¹⁸, mis seab nõuded avaldada turuinfo võimalikult kiiresti, läbipaistvalt ja üheselt mõistetavalt. Balti ja Põhjamaade elektrisüsteemi puudutavad ülekandevõimsuste andmed avalikustatakse TSO-de poolt REMIT-i alusel kiirete turuteadetena (UMM) elektriturukorraldaja Nord Pooli veebilehel, kiirete turuteadete portaalis <https://umm.nordpoolgroup.com/#/messages?publicationDate=all&eventDate=all>.

Elektrisüsteemi andmete avalikustamist reguleerib täiendavalt REMIT-i regulatsioonile ka komisjoni määrus (EL) nr 543/2013, 14. juuni 2013, mis käsitleb elektriturgudel andmete esitamist ja avaldamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 714/2009 I lisa¹⁹. Vastava regulatsiooni alusel avalikustatakse elektrisüsteemi puudutavad andmed üleeuroopalisel läbipaistvuse platvormil, mis on leitav veebilehel <https://transparency.entsoe.eu/>.

Vastavalt IME regulatsiooni artiklile 50 on Elering AS oma veebilehel (<http://www.elering.ee>) avaldanud eelnimetatud vaba võimsuse jagamise reeglid ja kokkulepped. Samuti on avaldatud info kasutusel oleva edastamisvõimsuse, kasutatud üldvõimsuse, nõudluse ja tootmise kohta, esitades tegelikud andmed ja prognoosid vastavalt suunistele kas aasta, kuu, nädala ja/või päeva kaupa. Eraldi on loodud andmete avalikustamise rakendus, kus informatsioon on visuaalselt jälgitav ning hõlpsasti alla laaditav. Informatsioon avalikustatakse turuosalistele üheaegselt, läbipaistvalt, kasutajasõbralikult ja kergesti alla laaditavas vormis.

Ülekoormusest saadava tulu kasutamine perioodil 01.01.2023 kuni 31.12.2023

Vastavalt IME regulatsiooni artikli 19 lõikele 2 kasutatakse võrkudevahelise ühenduse jaotamisest saadud tulusid järgmistel eesmärkidel:

- a) jaotatud võimsuse tegeliku kättesaadavuse, kaasa arvatud püsikindluse kompenseerimise tagamiseks; või
- b) piirkonnaülese võimsuse säilitamiseks või suurendamiseks olemasolevate võrkudevaheliste ühenduste kasutamise optimeerimise kaudu kooskõlastatud parandusmeetmetega, kui see on asjakohane, või võrkudevaheliste ühenduste ülekandevõime piiratuse vähendamiseks tehtavatest võrguinvesteeringutest tulenevate kulude katmiseks.

Sama artikli lõike 3 kohaselt, kui lõikes 2 sätestatud esmatähtsad eesmärgid on piisavalt täidetud, võib tulu kasutada sissetulekuna, mida reguleerivad asutused võtavad arvesse võrgutariifide arvutamise meetodika heakskiitmisel või võrgutariifide kehtestamisel või mõlemal juhul.

¹⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011R1227>

¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0543>

Perioodil 01.01.2023–31.12.2023 teenis Elering AS ülekoormustulu kokku 129,37 mln eurot. Sellest kasutati 2023. aastal elektrienergia võrgukadude suurenenud kulude katmiseks 7,57 miljonit eurot, ülepiirilisteks investeeringuteks 45,29 miljonit eurot ning muude lubatud tegevuste kulude katmiseks 6,4 miljonit eurot.

1.1.8. Ühishuviprojektid

Ühishuviprojektid on Euroopa avaliku huvi projektid, millel on ülepiiriline mõju ning mis aitavad kaasa Euroopa ühtse energiasüsteemi arengule, parandavad konkurentsi energiaturgudel ja tõstavad Euroopa energiajulgeolekut. Ühishuviprojektide loamenetlusi ja planeerimist viiakse läbi määruse (EL) nr 347/2013 alusel, konsulteerides ja kaasates kõiki asjasse puutuvaid huvigruppe. Ühishuviprojektide nimekirja on võimalik kandideerida igal aastal kindlate kategooriate all. Ühishuviprojektide nimekirja kinnitatud projektidel on õigus hiljem taotleda rahastust ka Euroopa fondist *Connecting Europe Facility* (edaspidi CEF).

Elektris on ühishuviprojektide loendisse kantud nii elektri infrastruktuuri projekte kui ka nutivõrkude kasutuselevõtu projekte. Tabel 5 annab ülevaate Eesti osas ühishuviprojektide nimekirja kantud projektidest, mis puudutavad elektrisüsteemi.

Tabel 5. Elektri ühishuviprojektid

Nr	Projekti nimi	Projekti nr	Taotlus Konkurentsiametile	Otsuse väljastamine	Eeldatav valmimistähtaeg
1	Pumphüdroenergia salvestuselektrijaam	4.6	Investeeringutaotlust Konkurentsiametile ei ole esitatud		
2	Balti riikide elektrisüsteemide sünkroniseerimine Mandri-Euroopa võrguga	4.8	31.05.2018; 08.11.2019	10.09.2018 otsus nr 7-10/2018-018; 08.05.2020 otsus nr 7-10/2020-002	2025
3	Eesti ja Soome vaheline täiendav ühendus EstLink 3		Investeeringutaotlust Konkurentsiametile ei ole esitatud		

Balti riikide elektrivõrkude lahti ühendamine Venemaa elektrisüsteemist ja integreerimine Euroopa Liidu elektrisüsteemiga on Euroopa Liidu energiapoliitika strateegiline eesmärk ja prioriteet. Balti riikide elektrisüsteemide sünkroniseerimine Mandri-Euroopa võrguga toimub etapiviisiliselt. Sünkroniseerimine läheb Balti riikidele ja Poolale kokku maksma ligikaudu 1,6 miljardit eurot, millest Eesti osa on 298 miljonit eurot. Euroopa Komisjoni seatud kõrge prioriteetsuse tõttu rahastatakse projekte CEF-i vahenditest maksimaalse 75% ulatuses. Ülejäänud 25% investeeringutest tagatakse Eestis ülekoormustasust.

Esimeses etapis rekonstrueeritakse Eestis sisemaist elektrivõrku ning rajatakse üks sünkroonkompensaator. Teises etapis rajatakse Eestisse veel kaks sünkroonkompensaatorit. Kolmandas etapis on investeerimisobjektideks juhtimiskeskuse IT-, juhtimis-, seiresüsteemide uuendamine, Estlink 1 ja Estlink 2 merekaablite juhtimis- ja kontrollisüsteemide uuendused ning alajaamade toimepidevuse tõstmine.

Balti-Tartu 330kV õhuliini rekonstrueerimine algas 2020. aastal ja liin valmis veebruaris 2023. Tartu-Valmiera 330kV õhuliini rekonstrueerimisega alustati 2021. aasta sügisel ja see valmis juunis 2023. Viru-Tsirguliina 330kV õhuliini rekonstrueerimine algas juunis 2023 ja ehitustööde lõpuks on planeeritud 2024. aasta lõpp.

Esimene sünkroonkompensaator valmis mais 2023 Püssis. Teine sünkroonkompensaator valmis 2023. aasta lõpus Kiisal. Kolmas, Viru sünkroonkompensaator, valmis 2024. aasta juunis.

IT-, andmeside- ja juhtimissüsteemide uuendamise arendustööd algasid 2022. aastal ning kestavad planeeritult kuni 2025. aasta lõpuni. Estlink 1 ja Estlink 2 juhtimissüsteemide uuendused on planeeritud valmima vastavalt aastatel 2027 ja 2025.

Detailsem ülevaade sünkroniseerimisprojekti ja hetkeolukorrast on leitav Eleringi kodulehel²⁰.

1.2. Elektri hulgiturg

Üldine hulgituru korraldus

Võimalikult ühtse turu tagamiseks on Euroopa elektri hulgiturg reguleeritud üleeuroopaliste võrgueeskirjadega. Kauplemine käib pikaajaste tulevikutehingute turgudel (reguleerib FCA võrgueeskiri), päev-ette-börsil ja päevasisesel börsil (mõlemat reguleerib CACM-i võrgueeskiri) ning reguleerimis- ehk reservide turgudel (reguleerib EBGL-i võrgueeskiri ja IME määrus). Lisaks on võimalik kaubelda ka börsiväliselt ehk otselepingutega (*over the counter* ehk OTC) näiteks suurtarbija ja tootja vahel. Eestis on otselepingud võimalikud vaid riigisiseselt ehk ühe pakkumispirkonna (Eesti moodustabki turu mõistes ühe pakkumispirkonna) sees.

Lisaks toimivad reguleerimisturgude võimsuse või varustuskindluse võimsusmehhanismi tagamiseks võimsusturud. Eestis praegu võimsusturge ei ole, kuid Balti süsteemihaldurid plaanivad sagedusreservide turuga alustada 2025. aastal, kui pärast Balti elektrisüsteemide sünkroniseerimist Mandri-Euroopa sünkroonalaga on süsteemi juhtimiseks vaja hakata kasutama praegusest olulisemal määral automaatselt ja manuaalselt käivitataavaid sageduse juhtimise reserve.

Süsteemihaldurite pakutavate finantsinstrumentide turuoperaator Euroopas on JAO (Joint Allocation Office), kes reguleerib oksjonite korraldust FTR-i (*financial transmission rights*) ja PTR-i (*physical transmission rights*) toodete osas (võimaldavad maandada hinnariski pakkumispirkondade hinnavahede osas). Lisaks on võimalik finantsinstrumente osta ka NASDAQ OMX-i kaudu, kes pakub süsteemihinna fikseerimist futuuride kaudu ning pakkumispirkonna hinna fikseerimise tooteid EPAD-e (*electricity price area differentials*). Vähesese huvi ning likviidsuse tõttu lõpetas NASDAQ OMX alates 3. oktoobrist 2022 EPAD Tallinna toote pakkumise. Alates 2022. aasta lõpust on turuosalistele saadaval lisaks Eesti-Läti FTR-idele ka Soome-Eesti FTR-ide aasta ja kuu tooted.

Päev-ette-turg ja päevasisene hulgiturg on Euroopas ühtne, mis tähendab, et turualgoritm, mis pakkumiste pealt hinna arvutab, on ühtne ja koondab kõikide turuoperaatorite poolt saadud pakkumiste info. Päev-ette-turg töötab PCR Euphemia (Pan-European Hybrid Electricity Market Integration Algorithm) algoritmiga, mis arvutab ühtse turuhinna ostu- ja müügipakkumiste pealt iga päev umbes kell 13.45 järgmise päeva kohta. Hinn erinevused pakkumispirkondade vahel tekivad ainult siis, kui ülekandevõimsusest kahe pakkumispirkonna vahel jääb energiavoo jaoks puudu ehk tekib nn pudelikael.

Päevasisene turg toimub pideva kauplemisega, mis tähendab, et ühtset turuhinda pole ja iga pakkumine võib saada erineva hinna sõltuvalt sellest, millal ostu ja müügi pakkumised omavahel kattuvad ja konkreetne tehing teostub. Päevasisese turu tehinguid on võimalik läbi viia pärast päev-ette-turutulemuste saabumist ja kuni üks tund enne konkreetse tarnetunni algust, milleks tehingut soovitakse. Euroopa päevasisene turg on ühendatud XBID-i (European Cross-Border Intraday) lahenduse abil.

²⁰ <https://elering.ee/sunkroniseerimine>

Alates 7. detsembrist 2022 rakendab Nord Pool Balti regioonis hinnatippude esinemise riski vähendamiseks (lisaks Leedu tipuvõimsuse reservile) pakkumisnimekirjade taasavamist, mille korral on turuosalistel võimalik pakkumisi muuta 15 minutit, juhul kui PCR Euphemia algoritmi arvutuse tulemusena ületab hinnapiirkonnas tekkinud hind 2400 €/MWh.²¹

CACM-i regulatsiooni alusel tuleb turuoperaatorid liikmesriigi reguleeriva asutuse poolt nomineerida, et kontrollida, kas nad on võimelised vastavaid ülesandeid läbi viima ja tagada võrdne kohtlemine turuosalistele. Igas liikmesriigis peab tegutsema vähemalt üks nomineeritud turuoperaator (CACM-i regulatsioon artikkel 4 lõige 2). Lisaks peab olema tagatud võimalus ka mitme turuoperaatori tegevuseks samaaegselt. Selleks tuleb turuoperaatorite tegutsemise reeglid paika panna MNA (*multi-NEMO arrangement*) meetodikaga, vastavalt CACM-i regulatsiooni artiklitele 45 ja 57. Vastav reeglistik ei ole Eestis ega Baltimaades veel kinnitatud.

Eestis on elektri hulgituru nomineeritud korraldajaks elektribörs Nord Pool, kes alustas Eestis tegevust 2010. aasta aprillis. Elektriturg oli siis 28,4% ulatuses avatud. 01.01.2013 avanes elektriturg kõigile ehk kõik kehtiva võrgulepinguga elektritarbijad võivad endale valida sobiva elektrimüüja ja elektri hinnapaketi.

Eestis on Konkurentsiamet elektribörsi korralduse loa väljastanud ka EPEX Spotile, kes aga praegu veel Eestis ei tegutse.

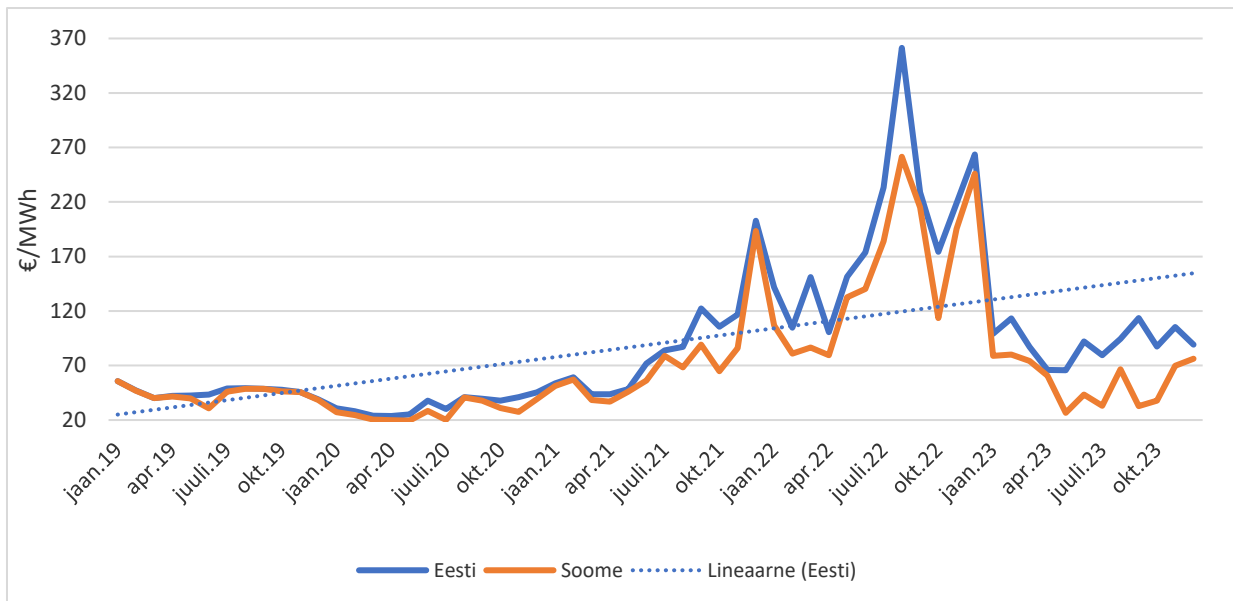
Eesti turuosaliste tegevus hulgiturul ja turgu iseloomustav statistika

Elektritootjate ja hulgiakauplejate tegevuse adekvaatseks hindamiseks on otstarbekas vaadelda nende turuosa regionaalsel hulgiturul koostöös teiste Balti riikide regulaatoritega. Tänu Eesti ja Soome vahelisele ühendusele EstLink 1 ja EstLink 2 ning Leedu ja Rootsi vahelisele ühendusele NordBalt ning Leedu ja Poola vahelisele ühendusele LitPolLink on Balti riikide elektrisüsteem integreeritud Soome ja, Rootsi ja Poolaga. Sellega on Eesti ja kogu Balti elektrisüsteem integreerunud ühtse Euroopa elektribörsi elektrisüsteemi ja hulgituruga. 2023. aastal toodeti (netootmine) Eestis elektrienergiat 4933 GWh, võrreldes 2022. aastaga vähenes elektritootmine 34,5% ning Eestist eksporditi elektrit 2023. aastal 4156 GWh, mis vähenes 32,3% võrreldes 2022. aastaga. Elektritootmine ja eksport langes eelkõige turul toimunud olukorra tõttu, kus elektri hinnad on võrreldes 2022. aastaga vähenenud mitu korda ning põlevkivielektrijaamade turule pääs on vähenenud. Eestisse imporditi 2023. aastal elektrienergiat 7406 GWh, võrreldes 2022. aastaga suurenes import 4,8%. Elektrienergiat tarbiti 2023. aastal 6974 GWh, tarbimine vähenes 3,6% võrreldes 2022. aastaga. Võrgukaod olid Eesti elektrisüsteemis 2023. aastal 1209 GWh, mis on 1,5% vähem kui 2022. aastal. Tabelis 6 on toodud Eesti elektrienergia bilansimuutus 2022. ja 2023. aasta võrdluses.

Tabel 6. Elektrienergia bilanss, GWh (*Elering AS*)

Elektrienergia bilanss, GWh	2022	2023	Muutus %
Toodang (neto)	7 533	4 933	-34,5
Import	7 069	7 406	4,8
Tarbimine	7 236	6 974	-3,6
Kadu	1 228	1 209	-1,5
Eksport	6 138	4 156	-32,3

²¹<https://www.nordpoolgroup.com/en/message-center-container/newsroom/exchange-message-list/2022/q4/nemos-to-increase-second-auction-threshold-to-eur-2400-per-mwh/>

Joonis 4. NP Eesti ja NP Soome hinnapiirkondade kuu keskmiste hindade (€/MWh) võrdlus alates 01.01.2019 (*Nord Pool*)

Jooniselt 4 selgub, et Eesti ja Soome elektrihinnad on olnud ajalooliselt küllaltki sarnased, seda alates EstLink 2 käivitumisest 2013. aasta detsembrikuus, mille tõttu on olnud piisavalt ülekandevõimsusi Eesti ja Soome vahel (1016 MW). Eesti ja Soome vaheliste hindade erinevused on olnud põhjustatud enamasti EstLink 1 ja EstLink 2 katkestustest, kui ülekandevõimsus Eesti ja Soome vahel on vähenenud. Samas on alates 2020. aastast olnud taas märgata hinnaerinevuste tekkimist, Eesti tootmisvõimsuste vähenemise tõttu on hakanud tekkima puudujääk Eesti-Soome vahelise ülekandevõimsuse osas – **importisoov Soomest Eesti suunas** on sageli olnud suurem kui ühenduste võimsus on võimaldanud. Pudelikaela on sellel suunal esinenud 2022. aasta jooksul 39% ajast ja 2023. jooksul **56% ajast**, mis tähendab, et tekkinud on ka hinnavahe nende pakkumispirkondade vahele ning hind **Eesti piirkonnas on kerkinud Soome hinnast kõrgemale**.

2023. aastal oli EstLink 1 avariide või remondi tõttu väljas 310 tundi. EstLink 2 oli tööst väljas 270 tundi.

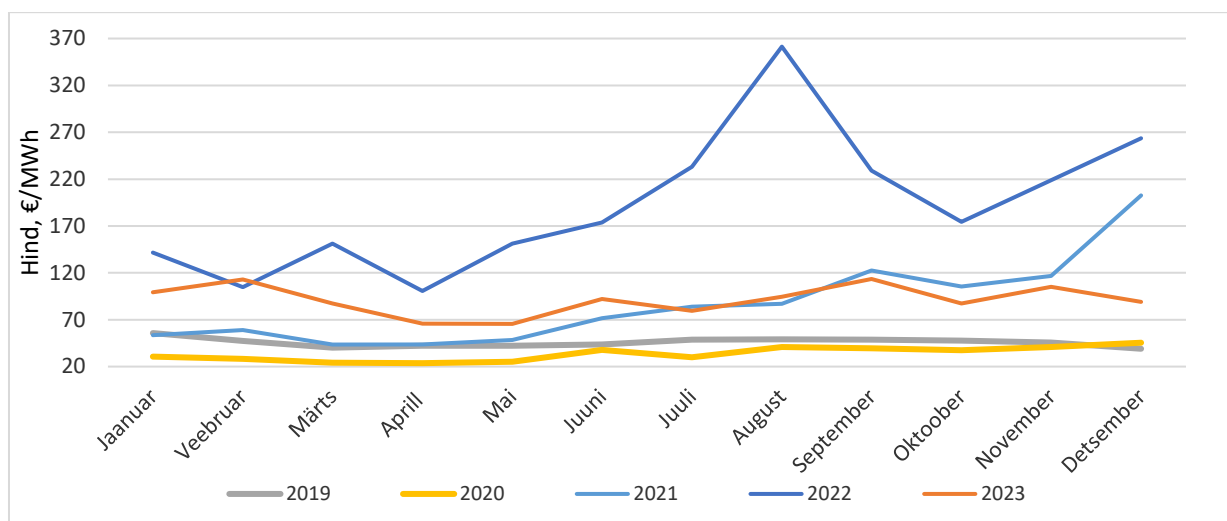
Joonis 4 näitab elektrihinna tugevat tõusu 2022. aasta jooksul. See suundumus on nähtav kogu Euroopa turul, eeskätt on põhjuseks energiakriis ja maagaasi hinna tugev tõus. Pärast energiakriisi lõppemist 2022. aasta lõpus on elektrihinnad langenud kriisieelsele tasemele, mis peegeldub ka Nord Pooli elektrituru päev-ette-turu (Elspot) hindades, mida illustreerib tabel 7. Süsteemihind on langenud 56% ehk ligi kaks korda. Samas suurusjärgus hinnalangust esineb ka Soome (hinnalangus 63%) ja Eesti (hinnalangus 53%) hinnapiirkondades ning Läti ja Leedu (hinnalangus mõlemas piirkonnas 59%) hinnapiirkondades. Erinevus süsteemihinnast tuleb sellest, et tekkivad pudelikaelad pakkumispirkondade piiridel on võrreldes süsteemihinnaga hinda kergitanud. Eesti hinnapiirkonnas on elektrituru hind 2023. aastal olnud 53% ehk ligikaudu kaks korda madalam kui 2022. aastal, olles ühtlasi 37,8% kõrgem Soome hinnapiirkonna hinnast ning 3,4% madalam Läti hinnapiirkonna hinnast.

Tabel 7. Päev-ette-turu (Elspot) hindade võrdlus (*Nord Pool*)

Hinnapiirkond	Keskmine hind 2022, €/MWh	Keskmine hind 2023, €/MWh	Muutus, %	Maksimaalne hind 2023, €/MWh	Minimaalne hind 2023, €/MWh
NP Süsteem	135,86	56,44	-58,5	214,53	-29,90
NP Soome	154,04	56,47	-63,3	777,18	-500,00

NP Eesti	192,82	90,79	-52,9	777,18	-60,04
NP Läti	226,91	93,89	-58,6	777,18	-56,55
NP Leedu	230,23	94,44	-59,0	777,18	-56,55

Võrdlusena on joonisel 5 toodud Nord Pool Eesti hinnapiirkonna elektrienergia hinnad aastatel 2019–2023.

Joonis 5. NP Eesti hinnapiirkonna keskmised elektrienergia hinnad (€/MWh) aastatel 2019–2023 (Nord Pool)

NP Eesti hinnapiirkonnas on nimetatud aastatel elektrienergia hinnad volatiilsed olnud. Nagu mainitud, on tugev tõus toimunud 2021. aasta teises pooles ning varasemate aastatega võrreldes märkimisväärselt 2022. aastal. Kõrgeim hind kuu lõikes oli 2022. aasta augustis, 361,35 €/MWh, madalaim 2020. aasta aprillikuus, 23,69 €/MWh.

Tabel 8. Kaubeldud kogused NP Eesti hinnapiirkonnas päev-ette-turul (Elspot) (Nord Pool)

Kaubeldud kogused NP Eesti hinnapiirkonnas	Ühik	2022	2023	Muutus %
Päev-ette (Elspot) müüdüd elektrienergia kogus NP Eesti hinnapiirkonnas	TWh	6,51	4,01	-38,4%
Päev-ette (Elspot) ostetud elektrienergia kogus NP Eesti hinnapiirkonnas	TWh	7,52	7,35	-2,3%

Tabelist 8 selgub, et päev-ette-turul (Elspot) müüdüd elektrikogused olid 2023. aastal kokku 4,01 TWh, mis on 2022. aasta müüdüd kogusest 38% võrra väiksem. Nende koguste languse põhjuseks saab lugeda asjaolu, et langenud turuhinna tõttu on põlevkivi tootmisvõimsused turule vähem pääsenud. Ostetud elektrikogused moodustasid kokku 7,35 TWh, mida on 2022. aastal ostetud kogusest 2,3% vähem.

Tabel 9. Kaubeldud kogused NP Eesti hinnapiirkonnas päevasisesel (Elbas) turul (Nord Pool)

Kaubeldud kogused NP Eesti hinnapiirkonnas	Ühik	2022	2023	Muutus %

Päevisene (Elbas) müüdnud elektrienergia kogus NP Eesti hinnapiirkonnas	GWh	267	294	10,1%
Päevisene (Elbas) ostetud elektrienergia kogus NP Eesti hinnapiirkonnas	GWh	281	268	-4,6%

Tabelist 9 selgub, et päevisisesel (Elbas) turul müüdnud elektrikogused olid 2023. aastal kokku 294 GWh, mis olid 2022. aasta mahust 10% võrra suuremad ja ostetud elektrikogused olid kokku 268 GWh, mida on 2022. aasta kogustest 4,6% vähem. Seega on kokkuvõttes kasvanud kauplejate aktiivsus päevisisesel turul. Sarnase sisuga suundumust on olnud märgata juba ka varasematel aastatel. Põhjuseks on suurem taastuvenergia osakaal, mis on oma olemuselt raskemini prognoositav kui kindla väljundvõimsusega fossiilsete jaamade toodang ja vajab seega rohkem toodangu prognoosi päevisisest täpsustamist. Samas on ka elektribörsid hakanud suuremat tähelepanu pöörama just päevisese kauplemise toodetele ja täiendavate võimaluste loomisele. Seega on tõenäoliselt tegemist jätkuva suundumusega ja päevisisesel turul võib oodata kauplemise ja likviidsuse jätkuvat kasvu.

Põhiline import Eesti hinnapiirkonda tuli 2023. aastal Soome-suunalistelt ühendustelt, turuvoog oli sellel suunal 98% ajast ja põhiline eksport toimus Läti suunal, turuvoog oli sellel suunal 87% ajast. Päev-ette-turuvoogude suundasid illustreerib tabel 10.

Tabel 10. Päev-ette-turuvoogude jagunemised 2023. aastal piiriüleselt (*Nord Pool*)

Suund	Päev-ette-turuvoog antud suunal h	Päev-ette-turuvoog antud suunal %
EE->FI	146	1,7%
FI->EE	8571	97,8%
EE->LV	7760	88,6%
LV->EE	614	7,0%

Nn pudelikaela-tunde, kus ülekandevõimsusest antud suunal puudu jäi, esines kõige rohkem Soome-Eesti suunalisel ühendusel – 56% ajast. Sellel ühendusel kasutati kogu päev-ette turule antud võimsusest kaubanduseks ära 83,7%. Märkimisväärne kaubandus toimub ka Eesti-Läti suunal, kus kaubanduseks kasutati sellel suunal 46,5% turule antud võimsusest ning pudelikaela tundide osakaal oli 7%. Eesti-Soome suunal pudelikaela ei esinenud ning Läti-Eesti suunal esines vähesel määral. Tabel 11 illustreerib pudelikaela-tundide esinemise määra ja päev-ette-turule antud võimsuste kasutust 2023. aasta lõikes. Tabelis 12 on võrdlusena samad andmed näha 2022. aasta kohta. Tabelitest on näha, et võimsuste defitsiit on juba mitmendat aastat järjest suunal Soomest Eestisse. Mõningat pudelikaela-tundide osakaalu langust 2023. aastal võrreldes 2022. aastaga on märgata Eesti-Läti suunal, mis on osalt tingitud Läti ja Leedu elektrienergiatoodangu suurenemisest.

Tabel 11. Turule antud võimsuste kasutus ja puudujääk 2023. aastal (*Nord Pool*)

2023				
Suund	Pudelikaela-tunde peale päev-ette-kauplemist	Pudelikaela-tundide osakaal %	Keskmine kaubanduslik voog Elspoti turul MWh	Elspoti turule antud võimsusest kasutatud
EE->FI	0	0%	5	0,52%
FI->EE	4945	56,4%	818	83,72%
EE->LV	642	7,3%	454	46,48%
LV->EE	19	0,2%	21	2,56%

Tabel 12. Turule antud võimsuste kasutus ja puudujääk 2022. aastal (Nord Pool)

2022				
Suund	Pudelikaela-tunde peale päevette-kauplemist	Pudelikaela-tundide osakaal %	Keskmine kaubanduslik voog Elspoti turul MWh	Elspoti turule antud võimsusest kasutatud
EE->FI	0	0,0%	3	0,37%
FI->EE	3443	39,3%	779	78,87%
EE->LV	2252	25,7%	666	71,11%
LV->EE	13	0,2%	6	0,61%

Tabelid 13 ja 14 illustreerivad Elspoti turule kaubanduseks antud ülekandevõimsuste piiranguid aastatel 2022 ja 2023. 2023. aastal oli ülekandevõimsust piiratud 2022. aastaga võrreldes mõningal määral rohkem Lätiga, põhjuseks Läti-suunalistel liinidel käivad rekonstrueerimistööd, mis on sünkroniseerimise projekti osa.

Tabel 13. Turule antud võimsuste piirangud 2023. aastal (Nord Pool)

2023				2023 vs. 2022
Suund	Elspoti turule antud keskmine võimsus (NTC D-1) MW	Maksimaalne installeeritud võimsus tuginedes Nord Pooli andmetele* MW	Keskmine ülekandevõimsuste piirangute ulatus päev-ette-turu jaoks (Elspot)	Keskmiselt turule antud võimsuse muutus 2023. aastal võrreldes 2022. aastaga
EE->FI	975	1016	4,0%	3,5%
FI->EE	977	1016	3,8%	-1,1%
EE->LV	972	1447	32,8%	3,7%
LV->EE	838	1259	33,4%	-9,1%

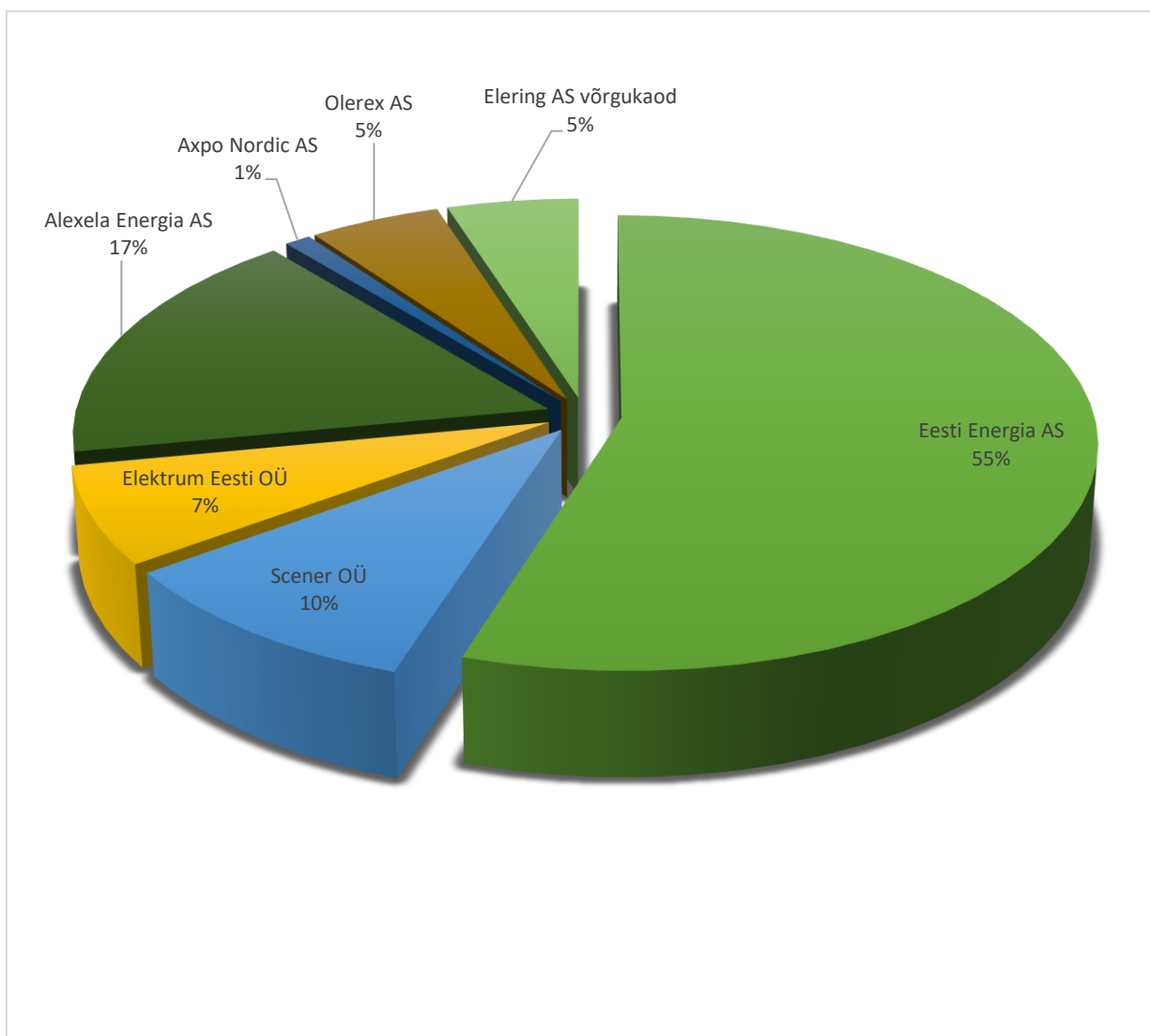
*Kasutatud on maksimaalset installeeritud võimsuse numbrit, mis ei arvesta õhutemperatuuridest tulenevaid piiranguid. Kolmanda liiniga tõusid 2021. aastal maksimaalne NTC EE->LV suunal 1447 MW-le ja LV->EE suunal 1259 MW-le.

Tabel 14. Turule antud võimsuste piirangud 2022. aastal (Nord Pool)

2022			
Suund	Elspoti turule antud keskmine võimsus (NTC D-1) MW	Maksimaalne installeeritud võimsus tuginedes Nord Pooli andmetele* MW	Keskmine ülekandevõimsuste piirangute ulatus päev-ette-turu jaoks (Elspot)
EE->FI	942	1016	7,3%
FI->EE	988	1016	2,8%
EE->LV	936	1447	35,3%
LV->EE	915	1259	27,4%

Elektribörsikorraldaja Nord Pooli ja süsteemihaldur Elering AS-i veebilehtedel^{22,23,24} on avalikustatud tootmisandmete ja ülekandevõimsuste info (sh katkestused) ning andmed kõigi Nord Pooli süsteemis olevate elektribörsi hinnapiirkondade kohta. Andmed on kergesti leitavad ja alla laaditavad. Samuti tagab turu läbipaistvuse ühtne turukorraldus naaberriikidega.

2023. aastal lisandusid Eesti turule 3 uut bilansihaldurit Centrica Energy Trading A/S, Energynet Finland OY ja pure.energy GmbH, seega oli Eestis 2023. aasta lõpu seisuga 15 bilansihaldurit. Lisaks on bilansihaldurina registreeritud ka Elering AS-i võrgukaadude ostuks ja avarielektrijaama katsetustel elektri müügiks. Bilansihaldurite vahelist konkurentsi iseloomustavad joonis 6 ja joonis 7. Suurima turuosaga on tarbimisportfellide lõikes Eesti Energia AS 55%-ga. Tootmisportfellide lõikes on samuti suurim osa Eesti Energia AS-il 68%-ga.

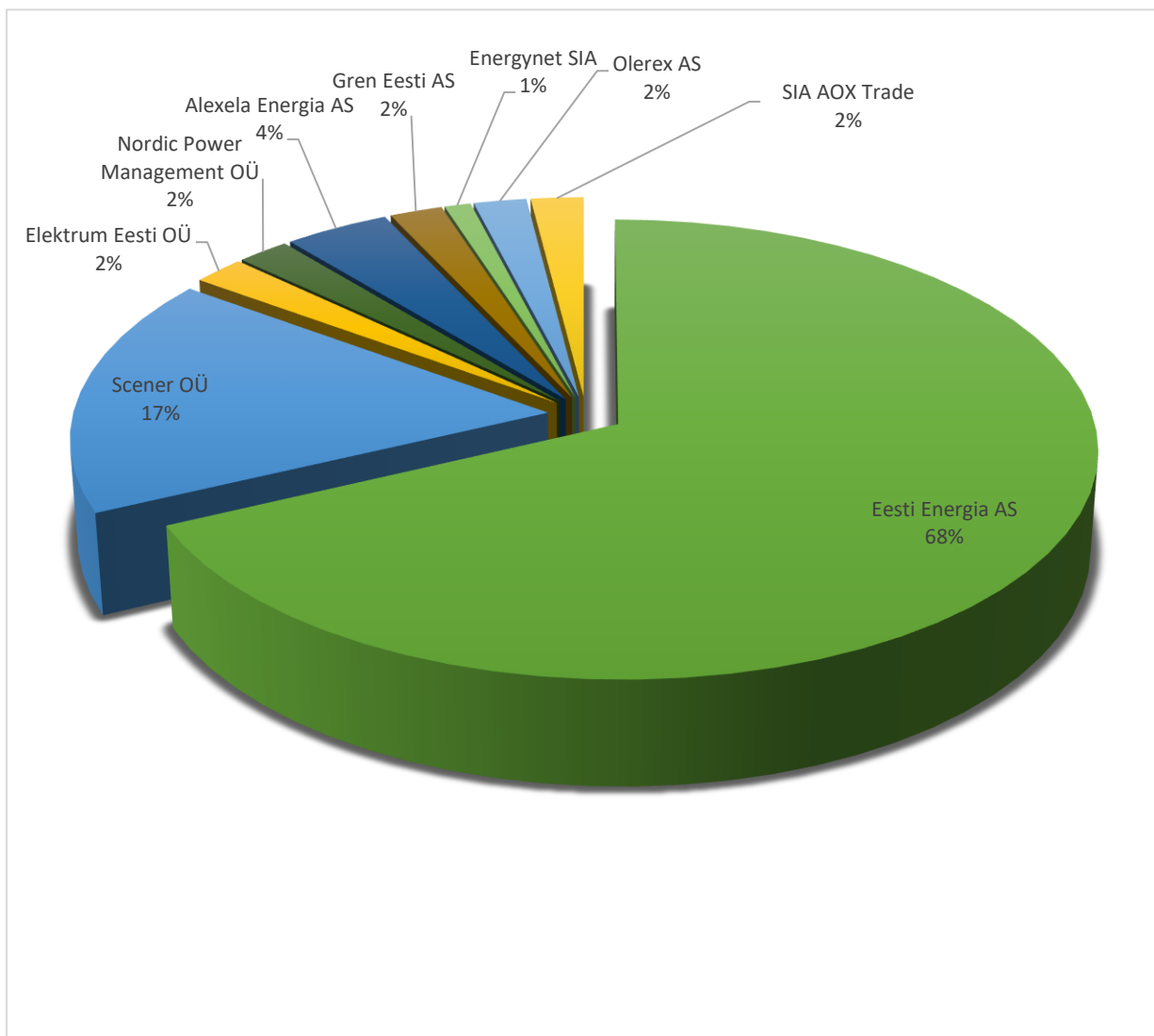

Joonis 6. Turuosade jagunemine bilansihaldurite vahel tarbimise lõikes 2023. aastal (*Konkurentsiameti küsitlus, Elering AS*)

²² <https://umm.nordpoolgroup.com/>

²³ <https://dashboard.elering.ee/et>

²⁴ <https://data.nordpoolgroup.com/>

Joonis 7. Turuosade jagunemine bilansihaldurite lõikes tootmise alusel 2023. aastal (*Konkurentsiameti küsitlus, Elering AS*)

Konkurentsiamet on seisukohal, et Eesti hulgitur on kontsentreeritud. Turuosad on küll jagunenud nii tootmise kui ka tarbimise lõikes mitmete bilansihaldurite vahel, kuid kõige suurema osakaaluga turuosaline bilansihaldurite lõikes hõlmab tootmise alusel 68% ning tarbimise lõikes 55% kogu turu mahust. Siiski on kõige suurema osakaaluga turuosalise Eesti Energia AS osakaal bilansihaldurite lõikes tootmise alusel vähenenud ligikaudu 12% võrra võrreldes 2022. aastaga. **Kõrgele turu kontsentreeritusele viitab ka elektritootjate HHI²⁵ 5002.** Mõningaks probleemiks on ka kujunenud elektrisüsteemis Eesti ja Soome vahelise ühenduse ülekoormatus, mis tähendab, et Eesti ja ülejäänud Baltimaad saavad selle võrra vähem osa Põhjamaade madalamatest elektrihindadest.

²⁵ Herfindahl-Hirschmani indeks (HHI) on mikroökonomikas kasutusel olev indeks kõigi turul tegutsevate äriühingute turuosade kohta, andes suuremate äriühingute turuosadele proportsionaalselt suurema kaalu. Herfindahli indeks annab teavet selle kohta, kui kontsentreeritud on vastav turg ning seega ka kui tugev on konkurents. HHI alla 1500 viitab kontsentreerumata turule, vahemik 1500–2500 näitab mõõdukat kontsentratsiooni ning väärtus üle 2500 viitab kõrgele kontsentratsioonile turul.

Tabel 15. Hulgituru näitajad (Konkurentsiameti küsitlus, Elering AS)

Elektri hulgituru näitajad	2022	2023
Elektrienergia tootmine GWh	7533	4933
Tarbimine (kadudega) GWh	8463	8159
Impordi maht GWh	7069	7406
Ekspordi maht GWh	6138	4156
Kolme suurima elektrienergia tootva tootja turuosa (CR3)	78,0%	62,0%
Elektritootjate HHI	6517	5002
Hulgiturul tegutsevate bilansihaldurite arv	12 tk	15 tk
Päevisisene kauplemine (ost/müük) GWh	281/267	268/294
Päev-ette kauplemine (ost/müük) GWh	7523/6513	7352/4013
Keskmine elektri börsihind €/MWh	192,82	90,79
Elektribörsil kaubeldud elektrienergia osakaal hulgiturul	92%	91%
Kahepoolne kaubandus (OTC – over-the-counter turul) GWh	1280	1178
Tootmiskogus energiaallikate kaupa GWh		
• mittetaastuvad energiaallikad	4964	2302
• taastuvad energiaallikad	2569	2631
• tuuleenergia	664	709
• hüdroenergia	22	25
• päikeseenergia	506	693
• gaasienergia	6	3
• koostootmisjaamad	1417	1202

1.3 Elektri jaeturg

2013. aastal avati Eestis täielikult elektriturg, mis tähendab, et kõik kehtiva võrgulepinguga tarbijad saavad endale valida meelepärase elektrimüüja. 2022. aasta oktoobris jõustus universaalteenuse regulatsioon²⁶. Universaalteenuse pakkumise kohustus pandi Eesti Energia AS-ile, kus neil tekkis kohustus müüa elektrit kodutarbijatele, teatud nõuetele vastavatele äritarbijatele ja kohalike omavalitsuste asutustele. Teised elektrimüüjad said valida, kas pakuvad universaalteenust või mitte. Universaalteenuse hind oli börsiväline ja kujunes Konkurentsiametiga kooskõlastatud elektri tootmishinna alusel.

Tabel 16. Üldised andmed jaeturu kohta (Elering AS-i ja Konkurentsiameti küsitlus)

Jaeturu näitajad (kodutarbijad)	2022	2023
Elektrienergia tarbimine GWh	2229	2016
Tarbijate arv	654 362	657 689
Registreeritud elektritarnijate arv	70	72

²⁶ Alates 01.07.2024 on universaalteenuse regulatsioon kehtetu.

Aktiivsete elektritarnijate arv	15	21
Kolme suurima müüja turuosaga mõõtmispunktide kaupa (%)	92	88
Jaemüüjate arv turuosaga > 5%	4	3
Jaemüüjate arv, kellel on kliente > 5%	3	4
Vahetuse määr	2,1	7
HHI müügi osas	5154	4942
HHI mõõtmispunktide osas	6511	4981
Jaeturu näitajad (mittekodutarbijad)	2022	2023
Elektrienergia tarbimine GWh	5897	5797
Tarbijate arv	101 802	106 333
Registreeritud elektritarnijate arv	70	72
Aktiivsete elektritarnijate arv	33	35
Kolme suurima müüja turuosaga mõõtmispunktide kaupa	73	86
Jaemüüjate arv turuosaga > 5%	4	4
Jaemüüjate arv, kellel on kliente > 5%	4	4
Vahetuse määr %	12,7	16
HHI müügi osas	2486	2396
HHI mõõtmispunktide osas	2277	4677

2023. aastal oli elektrimüüja vahetamise määr kodutarbijate puhul 7% ja äritarbijate puhul 16%. Võrreldes 2022. aastaga on nii kodutarbijate kui äritarbijate aktiivsus elektriturul kasvanud. Põhjuseks on elektriinna suur volatiilsus. Samuti kasvas aktiivsete elektrimüüjate arv.

2023. aasta algusest lihtsustus elektrimüüja vahetus. Elektrituru toimimise võrgueeskirja uuendustest tulenevalt saavad võrgulepinguga elektritarbijad vahetada elektrimüüjat varasemaga võrreldes märksa kiiremini. Kui eelnevalt kehtinud regulatsiooni järgi tuli olemasoleva elektrilepingu lõppemiseks ja uue jõustumiseks oodata uue kuu alguseni ja teatada müüja vahetamise soovist vähemalt 7 päeva enne kuu vahetumist – vastasel juhul võis protsess venida kuni 37-päevaseks –, siis nüüd on müüja vahetamine võimalik 14 päevaga. Elering AS on teinud oma andmevahetusplatvormil vastavad muudatused, et müüjad saaksid kiirendatud protsessi läbi viia.

Samas on müüjate poolel olnud rahulolematust praeguse elektrimüüja vahetuse süsteemiga, kus eelmist müüjat teavitatakse kliendi lahkumisest ja tekib nii-öelda tagasiostu võimalus enne, kui müüja vahetus ametlikult teostub. Vastav lähenemine võib viia praktikani, kus kliendile pakutakse mõistlikku hinnalahendust ainult n-ö letialuse tagasivõitmise pakkumisega siis, kui klient on aktiivsem ja proovib müüjat vahetada. Samas pakutakse mitteaktiivsetele klientidele, kes sageli on ka mitteteadlikumad, oluliselt kallimaid hinnalahendusi. Selline lähenemine, kus hind ei sõltu mitte paketest vaid konkreetsele tarbijale tehtud pakkumisest, vähendab jaeturu läbipaistvust.

Võrdlusportaalid ja elektrienergia hind kodutarbijale

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019 direktiivi (EL) 2019/944 kohaselt tagavad liikmesriigid, et vähemalt kodutarbijatel ja mikroettevõtjatel, kelle eeldatav aastane tarbimine on alla 100 000 kWh, on tasuta juurdepääs vähemalt ühele elektriinna võrdlusvahendile. Direktiivi järgi peab vähemalt üks turul tegutsev hinnavõrdlusportaal kajastama kõikide turul tegutsevate müüjate pakkumisi. Direktiivi sätted

võeti siseriiklikku seadusandlusesse üle 2022. aasta märtsis, mille alusel tekkis Konkurentsiametil kohustus taotluse alusel võrdlusportaale hinnata ja anda välja vastavaid usaldusmargiseid. Elektrimüüjatele tekkis kohustus edastada oma pakettide andmed usaldusmargisega võrdlusportaalile.

13.03.2023 andis Konkurentsiamet usaldusmargise võrdlusportaalile <https://elektrihind.ee/paketid/>.

Konkurentsiamet soovib tarbijatel eri elektrihindu võrdlusportali abil võrrelda.

Tabel 17. Elektrienergia hind (koos võrgutasu ja muude komponentidega) jaotusteenuse tarbijale (kodu- ja äritarbija)

Hinnakomponendid	Ühik	Keskmine jaotusteenusetarbija (kodu- ja äritarbija)
Võrguteenus (keskmine jaotusteenuse hind)	senti/kWh	3,35
Elektrienergia (elektrituru hind + marginaal)	senti/kWh	9,479
Elektriaktsiis	senti/kWh	0,1
Taastuenergia toetus	senti/kWh	1,13
Kokku käibemaksuta	senti/kWh	14,059
Käibemaks 20%	senti/kWh	2,81
Keskmine hind koos käibemaksuga	senti/kWh	16,87

Märkused: elektrihinna aluseks on võetud Nord Pooli Eesti hinnapiirkonna 2023. aasta keskmine hind + marginaal 0,40 senti/kWh. Võrguteenus hinna aluseks on võetud keskmine jaotusteenuse hind. Elektriaktsiisiks on võetud 0,1 sent/kWh, mis hakkas kehtima 01.05.2020.

Tabel 18. Elektrienergia hind (koos võrgutasu ja muude komponentidega) kodutarbijale 2023. aastal

Hinnakomponendid	Ühik	Tarbija
Võrguteenus (põhitariif)	senti/kWh	6,40
Elektrienergia hind ilma võrguteenuseta	senti/kWh	9,479
Elektriaktsiis (alates 01.05.2020)	senti/kWh	0,1
Taastuenergia toetus	senti/kWh	1,13
Lõpptarbija hind käibemaksuta	senti/kWh	17,01
Käibemaks 20%	senti/kWh	3,40
Lõpptarbija hind koos käibemaksuga	senti/kWh	20,41

Märkused: elektrihinna aluseks on võetud Nord Pooli Eesti hinnapiirkonna 2023. aasta keskmine hind + marginaal 0,40 senti/kWh. Võrguteenus hinna aluseks on võetud Elektrilevi OÜ hinnakiri pakett nimega „Võrk 1“. Elektriaktsiisiks on võetud 0,1 sent/kWh, mis hakkas kehtima 01.05.2020.

Kui 2022. aasta lõpptarbija keskmiseks hinnaks kujunes 32,77 senti/kWh, siis 2023. aastal oli lõpptarbija keskmine hind 20,41 senti/kWh. Hinnalanguse üheks põhjuseks on elektri hulgituru hinnalangus.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti jaeturg on stabiilne, erilisi muutusi viimastel aastatel ei ole olnud. Jaeturg on kontsentreeritud, mida näitab kõrge HHI nii kodutarbijate kui ka mittekodutarbijate segmendis. Konkurentsi aitab edendada see, et tarbijal on võimalik elektrimüüjat vahetada mõne muu müüja vastu. Müüja vahetust on võimalik teha elektroonselt kõigest mõne minuti jooksul. Kuna Eesti ja Soome vahele on tekkinud arvestatav ülekoormus, siis on olnud problemaatiline pikaajaliste fikseeritud lepingute pakkumine klientidele. 2023. aasta alguses pakutakse Eesti ja Soome vahel hinnariski maandusinstrumente, mis peaksid seda probleemi oluliselt levendama. Jaeturu konkurentsiolekorda

soodustava poole pealt võib aga välja tuua, et Eestis on elektri müük vaba, eraldi tegevusluba ei ole vaja. Sellisel lihtsustatud viisil elektrimüügi valdkonnas äri alustamine aitab samuti konkurentsile kaasa.

1.4. Elektri varustuskindlus

1.4.1. Varustuskindlus ja varustuskindluse norm

Varustuskindluse tagamise all mõeldakse olukorda, kus süsteemi vajadused on kaetud, ehk koormusvajadus ja reservide vajadus on kaetud tootmise ja impordi võimekusega vastavalt varustuskindluse normi nõuetele. Varustuskindluse tagatust hinnatakse ühe aasta arvestuses. Siinjuures on varustuskindluse tagatuse definitsioonis toimunud võrreldes varasemate aastatega muudatus. Tulenevalt 2019. aastal kehtima hakanud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest 2019/943, mille artikkel 25 kehtestab nõude, et reservvõimsuse mehhanismide kohaldamiseks peab liikmesriik eelnevalt olema kehtestanud varustuskindluse normi kui indikaatori. Ainult selles normis toodud taseme rikkumise ohu korral on võimalik kohaldada täiendavaid võimsusmehhanisme. Varustuskindluse norm peab lähtuma määruse artikli 23 lõikes 6 sätestatud üleeuroopalisest ühtsest metoodikast.

Varustuskindluse norm

Varustuskindluse norm on varustuskindluse indikaator, mille ülesanne on defineerida, kui palju võimalike tarbimise piirangutega tunde (ei tähenda tarbimise täismahus piiramist, vaid näiteks tundi, kus on vajadust piirata tarbimist kas või mõne protsendi võrra) ja mis mahus aasta peale summaarselt on riigile sotsiaalmajanduslikult mõistlik, tekitamata saamata jäänud energia tõttu ühiskonnale ja majandusele liigselt kulusid. Vastava indikaatori leidmiseks on vaja läbi viia analüüs, mida sätestab 2019. aasta Euroopa siseturu määruse artikli 23 lõike 6 metoodika⁴.

Vastavalt 2019. aasta määruse artiklile 25 koosneb varustuskindluse norm komponentidest nagu „eeldatavasti mittetarnitav energia“ (*expected energy not served* ehk EENS) ja „eeldatav võimsuse puudujääk“ (*loss of load expectation* ehk LOLE) ning normi arvutamise aluseks on saamata jäänud energia hind (*value of lost load* ehk VOLL) ja uue turule siseneja kulu (*cost of new entry* ehk CONE).

VOLL-i ja CONE väärtused tuleb uuesti arvutada iga viie aasta tagant, mis tingib seega ka varustuskindluse normi ülevaatuse viieaastase intervalliga.

VOLL-i leidmiseks on vaja määrata hinnad, mida eri sektorid (tööstussektor, teenindav sektor ja erasektor) peavad enda saamata jäänud elektrienergia väärtuseks. Saamata jäänud elektrienergia väärtus on põhimõtteliselt kahju, mis tekib ühe MWh elektrienergia andmata jäämisega, või maksimaalne hind, mida tarbijad oleksid valmis maksma MWh eest, et katkestust ära hoida.

CONE väärtuse määramine käib samuti artikli 23 lõike 6 metoodikas sätestatud lähenemisega. Eleringi varustuskindluse aruanne 2020 annab ülevaate CONE leidmisel standardtehnoloogia nõuetest järgnevalt.

- Ei tohi olla subsideeritud ega olla riigi poolt toetatav ühelgi moel.
- Peab olema standardne lahendus, mis tähendab, et eri projektiarendustel ei tohiks olla suuri tehnilisi ega majanduslikke erinevusi rajamise asukoha suhtes. Tootmisviis on töökindel ning selle kohta on teada püsi- ja muutuvkulud. Tehnoloogia efektiivsus ja kasumlikkus ei tohiks olla sõltuvad üksuse võimsusest.
- Tootmistehnoloogia lisamisega ei minda vastuollu kliimaeesmärkide saavutamiseks tehtud otsustega.

CONE ja VOLL-i väärtuste alusel leitakse sotsiaalmajanduslikult optimaalne piirangutundide arv vastavalt valemile

$$LOLE_{\text{norm}} (h) = \frac{CONE \text{ (EUR/MW)}}{VOLL \text{ (EUR/MWh)}}$$

Määratud normaal LOLE ja sellest tuleneva EENS-i väärtuse vastu hinnatakse kõiki edaspidiseid elektrisüsteemi piisavuse analüüse ja parameetreid.

VOLL määratakse Euroopa siseturu määruse alusel riikliku reguleeriva asutuse otsusega (Eestis Konkurentsiamet) vastavalt määruse artiklile 11, tuginedes artikli 23 lõike 6 metoodikale. Konkurentsiamet teostas aastatel 2022–2023 riigihanke, leidmaks saamata jäänud energia hinna Eestis. Konkurentsiamet määras 17.04.2024 otsusega nr 7-26/2024-004 vastavalt määruse artiklile 11 saamata jäänud energia hinna, milleks on 9206 €/MWh. Kuna saamata jäänud energia hind muutus, siis oli vaja ümber arvutada ka varustuskindluse norm.

Analüüsi tulemusena esitas Konkurentsiamet vastavalt määruse artikli 25 lõikele 2 Kliimaministeeriumile varustuskindluse normi ettepaneku. Konkurentsiamet tegi Kliimaministeeriumile ettepaneku määrata varustuskindluse normiks eeldatav võimsuse puudujääk (LOLE) 8 tundi aastas.

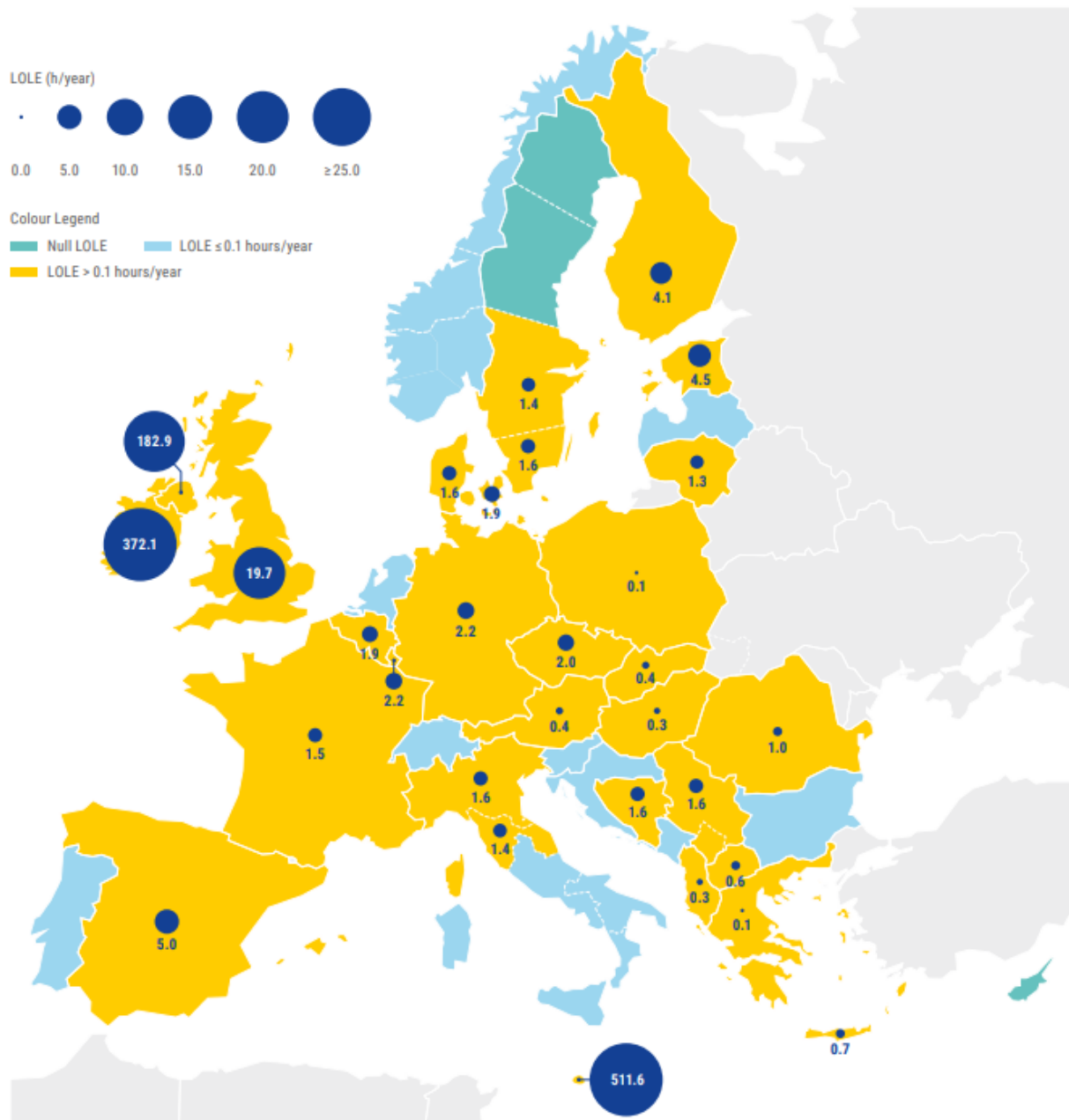
Oluline on märkida, et olukord, kus varustuskindlus ei ole kaetud 100% või ka vastavalt normis toodud madalamale tasemele, ei tähenda automaatselt süsteemi kustumist, vaid süsteemi tarbimise piiramist vajalikus mahus. Süsteemi kustumine võib tekkida suure varustuskindluse puudujäägi korral ning halbade asjaolude kokkulangemisel, mis on väga äärmuslik olukord, mille risk on väike. Süsteemi tarbimise piiramist üle 50% kogutarbimisest peetakse vastavalt määrusele (EL) 2017/1485 samuti süsteemi kustumiseks.

Kui peaks selguma Euroopa iga-aastase tõenäosusliku süsteemi piisavuse analüüsi alusel (ERAA analüüs, European Resource Adequacy Assessment; varem Mid-Term Adequacy Forecast ehk MAF), et tegelik olukord on kehvem kui 9 tundi, siis peab liikmesriik esiteks eemaldama võimalikud turutõrked, mis võivad takistada turupõhist võimsuste lisandumist. Juhul kui turutõrgete eemaldamine ei paranda varustuskindluse prognoosi, siis peab välja kuulutama võimsusmehhanismi, mis on sisuliselt riigibi elektritootjatele, et nad pakuksid vajalikus mahus võimsust. Loa võimsusmehhanismi väljakuulutamiseks annab liikmesriigile Euroopa Komisjon.

1.4.2. Üleeuroopaline varustuskindluse analüüs

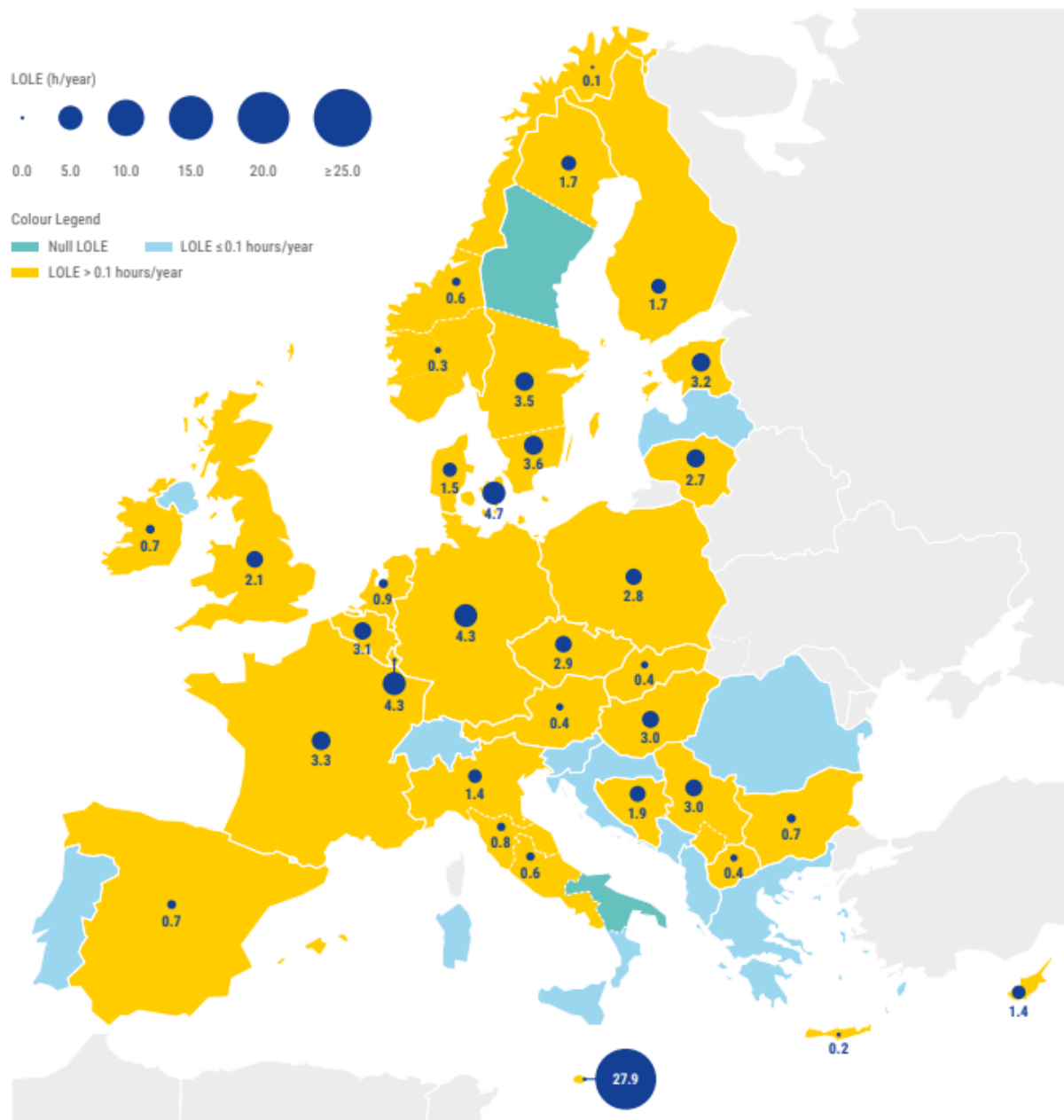
Euroopa süsteemihaldurite koostööorganisatsioon ENTSO-E koostab igal aastal üleeuroopalise elektrisüsteemi võimekuse analüüsi ERAA, mis põhineb Euroopa regulaatorite koostööorganisatsiooni ACER-i kinnitatud metoodikal vastavalt EL-i määruse (EU) 2019/943 artiklile 23. Analüüsi aluseks on Euroopa süsteemioperaatorite esitatavad andmed iga riigi tootmisvõimsuste, tarbimise ning ülekandevõimsuste kohta ja kogutud andmeid sisaldav üleeuroopaline turu modelleerimise andmebaas (PEMMDB). Seekord on süsteemi võimekuse analüüsi perspektiiv kuni 2033. aastani ning tulemused sisaldavad kõigi Euroopa riikide elektrisüsteemi võimekuse indikaatoreid aastatel 2025, 2028, 2030 ja 2033²⁷. Tulemustena näidatakse kõigi Euroopa riikide elektrisüsteemi võimekuse indikaatoreid (võimalik katkestustundide arv LOLE). Nimetatud aastate analüüsidest võetakse andmete aluseks kõigi Euroopa Liidu riikide esitatavad riiklikud energia- ja kliimakavad. Täpsemalt on ERAA analüüsi 2023. aasta tulemused Euroopa osas näidatud ka alljärgnevatel joonistel 8–12.

²⁷ <https://www.acer.europa.eu/news-and-events/news/acer-approves-european-resource-adequacy-assessment-eraa-marking-milestone-security-electricity-supply-across-eu-member-states>

Joonis 8. LOLE väärtused 2025. aasta üldise referentsstsenaariumi kohta

Joonise 8 järgi on kõige suurem LOLE väärtus 511,6 h/aastas Maltal, millele järgneb Iirimaa 372,1 h/aastas. Eestis on LOLE väärtuseks 4,5 h/aastas, mis ei ületa kehtestatud varustuskindluse normi 9 h/aastas.

Joonis 10. LOLE väärtused 2030. aasta üldise referentsstsenariumi kohta

Joonise 10 kohaselt näitab kõige suuremat LOLE väärtust 27,9 h/aastas Malta. Eesti LOLE väärtuseks 2030. aastal on 3,2 h/aastas, mis ei ületa kehtestatud varustuskindluse normi 9 h/aastas.

varustaja ning elektrit eksportiv energiasüsteem. Oluline on mõista, et selline olukord on lähiaastatel drastiliselt muutumas. Eesti elektritootmine põlevkivist on väga CO₂-intensiivne, kuigi osaliselt on kasutusele võetud puiduhakke põletamine ning lisaks aidatakse ära utiliseerida põlevkiviõli tootmises tekkinud kõrvalsaadust uttegaasi.

Tootmisvõimsused ja juurdekasv

Eleringi 2023. aasta varustuskindluse aruande kohaselt on tootjatelt saadud andmete alusel suurimad muudatused tootmisvõimsustes võrreldes 2022. aastaga järgnevad.

- Riigi korraldatud ja Elering AS-i läbi viidud taastuvelektri tootmise vähempakkumisele laekus pakkumisi 1070 GWh taastuenergia tootmiseks. Vähempakkumisele laekus kokku 10 pakkumist seitsmelt ettevõttelt. Pakutud energiast on tootjatel kavas toota 893 GWh tuulest ja 177 GWh päikesest.

Tabel 19. Eesti tootmisvõimsused 2023. aasta seisuga (Elering²⁸)

Elektrijaam	Installeeritud netovõimsus, MW	Kindel ²⁹ tootmisvõimsus, MW	
Eesti Elektrijaam	866	652	
Balti Elektrijaam	192	144 ³⁰	
Auvere Elektrijaam	272	204	
Iru Elektrijaam – gaasiplokk	94	0	
Iru Elektrijaam – prügipllokk	17	110	
Põhja soojuselektrijaam	77		
Sillamäe soojuselektrijaam	23		
Utilitas Tallinna elektrijaam	39		
Tartu elektrijaam	22		
Pärnu elektrijaam	21		
Enefit elektrijaam	10		
Muud tööstuste- ja koostootmisjaamad	73		
Kokku	1706		1110
Turuvälised võimsused			
Kiisa avariireservelektrijaam	250	250	
Taastuenergia elektrijaamad ³¹			
Hüdroelektrijaamad	8	0	
Tuuleelektrijaamad	377	0	
Päikeseelektrijaamad	680	0	

²⁸ https://www.elering.ee/sites/default/files/2023-12/Elering_VKA_2023_WEB.pdf

²⁹ Paljudel tootmisseedmetel on erinevad märkimisväärsed piirangud, mistõttu kasutab Elering varustuskindluse hindamisel konservatiivsemaid ehk „kindlaid“ võimsusi, mis põhinevad ajaloolistel andmetel.

³⁰ 26.03.2024 on Eesti Energia AS teavitanud kiirete turuteadete platvormil, et alates 01.04.2024 Balti elektrijaama blokk 11 (võimsus 192 MW) on konserveeritud ebasoodsate turutingimuste tõttu.

<https://umm.nordpoolgroup.com/#/messages/9862fc75-7aa1-49c2-abe7-70021e762748/1>

³¹ 2022. aastal oli installeeritud netovõimsus hüdroelektrijaamad 8 MW, tuuleelektrijaamad 317 MW ja päikeseelektrijaamad 510 MW.

Laiemas kontekstis on Eestis probleem elektrienergia tootmisvõimsuste piisavusega. Uusi tootmisvõimsusi tuleb turule vähe ja väikeses mahus, samas on põlevkivi tootmisvõimsused plaanis pikas perspektiivis sulgeda.

Majanduse konkurentsivõime seisukohalt on üldiselt eelistatavam lähenemine, kui uute tootmisvõimsuste rajamine toimub vabaturu tingimustes ja võimalikult väikese riigipoolse sekkumisega. Samas kimbutavad Euroopa elektriturge mitmed turutõrked, mis on viinud olukorrani, kus varustuskindluse tagamiseks on uute elektritootmisvõimsuste rajamine ainult turupõhiselt seatud kahtluse alla mitmes liikmesriigis ja kasutatakse palju ka reservvõimsust eri võimsusmehhanismide näol.

ERAA ja Eesti riikliku varustuskindluse (NRAA) analüüside järgi on varustuskindluse tagamiseks 2028. aastal Eestis vaja hoida umbes 1000 MW juhitavat võimsust. Kuna Narva põlevkivielektrijaamadele seatud omaniku ootus lõpeb 2026. aasta lõpus, siis risk võimsuste piisavuse osas tekib juba 2027. aastal. Seetõttu on oluline olla valmis Eestis strateegilist reservi rakendama juba 2027. aastast alates. Alates 2030. aastast on regioonis vaja täiendavat juhitavat tootmisvõimsust, et asendada turult väljuvaid vanu tootmisvõimsuseid ning pakkuda kiireid reserve kasvava taastuvenergia tootmise kontekstis.

Konkurentsiameti kokkuvõttev hinnang Eesti varustuskindlusele aastani 2030

- **Praegusele parimale teadmisele tuginedes on elektri varustuskindlusega probleem 2027. aastal.**
- Kuna ERAA analüüs ei arvesta Narva põlevkivielektrijaamadele pandud omanikuootust, tehti seetõttu ka NRAA, mis näitab varustuskindluse probleemi alates 2027. aastast.
- Riik kui Eesti Energia omanik on seadnud Eesti Energiale (Enefit Power AS) ootuseks, et nad peavad tagama 2026. aasta lõpuni Eesti-sisese juhitava elektritootmisvõimekuse vähemalt 1000 MW, sõltumata veetasemest Narva jões ja veehoidlas, v.a korraliste hoolduste ja remontide teostamiseks või avariide kõrvaldamiseks vajaliku perioodi ajal. Sealjuures peab Eesti Energia säilitama külmas reservis 1. novembrist 28. veebruarini võimsusi vähemalt 900 MW ja 1. märtsist kuni 31. oktoobrini vähemalt 600 MW.
- Tõenäosuslik Euroopa süsteemi piisavuse analüüs ERAA, mis analüüsib riikide süsteemi piisavust varustuskindluse normi elementide raames (eeldatavasti mittetarnitav energia ja eeldatav võimsuse puudujääk katkestustundidena) aastas ei näe varustuskindluse probleemi kuni aastani 2033.
- Elektrisüsteemi piisavust hinnatakse Eestis varustuskindluse normi alusel ning tõenäosuslikul meetodil, vastavalt Euroopa elektri siseturu määrusele. Tõenäosusliku meetodi toetamiseks on kasutusel ka deterministlik meetod, mille osas on Elering andnud täpsema ülevaate oma 2023. aasta varustuskindluse analüüsis³².
- Praegu näeb varustuskindluse normi ettepanek aasta peale kuni 8 piirangutundi, kus võib tekkida vajadus tarbimist väikeses ulatuses piirata.
- Uusi tootmisvõimsusi on ette näha taastuvenergia poolelt (päike ja tuul). Lisaks muutuvad tuleviku energiasüsteemis aina olulisemaks tarbimise paindlikkus ja tarbimise juhtimise võimalused, mis samuti saavad anda suure panuse varustuskindluse tagamisse.

³² <https://www.elering.ee/varustuskindluse-aruanded>

2. Maagaasiturg

2.2. Maagaasituru toimimine ja regulatsioon

2.2.1. Peamised muudatused maagaasi seadusandluses

2022. aastal jõustusid maagaasiseaduses muudatused, mille eesmärgiks on tagada pikaajalise gaasitarne häiringu korral gaasisüsteemi toimepidavus ning strateegilise gaasivaru haldamise kulude katmine. Muudatustega kehtestati maagaasiseaduses alused, mis käsitlevad tegevusi gaasitarne pikaajalise katkestuse korral ning sätestati strateegilise gaasivaru haldamisega seotud kulude katmise põhimõtteid. Teatud kulude katmise osas kehtestati üleminekuperiood ning nii jõustusid 2023. aastal maagaasiseaduses sätted, mille järgi strateegilise gaasivaru ning veeldatud maagaasi terminali haalamiskai ja taristu haldamise kuluks on mh ka strateegilise gaasivaru hoidmise ja strateegilise gaasivaru koguse ja varu nõuetele vastavuse kontrollimise kulu.

2023. aastal Kliimaministeeriumi algatatud maagaasiseaduse muudatustega nähti ette lisada seadusesse ka varu haldajale, AS-ile Eesti Varude Keskus, õigus saada gaasi varumakse maksmise kontrollimiseks vajalikke andmeid ja infot Maksu- ja Tolliametilt ning AS-ilt Elering. Maksu- ja Tolliametile antakse aga õigus esitada varude haldajale võrguettevõtjate poolt aktsiisideklaratsioonile kantud gaasi koguse kohta andmeid, mis on vajalikud selleks, et varude haldajal oleks võimalik kontrollida võrguettevõtjate poolt varumakse tasumisel esitatud andmete õigsust. Lisaks nähti ette täpsustada varumakse maksja tähendust ja mõiste *varu* sisu.

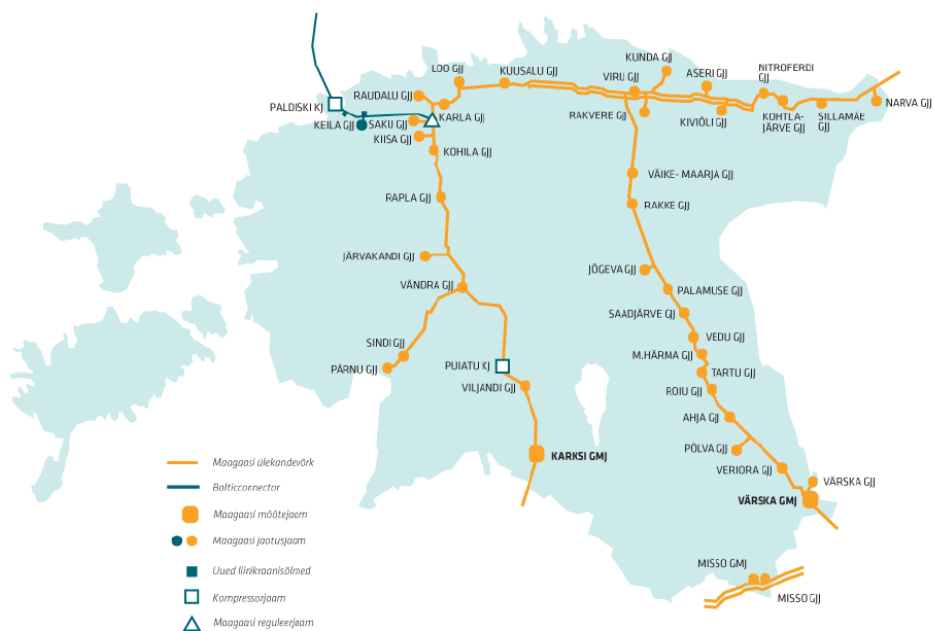
Varem lasus varumakse maksmise kohustus võrguettevõtjal, kuid muudatuse tulemusel on strateegilise gaasivaru varumakse maksja gaasi tarbija, kellelt võrguettevõtja kogub varumakset, mis seejärel tasutakse strateegilise gaasivaru haldajale. Muudatuse eesmärk on muu hulgas ka tarbijatelt kogutava varumakse läbipaistvuse suurendamine gaasi lõpptarbijate jaoks. Varumakse avaldab mõju kõikidele gaasitarbijatele, nii kodu- kui äritarbijatele.

Konkurentsiametile anti õigus alustada väärteomenetlust juhul, kui selgub, et müüja on rikkunud keeldu, mille järgi ei tohi strateegilisest gaasivarust soetatud gaasi müüa tarbijale edasi selle soetushinnast kõrgema hinnaga.

Kavandatud muudatused on nüüdseks maagaasiseaduses jõustunud.

2.1.1. Tehniline funktsioneerimine

Eesti maagaasi ülekandevõrk koosneb 978,3 km torustikust, millest 39,0 km on BC meretorustik, 4 gaasimõõtejaamast, kus toimub ülekandevõrku siseneva gaasi koguste mõõtmine ja gaasi kvaliteedi määramine, 36 gaasijaotusjaamast (GJJ), kus toimub ülekandevõrgust väljuva gaasi rõhu redutseerimine, koguste mõõtmine, lõhnastamine ja kokkulepitud tarbimisrežiimi tagamine ning 1 gaasireguleerijaamast (Kiili GRJ), mis võimaldab ülekandevõrgu osasid juhtida eri töörihkudel. Samuti toimub Kiili GRJ-s Balticconnector'i süsteemi torustikust väljuva gaasikoguse mõõtmine, kuid Kiili GRJ ei liigitu otseselt gaasimõõtejaama alla. Paldiski gaasimõõtejaam võimaldab Eesti poolel Balticconnectorit läbiva gaasi kogust kahesuunaliselt mõõta. TSO-de vahelise koostöö kokkuleppe alusel hakatakse gaasikoguseid mõõtma Soome poolel Inkoo gaasimõõtejaamas ja Eesti poolel Paldiski gaasimõõtejaamas vaheldumisi. 2022. aasta lõpus valmis ka võrguühendus võimaliku LNG ujuvterminali ühendamiseks ülekandevõrguga. Eesti gaasi ülekandevõrku kujutab joonis 12.

Joonis 13. Eesti gaasi ülekandevõrk aastal 2023 (Elering)

Eesti gaasisüsteem on osa regionaalsest gaasisüsteemist ja gaasiturust, mis on otseselt ühendatud Läti, Soome ja Venemaa gaasisüsteemidega ning kaudselt Leedu gaasisüsteemiga ja läbi GIPL-i Kesk-Euroopa gaasisüsteemiga. Lisaks sellele oli Eesti ülekandevõrk transiitkoridoriks Läti ja Soome vahel ning mõningal määral ka Venemaa ja Läti vahel. Eesti süsteem on ühendatud Venemaaga läbi Narva ja Värskas ühenduspunktide. 2019. aastast ei ole Narva ühendus enam kommertskasutuses ning seda punkti on võimalik kasutada vaid süsteemihaldurite omavahelise tehnilise gaasivarustuse tagamisel torustikul paiknevate gaasijaamade toite jaoks. 29.09.2022 võttis Eesti Vabariigi Valitsus vastu määruse maagaasi ja veeldatud maagaasi ostu keeluks seoses Venemaa Föderatsiooni agressiooniga Ukrainas, mida toetab Valgevene Vabariik³³. Määrus jõustus 31.12.2022. Eesti ja Läti vaheliseks ühenduspunktiks on Karksi ning Eesti ja Soome ühendus on teostatud läbi Balticconnector'i ühenduse (alates aastast 2020). Lisaks mainitud ühendustele on Eestil veel kaks ühenduspunkti naaberriikidega, Korneti (Lätiga) ja Misso

³³ [Vabariigi Valitsuse sanktsiooni kehtestamine maagaasi ja veeldatud maagaasi ostu keeluks seoses Venemaa Föderatsiooni agressiooniga Ukrainas, mida toetab Valgevene Vabariik](#)

(Venemaaga), mida kasutatakse gaasi transportimisel Venemaa ja Läti vahel läbi paralleelkorustike (Ibroška-Inšukalns ja Pihkva-Riia). Regionaalset gaasi ülekandevõrku kujutab joonis 13.

Joonis 14. Regionaalne gaasi ülekandevõrk aastal 2022 (ENTSO-G)

Ühtlasi toimus läbi nende 2022. aastal ka Misso piirkonna varustus gaasiga. Misso, Korneti ja Karksi punktid paiknevad ühise gaasitsooni sees, seega on Misso ja Korneti punkti sisendvõimsus üle kantud virtuaalsele Luhamaa punktile, mis on sisend ühisesse gaasitsooni. 2022. aasta alguses puhkenud Ukraina sõda on lõpetanud Venemaa gaasitarne Eestisse. Eesti gaasisüsteemi sisend-väljundpunktide tehnilisi andmeid kajastab tabel 20.

Tabel 20. Ühenduspunktide tehniline läbilaskevõime (ENTSO-G, Elering AS, GET Baltic)

Ühenduspunkt	Suund	Tehniline läbilaskevõime GWh/päev	Läbilaskevõime tavatingimustel GWh/päev
Narva ühendus	RU->EE	0	0
Värskja GMJ	RU->EE	0	0
Luhamaa ühendus	RU->EE	0	0

	EE->RU	0	0
Karksi GMJ	LV->EE	73,5	73,5
	EE->LV	105	73,5
Balticconnector	EE->FI	81,2	56,8
	FI->EE	67,2	38,9

Eesti süsteemi gaasibilanssi aastatel 2020–2023 kajastab tabel 21. Tänu Balticconnector'i ühenduse valmimisele 2020. aastal on Eesti gaasisüsteemi lisandunud gaasi eksportimine.

Tabel 21. Eesti gaasibilanss, GWh (Elering AS)

Gaasibilanss	2020	2021	2022	2023 ¹
Ülekandevõrku sisenenud gaas kokku	12 977,92	11 371,20	11 514,21	10803,72
Ülekandevõrku piiripunktides sisenenud gaas (ilma transiidita)	12 977,92	11 371,20	11 514,21	10803,72
Karksi GMJ	10 100,65	10 525,57	10 512,13	5722,69
Värskas GMJ	2 876,22	776,37	400,71	0,00
Narva GMJ	0	0	0	0,00
Misso GMJ	1,05	1,24	1,07	0,91
Balticconnector	0	68,03	600,30	5080,11
Ülekandevõrgust väljunud gaas kokku	12 961,99	11 359,98	11 501,46	10779,53
Sisemaine ülekandeteenus	4 480,13	5 074,56	3 776,77	3435,29
Kaad ülekandevõrgus	6,14	13,81	15,58	25,36
Eksport	8 481,22	6 276,94	7 721,66	7337,34
Karksi GMJ	10,46	3,11	324,90	4075,12
Balticconnector	8 470,76	6 273,83	7 396,76	3262,23

¹ Balticconnector polnud rikke tõttu töökorras vahemikus 08.10.2023–22.04.2024.

Tabel 22 kajastab täpsemalt piiripunktide impordi ja ekspordi vooge 2023. aasta kuude lõikes. Tabelist järeldub, et Balticconnector'i ühendus on 2023. aasta jooksul toimunud gaasi eksportiva ühendusena talvekuudel ja importiva ühendusena suvekuudel. 08.10.2023 sai Balticconnector kahjustada, mistõttu ei toimunud gaasi liikumist läbi toru aasta viimastel kuudel. Tabelis 22 kajastatud Karksi ühenduse gaasivood hõlmavad endas nii kohalikku tarbimist kui ka impordi ja ekspordi läbi Balticconnector'i. 2023. aastal on gaasivoo suunad võrreldes eelnevate aastatega oluliselt muutunud.

Tabel 22. Gaasi import ja eksport piiripunktides 2023. aasta kuude lõikes, GWh (*Elering AS*)

	Balticconnector		Karksi		Värskä	
	Import	Eksport	Import	Eksport	Import	Eksport
Jaanuar	0,00	870,44	1290,41	0,00	0,00	0,00
Veebruar	0,00	1239,28	1616,01	0,00	0,00	0,00
Märts	55,03	977,00	1367,47	36,71	0,00	0,00
Aprill	813,19	76,48	96,25	578,07	0,00	0,00
Mai	945,10	22,20	25,77	769,05	0,00	0,00
Juuni	911,94	0,00	0,00	773,78	0,00	0,00
Juuli	101,62	0,00	20,07	0,00	0,00	0,00
August	986,93	20,38	24,25	842,41	0,00	0,00
September	994,96	57,09	59,47	855,11	0,00	0,00
Oktoober	269,93	0,00	269,81	220,25	0,00	0,00
November	0,00	0,00	401,12	0,00	0,00	0,00
Detsember	0,00	0,00	550,02	0,00	0,00	0,00
Kokku	5078,70	3262,88	5720,65	4075,38	0,00	0,00

2.1.2. Gaasivõrgu kasutamise ja liitumise hinnad

Kuni 01.01.2020 kehtisid kaubapõhised ülekande väljundhinnad. Sisendhinda Eestis ei rakendatud. Lisaks oli kehtestatud transiidihind Luhamaa-Korneti gaasivoole (RU – EE – LV).

Euroopa Komisjoni määrusega (EL) 2017/460 kehtestati võrgueeskiri gaasi ülekandetasude ühtlustatud ülesehituse põhimõtete kohta ning selle rakendamisega Eestis, muutusid oluliselt ja olemuslikult ülekandeteenuste hinnad.

2019. aastal koostas ja kehtestas Konkurentsiamet esimest korda eraldi gaasi ülekandevõrgu võrguteenuste hindade arvutamise meetodika³⁴. Varasemalt kasutati ühte meetodikat nii ülekandevõrgu kui ka jaotusvõrgu hindade arvutamiseks. Uue meetodika alusel 2019. aastal kooskõlastatud gaasi ülekandevõrgu võrguteenuste hindade kohaselt hakkavad alates 2020. aastast kehtima süsteemisese võrgukasutuse ning süsteemidevahelise võrgukasutuse sisend- ja väljundhinnad. Vastavalt määruses kehtestatud korrale, viidi 2019. aastal ka läbi turuosaliste konsultatsioon ning konsultatsioonidokument esitati analüüsimiseks ACER-ile. ACER tegi oma analüüsis mitmeid ettepanekuid hinnakonsultatsiooni paremaks läbiviimiseks tulevikus.

Konkurentsiameti 30.09.2019 otsusega nr 7-3/2019-054 kooskõlastati Eestis eraldi võimsuspõhised sisendhinnad ja väljundhinnad³⁵ ning võimsustoodete kordajad.

Uue meetodika ja selle alusel kooskõlastatud ülekandevõrgu hindade olulisimad märksõnad on:

- Euroopa Komisjoni määruse (EL) 2017/460 järgi koosmõjus maagaasiseadusega rakendatakse Eestis hinnalaega reguleerimiskorda (*price cap regime*), mille puhul regulaator kooskõlastab fikseeritud suurusega ülekandehinnad;

³⁴ [Konkurentsiamet Võrguteenuse hindade kooskõlastamine](#)

³⁵ [Konkurentsiamet Kooskõlastatud maagaasivõrgu liitumistasu arvutamise meetodikad](#)

- Eestis rakendatakse eraldiseisvat postmargi lähtehinnametoodikat ülekandehindade arvestamisel;
- sisendhinnad ühtlustatakse naaberriikidega (Läti ja Soome) kohandamise teel, mille aluseks on võrdlusuuringu kohaselt leitud Euroopa Liidu liikmesriikide keskmine sisendhind, millele on lisatud veamarginaal;
- FINESTLAT-i turupiirkonna riikide vahelised ühenduspunktid lähtehindade arvutamisel kaotatakse;
- eeldatavad süsteemihaldurite vahelised kompensatsioonid (ITC) minimiseeritakse iga koostöös osaleva riigi väljundtariifide kaudu.

FINESTLAT-i turukorraldus tagab tarbijatele piirkonna sisenditel madalaima pakutava gaasihinna turule pääsu kõigis kolmes osalevas riigis ilma täiendavate kuludeta riikidevahelistes ühenduspunktides.

Tuleviku väljakutseks on leida Leedut rahuldav sisendtulude jaotus, mis võimaldaks nelja riigi ühise turu tekkimise.

Liitumine ülekande- ja jaotusvõrguga toimub maagaasiseaduse alusel kulupõhiselt. Võrguettevõtjal on õigus võtta võrguga liitujalt põhjendatud liitumistasu. Liitumistasu arvutamisel lähtutakse sellest, et oleks tagatud konkreetseks liitumiseks vajalike põhjendatud kulutuste katmine, muu hulgas:

- investeeringud, sealhulgas mõõtesüsteemi väljaehitamine;
- keskkonnanõuete täitmine;
- kvaliteedi- ja ohutusnõuete täitmine.

Liitumistasu suuruse arvutab võrguettevõtja, lähtudes liitumistasu arvestamise metoodikast, mis on kooskõlastatud Konkurentsiametiga.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/73/EÜ artikli 41 paragrahvi 1 punktide s ja n kohaselt peab reguleeriv asutus jälgima sätestatud juurdepääsutingimusi gaasihoidlatele, torujuhtmes hoitavale gaasile (*linepack*) ja muudele abiteenustele. Eestis gaasihoidlad puuduvad, torujuhtmes hoitavat gaasi ei kasutata kommertseesmärkidel ning puuduvad ka muud süsteemihalduri osutatavad abiteenused. Tulenevalt ülekandesüsteemi väiksusest, peab Konkurentsiamet olukorda, kus torujuhtmes hoitavat gaasi ei kasutata kommertseesmärkidel ning puuduvad ka muud süsteemihalduri poolt osutatavad abiteenused, põhjendatuks.

FINESTLAT-i ühise tariifitsooni puhul on tegemist Euroopa gaasituru mõistes ainulaadse süsteemiga EL-is, kus kolme riigi vahel toimub kauba (gaasi) vaba liikumine igasuguste piiranguteta. Konkurentsiameti hinnangul on rakendatud postmargi süsteem ennast 2020. aasta jooksul igati õigustanud, sest ei ole vahet, millises allikast gaas on pärit – tarbija saab seda tarbida võrdse võrguteenuse hinnaga, tagades nii regionaalselt võrdsemad võimalused tarbijatele.

2.1.3. Bilansivastutus

Maagaasiseadusest tulenevalt on bilansihaldur turuosaline, kes on sõlminud süsteemihalduriga bilansi tagamiseks bilansilepingu. Seega turuosaline on ise bilansihaldur juhul, kui ta ei ole delegeerinud lepingu bilansivastutust müüjale või teisele bilansihaldurile. Kodutarbija bilansihaldur on müüja.

Igal turuosalisel on üks avatud tarnija. Võrguettevõtjal peab võrguteenuse osutamisel kasutatud gaasi ostmiseks olema üks avatud tarnija võrgu piiripunktide arvestuses. Tarbijal ja tootjal on üks avatud tarnija mõõtepunkti kohta.

Elering AS vastutab süsteemihaldurina Eesti gaasisüsteemi bilansi tagamise ja bilansihaldurite bilansside selgitamise eest. Bilansihalduri ja süsteemihalduri vahelist avatud tarne lepingut nimetatakse bilansilepinguks, mille tüüptingimused on avalikud ja samad kõikidele bilansihalduritele. Bilansiteenus, mida selle lepingu alusel osutatakse, sisaldab bilansihalduse korda ning bilansigaasi ostu ja müügi

tingimusi. Süsteemihaldur töötab välja ja kooskõlastab Konkurentsiametiga bilansilepingu tüüptingimused ja bilansigaasi hinna määramise meetoodika.

2019. aastal koostati Eesti ja Läti süsteemihaldurite poolt ja kooskõlastati (Konkurentsiameti 30.09.2019 otsusega nr 7-10/2019-007³⁶) mõlema riigi regulaatorite poolt 2020. aastal käivitunud ühise Eesti-Läti bilansitsooni reeglistik ja bilansilepingu tüüptingimused. Ühised tüüptingimused kehtestavad ka ühise bilansigaasi hinna ja tasakaalustamise hüvitise määramise meetoodika.

2020. aasta algusest kehtima hakanud bilansigaasi hinna meetoodika kirjeldab antud ühise bilansilepingu tüüptingimuste peatükk 8.

Bilansigaasi müügi piirhind (MSP) gaasipäeval D võrdub järgmistest hindadest väiksemaga:

- madalaim hind mis tahes peamiste toodete müügil, kus süsteemihaldur osales asjaomastel kauplemissplatvormidel gaasipäeval D;
- peamiste toodete kõigi kauplemistehingute kaalutud keskmine hind asjaomastel kauplemissplatvormidel gaasipäeval D, korrutatuna MSP-stiimuliga;

Bilansigaasi ostu piirhind (MBP) gaasipäeval D võrdub järgmistest hindadest suurimaga:

- kõrgeim hind mis tahes peamiste toodete ostul, kus süsteemihaldur osales asjaomastel kauplemissplatvormidel gaasipäeval D;
- peamiste toodete kõigi kauplemistehingute kaalutud keskmine hind asjaomastel kauplemissplatvormidel gaasipäeval D, korrutatuna MBP-stiimuliga.

MSP-stiimul võib olla vahemikus 0,9 ja 0,95 ning MBP-stiimul vahemikus 1,05 ja 1,1. Süsteemihaldur avaldab oma kodulehel MBP- ja MSP-stiimulid järgmise aasta kohta iga aasta 1. novembriks. Kusjuures süsteemihaldur võib stiimuleid aasta jooksul uuesti korrigeerida, teatades sellest vähemalt kolm kalendripäeva ette. Alates 01.07.2020 on MBP-stiimul 1,1 ja MSP-stiimul 0,9.

Vastavalt ühise gaasitsooni tüüptingimustele ning eesmärgiga tagada süsteemihaldurite finantsneutraalsus, rakendus 2020. aastast eraldi komponendina tasakaalustamise hüvitis gaasipäeva kohta. Tasakaalustamise hüvitised määratakse kindlaks, võttes arvesse võimalikke alljärgnevaid tulusid ja kulusid:

- süsteemihalduri kulusid ja tulusid, mis tulenevad päeva eabilansi tasudest;
- süsteemihalduri kulusid ja tulusid, mis tulenevad tasakaalustamistoimingutest;
- süsteemihalduri halduskulusid, mis tulenevad tasakaalustamistoimingutest;
- süsteemihalduri muid kulusid ja tulusid, mis on seotud süsteemihalduri tehtavate tasakaalustamistoimingutega.

Tasakaalustamise hüvitis omistatakse võrgukasutajale vastavalt võrgukasutaja portfelligist väljunud vooludele (sh sisemaine tarbimine, piiriülesest väljunud ja virtuaalses kauplemisspunktis müüdüd kogused).

Ühise bilansitsooni eeliseks on bilansihalduri eabilansi arvestamine piirkonna, mitte riigi põhiselt, mis peaks mõlemas riigis tegutsevale bilansihaldurile andma bilansihoidmise kulude kokkuhoidu. Bilansigaasi hinnad on leitavad Eleringi veebilehelt³⁷.

³⁶ [Konkurentsiamet EE-LV ühised gaasi bilansireeglite tüüptingimused](#)

³⁷ [Elering Live Bilansigaasi hinnad](#)

2.1.4. Piiriülene võimsuste jaotus ja ülekoormuse juhtimine

Seoses Eesti-Läti ühise gaasitsooni loomisega alates 01.01.2020 valmistasid mõlema riigi süsteemihaldurid ette ühised võrgulepingu tüüptingimused, mis reguleerivad võimsuse kasutamise ning piiriülesele taristule juurdepääsu tingimusi kolmandatele isikutele, ülekandevõimsuse jaotamise meetodikat ja lepingulise ning füüsilise ülekoormuse juhtimise meetodikat Eesti-Läti gaasitsoonis.

Konkurentsiamet kooskõlastas ühised võrgulepingu tüüptingimused 30.09.2019 otsusega nr 7-10/2019-007. Omapoolse kooskõlastuse andis ka Läti energiaregulaator. Eesti-Läti gaasitsooni käivitamisel 2020. aastal täiendati süsteemihaldurite ettepanekutest lähtuvalt võrgulepingu tüüptingimusi, millele andsid samuti mõlema riigi energiaturu regulaatorid enda kooskõlastuse, Konkurentsiameti poolt 23.04.2020 otsusega nr 7-10/2020-001.

Balticconnectori võimsuste jaotamise mehhanismi leppisid kokku Eesti ja Soome süsteemihaldurid ja kiitsid heaks vastavalt Eesti ja Soome energiaregulaatorid. Vastava kokkuleppe ja otsuste alusel kasutatakse Balticconnectoril päev-ette ja päevasiseseid kaudse (*implicit*) võimsuse jaotamise tooteid, vähemalt kuni 2022. aastani. Vastava otsuse vaatab Soome reguleeriv asutuse üle igal aastal ja Konkurentsiamet vastavalt vajadusele (kui turuolukord seda nõuab).

01.01.2020 alustas tööd Soome, Eesti ja Läti ühtne tariifitsoon (FinEstLat). FinEstLati ühinemine tähendas Soome, Eesti ja Läti turgude ühendamist, piirkonna sisetariifide kaotamist ja piirkonna sisenemistariifide kehtestamist samale tasemele, kohaldades võrkudevahelise kompensatsiooni (ITC) mehhanismi. FinEstLati ühtse sisenemistariifide tsooni toimimise tulemused olid ja on väga positiivsed.

Turu edasine integreerimine, FinEstLati ja Leedu gaasituru ühendamine oli Balti riikide ja Soome jaoks selge võimalus saada kasu olemasolevast ja tulevast infrastruktuurist, nagu gaasihoidlad, LNG-terminalid, Balticconnector ja gaasiühendus Poola-Leedu (GIPL). Lisaks sellele integreeriks ühtse sisenemissüsteemi laiendamine neli suhteliselt väikest riiklikku turgu veelgi rohkem ja suurendaks oluliselt konkurentsi. Selle saavutamiseks leppisid 2020. aasta alguses energiaministeriumid, riiklikud reguleerivad asutused ja Eesti, Soome, Läti ja Leedu gaasi ülekandesüsteemi haldurid kokku tegevuskavas, millega luuakse tulevase piirkondliku gaasituru integreerimiseks vajalikud protsessid.

Geopoliitilise olukorra muutumine 2022. aastal on siiski toonud kaasa olulisi muudatusi piirkonna gaasituru toimimise põhialustes. FinBalti turg seisab silmitsi väljakutsetega, mida varem ei ole esinenud. Sellest tulenevalt ei vasta ITC mehhanism enam praegusele turuolukorrale ega pruugi kõigile asjaosalistele kasu tuua.

Seetõttu leppisid FinBalti riikide reguleerivad asutused 12.10.2022 kokku, et ühinemine lükatakse edasi ning toimub kõige varem 2024. aasta oktoobris³⁸. Sisend- ja väljundvõimsuste reserveerimine Soome, Venemaa ja Leeduga toimub ühise bilansitsooni IT-platvormi kaudu, mida haldavad Eesti ja Läti süsteemihaldurid (Elering AS ja Conexus Baltic Grid) või gaasibörsil GET Baltic³⁹ kaubeldes, kus võimsus jaotatakse kaudsetel oksjonitel, kasutades FCFS (*first come first served*) põhimõtet.

Kui Balticconnectori puhul on kasutusel ainult kaudne jaotamine, siis Eesti-Läti gaasitsooni teistes ühenduspunktides (Värska, Luhamaa-Korneti, Kiemenai) pakutakse kaudse jaotuse päev-ette- ning päevasisestele toodetele lisaks ka tavapäraseid (*explicit*) aasta, kvartali ja kuu võimsustooteid. Nende puhul rakendatakse FCFS-⁴⁰ jaotuse põhimõtet.

³⁸ [Konkurentsiamet FinBalt ühinemise edasilükkumine](#)

³⁹ [GetBaltic Implicit Capacity Allocation](#)

⁴⁰ FCFS-põhimõte (*first come first served*) ehk saabumise järjekorras teenindamise põhimõte on võimsuse jaotamise meetod, mille puhul jaotatakse võimsust esmalt nendele võrgu kasutajatele, kes on taotlenud võimsuse reserveerimist varem.

Lepingulise ülekoormuse puhul kasutatakse järgmisi meetmeid:

- lepingulise võimsuse loovutamine;
- pikaajaline UIOLI⁴¹ põhimõttele vastav mehhanism;
- ülemärkimis- ja tagasiostuskeem.

Füüsilise ülekoormuse puhul piiratakse eelnevalt katkestatavat võimsust ning seejärel kindlat võimsust, kusjuures esmajärjekorras piiratakse lühema teenusena müüdnud ülekandevõimsust (st viimasena piiratakse üheaastase teenuse võimsust).

Ülekandevõimsust piiratakse sama teenust omavate võrgukasutajate suhtes proportsionaalselt. Võrguettevõtja teavitab võrgu kasutajat ülekandevõimsuse piiramisest kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis esimesel võimalusel.

2.1.5. Euroopa Liidu võrgueeskirjade rakendamine

Euroopa Liidu võrgueeskirju ei kohaldata liikmesriikide vaheliste ühenduspunktide suhtes, kui mõnele asjaomasele liikmesriigile on lubatud erand direktiivi 2009/73/EÜ artikli 49 alusel. Direktiivi 2009/73/EÜ artikkel 49 (1) selgitab, et Eestil, Lätil ja/või Soomel on erand, kuni mis tahes kõnealustest liikmesriikidest on otseselt ühendatud muu liikmesriigi kui Eesti, Läti, Leedu ja Soome võrku.

2019. aastal rakendatud bilansilepingu tüüptingimused (kooskõlastatud Konkurentsiameti 15.01.2016 otsusega nr 7.1-11/16-001) on kooskõlas komisjoni määrusega (EL) nr 312/2014, millega kehtestatakse ülekandesüsteemides gaasivarustuse tasakaalustamise võrgueeskiri (BAL)⁴².

Kooskõlas komisjoni määrusega (EL) 2015/703, millega kehtestatakse võrgueeskiri koostalitlus- ja andmevahetuseeskirjade kohta (INT), käivitas Elering AS 2019. aastal gaasi andmelao süsteemi.

2019. aastal kooskõlastas Konkurentsiamet Eesti-Läti ühised võrgulepingu tüüptingimused (30.09.2019 otsusega nr 7-10/2019-007) lähtuvalt komisjoni määrusest (EL) 2017/459, millega kehtestati gaasi ülekandesüsteemide võimsuse jaotamise mehhanismide võrgueeskiri (CAM)⁴³. Lisaks kooskõlastas Konkurentsiamet Eesti-Läti ühised bilansilepingu tüüptingimused (30.09.2019 otsusega nr 7-10/2019-007), lähtuvalt BAL-i võrgueeskirjast, ning uued ülekandehinnad, juhindudes Euroopa Komisjoni määrusest (EL) 2017/460, millega kehtestati võrgueeskiri gaasi ülekandetasude ühtlustatud ülesehituse põhimõtete kohta (TAR).

Eesti-Läti ühised võrgulepingu ja bilansilepingu tüüptingimused on INT võrgueeskirjaga kooskõlas.

Konkurentsiameti 30.09.2019 otsusega nr 7-3/2019-054 kooskõlastati esimest korda Eestis eraldi sisendhind ja väljundhind⁴⁴ ning võimsustoodete kordajad.

⁴¹ UIOLI-põhimõte (*use it or lose it*) on ülekandesüsteemi sellise võimsuse ümberjaotamise kord, mille puhul reserveeritud, aga kasutamata võimsus tehakse kättesaadavaks neile, kes soovivad seda kasutada.

⁴² [KOMISJONI MÄÄRUS \(EL\) nr 312/2014, 26. märts 2014, millega kehtestatakse ülekandesüsteemides gaasivarustuse tasakaalustamise võrgueeskiri](#)

⁴³ [KOMISJONI MÄÄRUS \(EL\) 2017/459, 16. märts 2017, millega kehtestatakse gaasi ülekandesüsteemide võimsuse jaotamise mehhanismide võrgueeskiri ja tunnistatakse kehtetuks määrus \(EL\) nr 984/2013](#)

⁴⁴ [Konkurentsiamet Kooskõlastatud maagaasivõrgu liitumistasu arvutamise meetodid](#)

Andmete avalikustamine REMIT-i määruse alusel ja läbi viidud järelevamenetlused

Maagaasiseaduse (MGS) § 37 lõike 1 kohaselt peavad hulgimüügitoodete kauplemisega seotud turuosalisel järgima Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 1227/2011 energia hulgimüügituru terviklikkuse ja läbipaistvuse nõudeid (edaspidi REMIT). REMIT-i määrus sätestab, kuidas turuosalisel peavad nende valduses oleva ja turgu mõjutava siseteabe avaldama. Selline teave tuleb esitada õigel ajal ja nõuetekohaselt kiire turuteatena. ACER on andnud REMIT-i korrektseks rakendamiseks välja juhendi, mida täiendatakse pidevalt (18.11.2020 avaldatud viies versioon⁴⁵). Kui on kahtlus, et turuosaline on REMIT-i nõuete vastu eksinud, on Konkurentsiamet kohustatud läbi viima järelevamenetluse rikkumise tuvastamiseks ja kõrvaldamiseks.

1. Värskas sisendpunkti andmete avalikustamise järelevamenetlus

2020. aastal tekkis REMIT-i rikkumise kahtlus seoses Elering AS-i avaldatud turuteatega Värskas sisendpunkti piirangute kohta, kui Konkurentsiametile laekus vastavasisuline kaebus. Konkurentsiamet alustas Elering AS-i suhtes järelevamenetlust 17.08.2020, mis lõpetati 07.06.2021 ning rikkumist ei tuvastatud. Küll aga tegi Konkurentsiamet Elering AS-ile ettepanekuid, tagamaks, et informatsiooni edastamine oleks tulevikus selgem. Vastava järelevamenetluse protokoll on avaldatud Konkurentsiameti kodulehel⁴⁶.

2. Balticconnector'i võimsuste avaldamise probleemid

Balticconnector'i ühenduse võimsuse täismahus turu kasutusse andmine oli algselt planeeritud 15.06.2020. Kahjuks viibisid Eesti võrgus vajalike kompressorjaamade Puiatu ja Paldiski valmimised ning Elering lükkas korduvalt sellega seoses ühenduse valmimise lõpptähtaega edasi. Tekkis olukord, kus turuosalistel ei olnud enam selget info, millal kompressorjaamad valmivad ning avaldati korduvalt sügavat nõrdimust info vähese kättesaadavuse kohta, mis ei võimaldanud gaasimüügiga tegelevatel ettevõtetel oma tegevusi piisavalt planeerida. Konkurentsiametile esitati 2020. aasta jooksul mitmeid sellekohaseid kaebusi ning 08.01.2021. alustas Konkurentsiamet Elering AS-i suhtes Balticconnector'i võimsuste avaldamise osas REMIT-i alusel järelevamenetlust.

Täiendavalt viis Konkurentsiamet 2021. aasta jooksul läbi ka analüüsi, mille eesmärgiks oli uurida Balticconnector'i käikuandmise hilinemise põhjuseid. Vastava analüüsi tulemused avaldati kokkuvõtvalt Konkurentsiameti kodulehel 12.07.2021⁴⁷. Alles 2021. aasta juunis olid mõlemad kompressorjaamad valmis ja turu käsutusse antud.

29.10.2021 määras Konkurentsiamet Elering AS-ile Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EL) nr 1227/2011 energia hulgimüügituru terviklikkuse ja läbipaistvuse kohta (edaspidi REMIT) rikkumise eest maagaasiseaduse alusel rahatrahvi 10 000 eurot. Elering AS vaidlustas trahvi 07.03.2022 Harju maakohus. 22.03.2022 otsustas Harju maakohus Konkurentsiameti poolt Elering AS-ile määratud trahvi tühistada ning Riigikohus Konkurentsiameti kassatsioonikaebust menetlusse ei võtnud. Vaatamata eeltoodule leiab amet, et väärteomenetluse algatamine oli põhjendatud ning läbiviidud menetlus aitab kaasa REMIT-i üle järelevälve teostamiseks tulevikupraktikas.

2.1.6. Ülekandevõrgu tehnilise talitluse näitajad

Eesti gaasivõrgu tehnilise talitluse näitajaid aastatel 2019–2023 kajastab tabel 23. Gaasivõrgu pikkus ülekandesüsteemis on suurenenud 2 km võrra, jaotusvõrgus on aastaga lisandunud 5,7 km torustikku. Gaasi maksimaalne päevane tarbimine (GWh/a) on 2023. aastal võrreldes 2022. aastaga vähenenud 18%.

⁴⁵ [ACER Guidance on the application of Regulation \(EU\) No 1227/2011 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on wholesale energy market integrity and transparency](#)

⁴⁶ <https://www.konkurentsiamet.ee/elektter-gaas-soojus-ja-vesi/gaas/jareleva>

⁴⁷ [Konkurentsiamet uuris Balticconnector'i käiku andmise hilinemise põhjuseid](#)

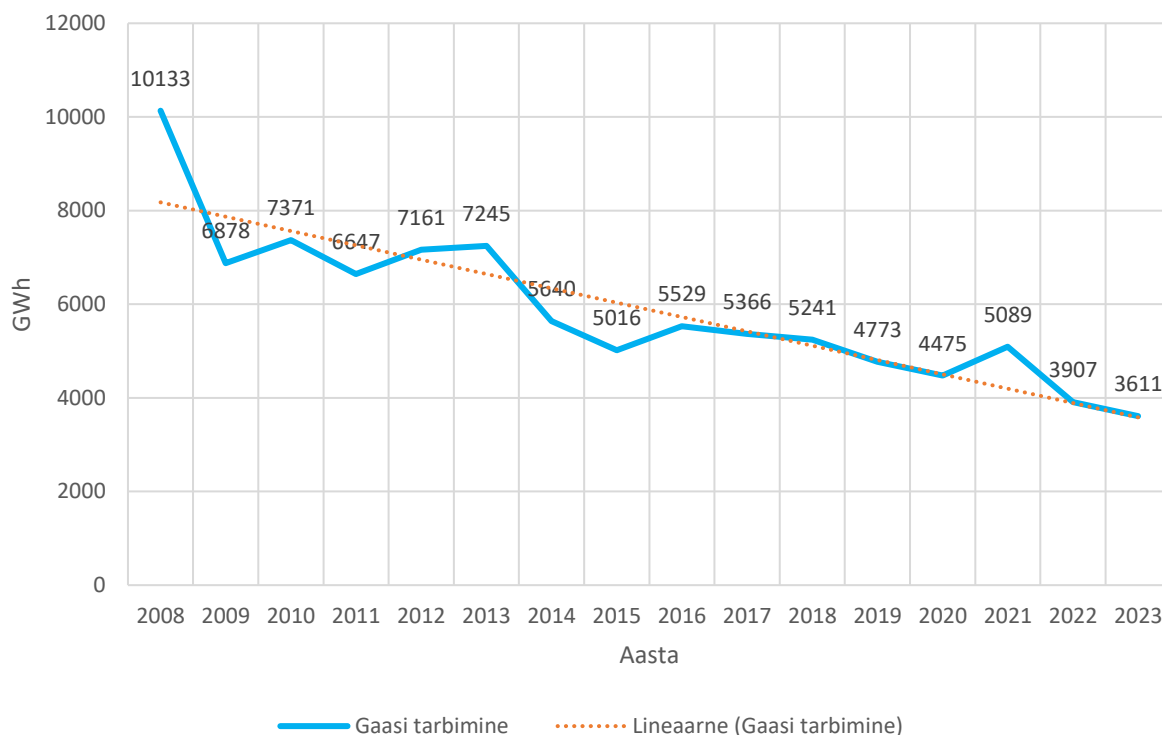
Tabel 23. Gaasivõrgu tehnilise talitluse näitajad (*Elering AS-i ja Konkurentsiameti küsitluse põhjal*)

Näitaja	2019	2020	2021	2022	2023
Gaasi maksimaalne päevane tarbimine (GWh/päev)	34,9	29,0	42,1	32,79	26,87
Torustiku sisendvõimsus (GWh/a)	23 989	12 978	76 866	85 809	73 598
Torustiku väljundvõimsus (GWh/a)	0	8 481	52 419	61 511	39642
Põhivõrguettevõtjate arv	1	1	1	1	1
Põhivõrgu pikkus (km) ¹	976,3	976,3	976,3	978,3	978,3
Jaotusvõrguettevõtjate arv	23	23	23	23	23
Jaotusvõrgu pikkus (km) ¹	2 241	2 263,7	2 291,6	2 297,3	
Kasutatud keskmine ülemine kütteväärtus (kWh/m ³)	10,474	10,510	10,480	10,580	10,710

¹ 2019.–2021. aasta andmed uuendatud

2.2. Maagaasi hulgiturg

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/73/EÜ artikli 2 punkti 29 alusel on hulgimüüja füüsiline või juriidiline isik, kes ostab maagaasi selle edasimüügiks kas oma asukohavõrgust või väljastpoolt seda. Hulgimüüjate alla ei kuulu ülekande- ja jaotussüsteemi haldurid. Joonis 15 kajastab gaasi tarbimist (GWh) Eestis alates aastast 2008 ning iseloomustab muutusi hulgimüügiturul. Joonisel on kajastatud vaid maagaasi tarbimisandmeid, kuna biometaani osakaal on marginaalne. Jooniselt on näha, et gaasi hulgimüügiturg ja maagaasi tarbimine Eestis on 2023. aastal jätkamas pikemaajalist langustrendi, võrreldes eelneva aastaga on Eestis tarbitud 296 GWh ehk 7,6% vähem.

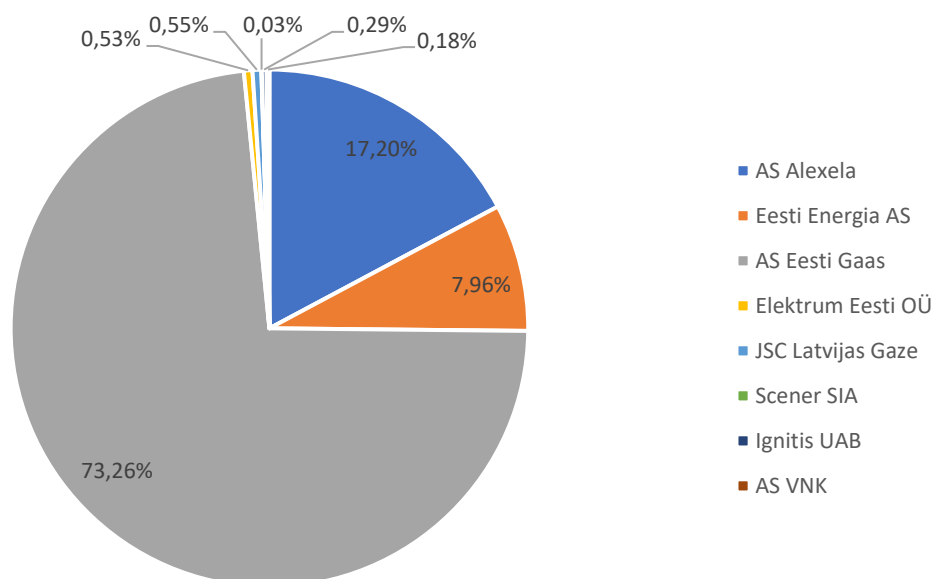

Joonis 15. Gaasi tarbimine Eestis, GWh (Statistikaamet, Elering AS)

Eesti ja Läti ühises bilansitsoonis on 2023. aasta seisuga registreeritud 76 hulgimüügiettevõtet, neist 12 turuosalist on lepingu sõlminud Elering AS-iga (Eesti) ja 64 turuosalist Conexus Baltic Gridiga (Läti). Vastavalt ühise bilansitsooni reeglitele võib turuosaline sõlmida lepingu ühe ühise tsooni põhivõrguettevõtjaga ja tegutseda mõlemas alas.

Gaasi hulgimüügiturul on Eestis suurima tarnemahuga ettevõtte Eesti Gaas AS, kelle osakaal 2023. aastal oli 73,26% (tabel 24). Konkurentsi mõttes on olukord turul viimasel aastal halvenenud, suurima tarnija osakaal võrreldes eelmise aastaga on suurenenud 21,34%. Lisaks on Latvias Gaze vähendanud oma osakaalu 12,18%-lt 0,55%-le, mis on turu konkurentsiolukorda tugevalt nõrgestanud, isegi kui on liitunud 7 uut ettevõtet.

Eestis gaasi hulgituru konkurentsiolukorda viimaste aastate lõikes iseloomustab bilansihaldurite osakaal gaasi tarnemahtudest, mis on esitatud tabelis 24. Bilansihaldurite osakaalu 2023. aastal kajastab joonis 16. Tabelis on kajastatud ainult kaheksa suurimat turuosalist, kuna teiste osakaal Eesti turul on marginaalne või olematu.

Joonis 16. Bilansihaldurite osakaal (%) 2023. aastal (Elering AS-i ja Konkurentsiameti küsitluse põhjal)

Tabel 24. Bilansihaldurite osakaal (%) tarnemahust aastate lõikes (Elering AS-i ja Konkurentsiameti küsitluse põhjal)

Bilansihaldur	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
AS Alexela	2,30	4,83	6,88	9,04	11,65	14,65	17,20
Eesti Energia AS	17,53	13,00	12,45	18,4	17,07	11,34	7,96
AS Eesti Gaas	73,58	76,15	62,01	56,85	55,60	60,38	73,26
Elektrum Eesti OÜ	0,00	0,02	0,08	0,23	1,70	0,59	0,53
JSC Latvijās Gaze	0,00	0,02	16,98	14,45	13,46	12,18	0,55
Scener SIA	6,59	5,98	1,66	0,97	0,50	0,03	0,03
Ignitis UAB						0,57	0,29
AS VNK						0,27	0,18

Tabelist 24 on näha, et kõige suurem turuosa on AS-il Eesti Gaas ja järgnevad AS Alexela ning Eesti Energia AS.

Pärast 2022. aasta sündmuseid on 2023. aastal maagaasi hind üldiselt normaliseerunud. Gaasibörsi GET Baltic andmetel oli 2023. aastal keskmine hind 46,48 €/MWh. Võrreldes 2022. aasta keskmise hinnaga on langus olnud 64,31%. Konkurentsiamet ei saa Eesti õigusruumis mõjutada lepingu alusel kujunevat impordi ja/või tarne hinda, kuid saab kontrollida, kas gaasimüüja täidab seadust ning müüb kõikidele tarbijatele gaasi võrdsetel tingimustel ega kuritarvita oma seisust turul. Konkurentsiameti läbi viidud küsitluse põhjal oli müüjate edastatud andmete alusel 2023. aastal gaasi hulgituru aritmeetiline keskmine hind 49,1 €/MWh (varieerudes 45,48–65,56 €/MWh) ja kaalutud keskmine, arvestades kaubeldud koguseid on 50,02 €/MWh.

Gaasi hulgemüügituru olulisemaid näitajaid viimaste aastate lõikes kajastab tabel 25.

Tabel 25. Hulgituru toimimise näitajad (Elering AS-i ja Konkurentsiameti küsitluse põhjal)

Gaasi hulgemüügi näitajad	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Aktiivsete hulgemüügiettevõtete arv ¹	6	7	7	8	11	12	12

Gaasivõrku sisestatud biogaas (GWh/a)	0	40	63	84	121	101	110
Gaasi kogunõudlus (GWh/a)	5 219	5 216	4 773	4 480	5 196	3 777	3435
Impordi kogus (GWh/a)	5 366	5 241	4 828	12 978	11 391	11 514	10804
Ekspordi kogus (GWh/a)	0	0	0	8 481	6 281	7 728	7338
Gaasitarnete päritolumaade arv ²	2	2	2	2	2	2	1
Venemaa gaasi otsene osakaal % (import Värska punktist)	98	92	84	66	93,50	3,48	0
EL-i liikmesriikidest tarnitud gaasi osakaal % ³	2	8	16	34	6,50	96,52	100
Suurimate tarnivate üksuste hulgituru osa (%)							
Eesti Gaas AS	73,60	76,20	62,00	56,85	55,60	60,38	73,26
Baltic Energy Services OÜ/Scener OÜ	6,60	6,00	1,70	0,97	0,50	0,03	0,03
Eesti Energia AS	17,50	13,00	12,00	18,40	17,07	11,34	7,96
Alexela AS	2,30	4,80	6,90	9,04	11,65	14,65	17,20
Elektrum Eesti OÜ	0	0	0,10	0,23	1,70	0,59	0,53
JSC Latvijas Gaze	0	0	17,00	14,45	13,46	12,18	0,55
Ignitis UAB						0,57	0,29
AS VNK						0,27	0,18
Hulgimüügiturul tegutsevate ettevõtjate arv ¹	6	7	7	8	11	12	12
OTC turul kaubeldav kogus (GWh/a)	5 934	6 230	5 240	40 105	12 663	9 956	12578
Spot-turul kaubeldav kogus (GWh/a)	0	30	72	2 464	4 325	5 816	3973
Futuuriturul kaubeldav kogus (GWh/a)	0	0	73	-	-	-	-
Summaarne kaubeldav kogus (GWh/a)	5 934	6 260	5 385	42 569	16 988	15 772	16551
Gaasi keskmine impordihind (€/MWh)	16,96	24,43	22,60	13,34	40,45	130,97	46,48
Kaitstud tarbijate arv	50 895	51 310	51 469	51 329	56 409	56 097	56906
Kaitstud tarbijate müügi kogus (GWh/a)	845	988	923	765	2 002	1 198	1376

¹ Elering AS-iga lepingu sõlminud ettevõtete arv, kokku ühises bilansitsoonis 76

² Tarnet Euroopa Liidu liikmesriikide käsitletakse ühtse päritolumaana

³ EL-i gaasi alla arvestatakse kõik ülejäänud, mis ei tule otse Venemaalt ja on hangitud Euroopa Liidu hulgiturult või Euroopa Liidu tarnijalt. Seega võib sinna alla sattuda ka teiste Euroopa Liidu tarnijate poolt kolmandatest riikidest hangitud gaas, mis on Euroopa turul edasi müüdüd, näiteks kui gaas siseneb Eestisse Läti piirkonnast.

Tabelist 25 selgub, et gaasi kogunõudlus Eesti hulgiturul on 2023. aastaga vähenenud üle 9%. 2020. aastast on hulgimüügiturule lisandunud maagaasi eksport ning seoses sellega on kolmel viimasel aastal impordi maht märgatavalt suurenenud. Võrreldes 2022. aastaga on impordi kogus vähenenud 6% ja ekspordi kogus vähenenud 5%.

Tabelis toodud andmetest selgub, et Venemaa gaasi otsene osakaal Eesti hulgimüügiturul (gaas, mis on sisenevad otse Venemaalt läbi Värska punkti) on viimase aastaga langenud 0%-ni. Samas kajastab see arv siiski ainult otse Venemaalt ostetud gaasikoguseid, kaudselt võib vastav protsent olla siiski suurem. Eestis on gaasi hulgiturg tihedalt Baltikumiga seotud (Lätiga võib öelda, et hulgiturg on ühtne), kauplemine on hoogustunud ja lisandunud on ka kaubandus Soomega. Järjest raskem on mõõta kolmandatest riikidest pärineva gaasi osakaalu turul. Näiteks ei ole võimalik sinna alla arvestada teiste Euroopa Liidu tarnijate poolt kolmandatest riikidest hangitud ja Euroopa hulgiturul Eesti tarnijatele edasi müüdüd gaasi koguseid. Alternatiivne gaasitarnete allikas on Leedus asuv Klaipeda LNG-terminal, kuid kahjuks on Leedu ja Läti piiril endiselt gaasitarnetele kehtestatud tariif, mis vähendas Klaipeda LNG konkurentsivõimet FINESTLAT-i turul. Baltikum on koos Soomega võtnud eesmärgiks FINESTLAT-i turupiirkonda laiendada ja

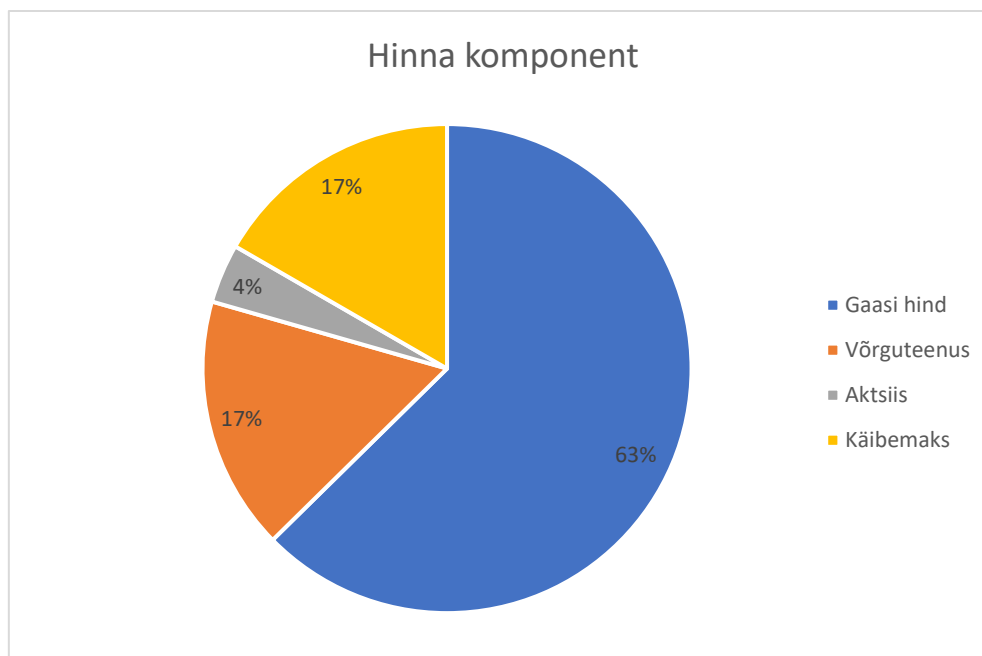
kaasata ka Leedu ühisesse tariifitsooni, siiski on läbirääkimised ühise tariifitsooni reeglite ja kulude jagamise põhimõtete üle endiselt käimas. Ühinemine oleks toimunud juba 2023. aastal, kuid 2022. aasta geopoliitiline olukord on põhjustanud olulisi muutusi piirkonna gaasituru põhialustes ja ühinemine on lükkunud 2024. aastasse⁴⁸.

Peale Ukraina sõja algust 24. veebruaril 2022 lõppesid gaasitarne Venemaalt ning kogu regioon toetus pigem LNG võimekusele Klaipedast. Klaipeda LNG-terminali maht ei olnud aga piisav, et katta ära kogu regiooni gaasivarustus ka eesootaval kütteperioodil. Seetõttu arendati 2022. aastal veeldatud maagaasi vastuvõtmise võimekus ujuvterminali (FSRU) vastuvõtmise näol Eesti ja Soome gaasisüsteemidesse. Soomes alustas 2022. aasta lõpus tööd Inkoo FSRU terminal, mida on vajadusel võimalik tuua ka Eestisse Paldiskisse.

2.3. Maagaasi jaeturg

Jaeturu all mõeldakse maagaasi müüki lõpptarbijale. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2009/73/EÜ artikli 2 punkt 27 selgitab, et lõpptarbija on tarbija, kes ostab maagaasi oma tarbeks. Lõpptarbija võib olla kodutarbija (ostab maagaasi oma majapidamise tarbeks) ja mittekodutarbija (ostab maagaasi, et tarvitada seda väljaspool oma majapidamist). Vastavalt sellele analüüsitakse ka aruandes kodutarbijad ja mittekodutarbijad eraldi.

Jaeturul kujundab maagaasiettevõtja gaasi müügihinna vastavalt gaasi sisseostuhinnale (importijalt või tarnijalt) ja müügi marginaalile.

Joonis 17. Kodutarbija maagaasi hinna komponendid 2023. aastal

Joonisel 17 on toodud kodutarbija maagaasi hinna komponendid 2023. aastal, kus maagaasi omahind moodustab koguhinnast 63%. 2022. aastal oli maagaasi omahinna osakaal 66%. Hinnakomponentide

⁴⁸ [Konkurentsiamet FinEstLati ja Leedu gaasituru ühinemise edasilükkamine](#)

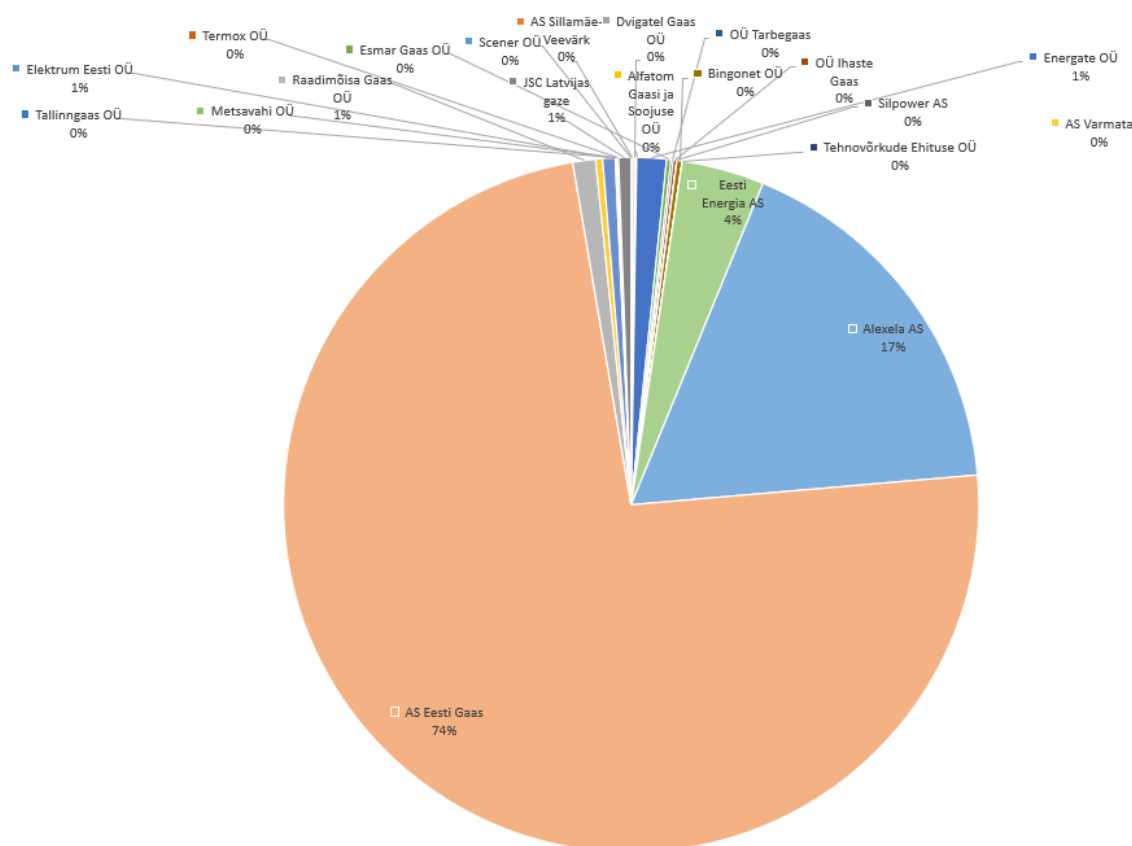
osakaalu muutus on põhjustatud ümberkorraldustest maagaasiturul seoses Venemaa Föderatsiooni ja Valgevene sõjategevusega Ukrainas.

2023. aasta seisuga on Eesti jaeturul 63 487 maagaasi tarbijat, kellest 49 021 on kodutarbijad. Viimase aastaga on tarbijate arv jaeturul kasvanud 2%. Kodutarbijaid on 2023. aasta lõikes ligi 2% rohkem võrreldes 2022. aastaga (tabel 26), kuid tarbimise maht on vähenenud 8,7%. Mittekodutarbijate arv on suurenenud 1,7% (tabel 27), kuid sarnaselt kodutarbijaga on ka siin maht vähenenud 7,5%.

Vastavalt maagaasiseadusele tuleb gaasi hinna muutusest kodutarbijaid ette teavitada 30 päeva. Lõpptarbijatele müüdava gaasi jaehinnad peavad ettevõtjate veebilehtedel olema avalikustatud, et tarbijal oleks võimalus valida sobiv gaasimüüja, lähtudes turul kehtivatest hindadest. Gaasimüüja vahetus on lihtne ja sellega ei kaasne lisakulusid ega ka tarnekatkestusi. Enamasti lõpetab uus gaasimüüja vana lepingu tarbija eest. Gaasihinna võrdlusportaal gaasihind.ee on tarbijatele suunatud, erapooletu ja annab hea ülevaate maagaasi pakettidest, kust tarbija saab olulise informatsiooni mugavalt ja kiirelt ühest kohast. Nii jääb ära teenusepakujatelt eraldi pakkumiste küsimine. 2023. aastal vahetas gaasimüüjat 2219 klienti, nendest 1847 olid kodutarbijad. Maagaasi jaeturu näitajaid aastatel 2019 kuni 2023 kajastavad tabelid 26 ja 27, vastavalt kodutarbijate ja mittekodutarbijate kohta.

Konkurentsiameti seisukohast on konkurents Eesti maagaasi jaeturul 2023. aastal võrreldes 2022. aastaga vähenenud. Jaeturul teenust pakkuvate aktiivsete ettevõtete arv on võrreldes eelneva aastaga vähenenud ja lisaks on suurima turuosalise Eesti Gaas AS-i osakaal suurenenud. Mittekodutarbijate jaeturult on suures osas lahkunud ka JSC Latvijas Gaze, kelle osakaal 2022. aastal oli 13,45%, kuid 2023. aastal ainult 0,55%. Ka HHI 4064 (kodutarbijate osas) näitab, et tegemist on väga kontsentreeritud turuga. Nii nagu eelnevatel aastatel on näha, et valdav osa turust eelistab just domineerivat ettevõtet AS-i Eesti Gaas, kuna viimane on konkurentsiga hästi kohanenud ja saab enamikul juhtudel pakkuda oma klientidele head hinda, mistõttu puudub tarbijatel motivatsioon gaasimüüjat vahetada.

Konkurentsi jaeturul 2023. aasta osas kajastab joonis 18, mis hõlmab müüdud gaasi kogust nii kodutarbijatele kui ka mittekodutarbijatele.

Joonis 18. Gaasi müük jaeturule aastal 2023

Tabel 26. Kodutarbijate jaeturu näitajad (Konkurentsiameti küsitluse põhjal)

Jaeturu näitajad	2019	2020	2021	2022	2023
Gaasi tarbimine (GWh/a)	732	407	467,8	392,5	358,4
Gaasitarbijate arv	48 394	44 536	48 079	47 969	49021
Registreeritud gaasitarbijate arv	47	53	55	56	62
Aktiivsete gaasitarbijate arv	31	21	21	29	16
Kolme suurima turuosaga osakaal (%)					
Eesti Gaas AS	74,9	66	62,15	60,84	61,15
Eesti Energia AS	3,4	8	7,94	9,85	14,13
Alexela AS	10,2	12	13,68	13,1	8,38
Jaemüüjate arv, turuosaga enam kui 5%	2	3	3	4	4
Jaemüüjate arv, klientide osakaaluga enam kui 5%	2	3	3	3	3
Müüjate vahetuste arv aastas (lahkunud kliendid)	3 491	1 836	3 624	1 962	1847
Müüjate vahetuste arv aastas (lisandunud kliendid)	3 360	1 805	3 653	4 297	4332
Seadusega kehtestatud müüja vahetamise aeg (päev)	14	14	14	14	14
Keskmine tegelik müüja vahetamise aeg (päev) ¹	16	14	14	14	14
Maksete tasumata jätmise tõttu tekkinud gaasiühenduste katkestuste arv	32	30	24	53	58
Gaasi hind keskmisele (9000 kWh/a) kodutarbijale koos maksudega (€/kWh)	0,051	0,039	0,048	0,160	0,088
HHI müügi osas		4 450	4 158	4 028	4064
HHI mõõtepunktide osas		6 132	5 868	5 484	5170
Kaitstud tarbijate arv		42 487	46 360	47 125	47945
Kaitstud tarbijate müügikogus (GWh/a)		371,5	435	381,63	348,38

¹ Kajastab kõige enim esinevat väärtust

Tabel 27. Mittekodutarbijate jaeturu näitajad (Konkurentsiameti küsitluse põhjal)

Jaeturu näitajad	2019	2020	2021	2022	2023
Gaasi tarbimine (GWh/a)	4 041	4 068	4 621,43	514,94 ³	3252,13
Gaasitarbijate arv	8 454	12 957	13 724	14 225	14466
Registreeritud gaasitarbijate arv	47	53	55	56	62
Aktiivsete gaasitarbijate arv	31	21	21	24	10
Kolme suurima turuosaga osakaal (%)					
Eesti Gaas AS		54	50,72	56,74	67,83
Eesti Energia AS		17	13,25		7,64
JSC Latvijas Gaze		16	20,45	13,45	
AS Alexela				13,76	15,93
Jaemüüjate arv, turuosaga enam kui 5%	4	4	4	4	3
Jaemüüjate arv, klientide osakaaluga enam kui 5%	2	3	3	3	3
Müüjate vahetuste arv aastas (lahkunud kliendid)	223	406	627	213	372
Müüjate vahetuste arv aastas (lisandunud kliendid)	265	920	819	911	627
Seadusega kehtestatud müüja vahetamise aeg (päev)	14	14	14	14	14
Keskmine tegelik müüja vahetamise aeg (päev) ¹	24	14	14	14	14
HHI müügi osas	4 328	3 554	3 267	3 685	4931
HHI mõõtepunktide osas	6 166	6 356	6 091	5 462	5318
Kaitstud tarbijate arv		8842	10 492	8 972	8961
Kaitstud tarbijate müügikogus (GWh/a)		393,8	1 566,56	815,87	1027,73

¹ Kajastab kõige enim esinevat väärtust

² Kaitstud tarbijate hüppeline tõus 2021. aastal on tingitud sellest, et jaotusvõrguettevõtjad hakkasid kaitstud tarbijate andmeid korrastama, mistõttu selgus, et kaitstud tarbijaid on rohkem, kui varasemalt on eeldatud.

Tabelis 28 on vastavalt Statistikaameti andmetele võrreldud gaasi lõpptarbija keskmist hinda 2022. ja 2023. aastal. Tabelis toodud hinnad ei sisalda käibemaksu. Viimase aastaga on gaasi lõpptarbija keskmine hind langenud peaaegu poole võrra mitte-kodutarbijatele. Kodutarbijad on ka näinud langust lõpptarbija keskmises hinnas, kuid mitte nii suurel määral.

Tabel 28. Gaasi lõpptarbija keskmise hinna võrdlus (Statistikaamet)

Tarbijagrupp	Hind 2019 €/MWh	Hind 2020 €/MWh	Hind 2021 €/MWh	Hind 2022 €/MWh	Hind 2023 €/MWh	Hinna muutus võrreldes 2022. aastaga %
Kodutarbija, aastatarbimine < 20 GJ	43,35	41,08	47,95	93,92	84,51	10
Kodutarbija, aastatarbimine 20–200 GJ	37,67	35,51	49,43	91,46	78,73	14
Kodutarbija, aastatarbimine > 200 GJ	36,31	34,54	44,91	75,82	76,79	1
Mitte-kodutarbija, aastatarbimine < 1000 GJ	36,73	32,49	50,35	145,60	80,41	45
Mitte-kodutarbija, aastatarbimine 1000–10000 GJ	35,23	29,83	54,50	129,13	70,92	45
Mitte-kodutarbija, aastatarbimine 10–100 TJ	33,84	27,05	49,34	117,74	70,06	40
Mitte-kodutarbija, aastatarbimine 100–1000 TJ	31,63	23,09	40,97	109,82	74,54	32
Mitte-kodutarbija, aastatarbimine 1000–4000 TJ	29,17	21,89	38,09	... ¹	... ¹	...

¹ Antud andmed ei ole veel avaldatud Statistikaameti poolt

2.4. Maagaasi varustuskindlus

2.4.1. Varustuskindluse üldised näitajad

Konkurentsiamet soovis süsteemihaldur Eleringilt hinnangut stsenaariumi kohta, kus Venemaa gaasivarustus on täielikult katkestatud ning Baltimaad ja Soome sõltuvad vaid Incukalnsi gaasihoidla ning Klaipeda terminali varustusest. Eleringi hinnangul oli sellisel juhul tõenäoline, et riikide gaasivarustuses tekivad puudujäägid ja tarbijate gaasivarustuse tagamiseks tuleb vastavas olukorras käivitada maagaasiseaduse § 261 punkti 2 alusel määratletud stsenaarium gaasitarbimise piiramiseks.

2022. aasta märtsi alguses pidas Konkurentsiamet koosoleku Läti, Leedu ja Soome energiaturu regulaatorite juhtidega, kus rõhutati riikidevahelist solidaarsust gaasivarustuse koordineerimisel ning vajadust pöörduda riikide valitsuste poole kriisiolukorras kasutatavate meetmete koordineerimiseks. Lisaks toimus märtsis gaasituru kriisikomisjoni koosolek, mille käigus tutvustati gaasisüsteemi toimimist defitsiidi tingimustes ning lühiajalisi abinõusid gaasi tarbimise piiramiseks.

2022. aasta aprillis tegi Eesti Vabariigi Valitsus põhimõttelise otsuse, et Eesti loobub veel sel aastal Venemaa gaasi impordist. Otsuse elluviimiseks tuli Paldiskisse 2022. aasta sügiseks rajada võimalus veeldatud maagaasi vastu võtta ja hankida 1 TWh ulatuses riiklik gaasivaru Läti gaasihoidlasse.

Seoses keerulise olukorraga gaasiturul kuulutas Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 17.05.2022 sarnaselt Soome ja Lätiga välja gaasivarustuse varajase hoiatuse taseme, mis annab Euroopa Liidu regulatsiooni kohaselt täiendavad võimalused gaasitarnete kindlustamiseks kriisiolukorras.⁴⁹

2022. aasta juulikuus esitas Euroopa Komisjon ettepaneku uute õiguslike vahendite ja Euroopa gaasinõudluse vähendamise kava kohta, et vähendada 01.08.2022 kuni 31.03.2023 gaasinõudlust 15%.

2023. aasta märtsis otsustas Euroopa Komisjon pikendada nõuet gaasinõudlust vähendada 15% kuni 31.03.2024.

2022. aasta oktoobris esitas Floating Lng Terminal Finland Oy Konkurentsiametile kooskõlastamiseks veeldatud gaasi terminali kasutamise tüüptingimuste paketi, mis koosnes terminali reeglite ja terminali teenuse lepingust, ühisterminali reeglite ja kasutuslepingust, üldtingimustest ning lisadest. LNG-terminali tüüptingimuste kooskõlastamise ajend on Eestisse ja Soome rajatav veeldatud gaasi terminali vastuvõtuvõimekuse loomine. Konkurentsiamet ja Soome Energia Amet alustasid koostööd, et täpsustada ja kontrollida kooskõlastamiseks antud tüüptingimusi. Oktoobri keskpaigast kuni novembri keskpaigani viisid ametid läbi ühise konsultatsiooni LNG-terminali kasutamise lepingu tüüptingimuste kohta ja kooskõlastasid LNG tüüptingimused. LNG tüüptingimuste kooskõlastamine oli eelduseks, et Inkoo terminalist saab hakata turuosalistele LNG-d müüma.

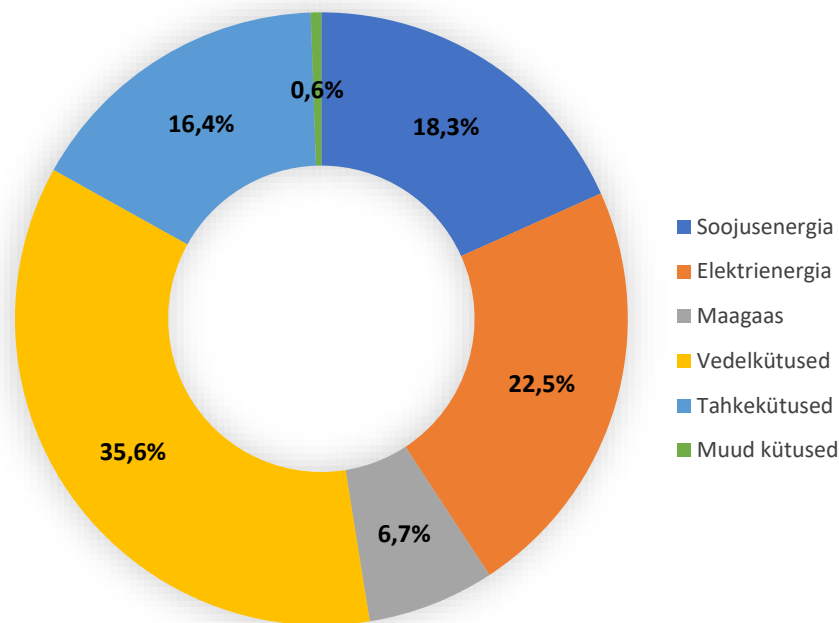
2022. aasta oktoobri lõpuks olid Euroopa gaasihoidlad 94% täidetud ja olemasolevatest LNG-terminalidest ja riikidevahelistest torujuhtmetest gaasi mahalaadimiseks ning edasitoimetamiseks enam ei piisanud. Tekkis olukord, kus laevu kasutati ujuvate hoidlatena. LNG ülepakkumine gaasiturul tõi kaasa järsu maagaasi börsihinna languse, mis kukkus esimest korda pika aja jooksul alla 100 €/MWh eest.

2022. aasta detsembri viimasel nädalal jõudis Soome Inkoo sadamasse LNG-laev Exemplar, mis mahutab kuni 68 000 tonni veeldatud maagaasi. Gasgrid Finland sõlmis Exemplari rentimiseks kümneaastase rendilepingu. LNG veetakse Inkoo terminalist Eestisse läbi Balticconnector, mis on gaasitoru Eesti ja Soome vahel.

⁴⁹ Pressiteade kättesaadav: <https://mkm.ee/uudised/riik-tostab-valmisolekut-gaasitarnete-kindlustamiseks>

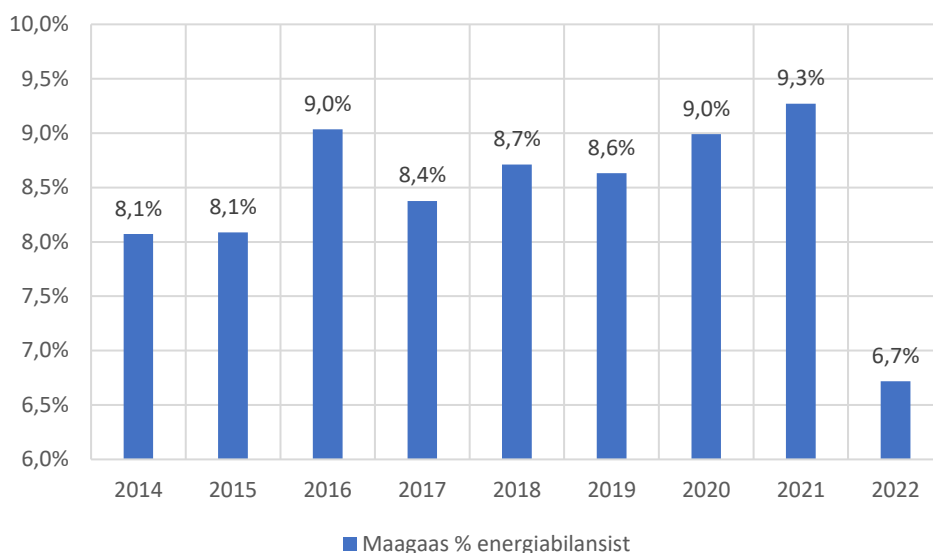
2023. aastal kehtis gaasivarustuse varajane hoiatuse tase ning Inkoo LNG terminal läks tööle, varustades gaasiga Soome ja Balti piirkonda.

Maagaasi varustuskindluse hindamiseks on esmalt oluline teada, kui suure osa moodustab see riigi energiabilansist (lõpptarbimisest). 2022. aasta Eesti energiabilanssi kajastab joonis 18 vastavalt Statistikaameti kõige uuematele saadaolevatele andmetele. Maagaasi osakaalu (%) energiabilansist aastate lõikes kajastab joonis 19. Toodud andmete põhjal oli maagaasi osakaal aastal 2022 kogu energiabilansist 6,7%. Võrreldes eelnevate aastatega on see ligi 27%-line muut. Üsna tõenäoliselt põhjustasid seda muutu kõrgeid gaasi hinnad, mis tulenes nõudluse ja pakkumise ebatasakaalust terves Euroopa regioonis (suuresti tulenevalt nõudest täita kõik Euroopa gaasivarud 90% ulatuses enne talve).

Joonis 19. Energiabilanss 2022⁵⁰ (Statistikaamet)

⁵⁰ Statistikaamet avaldab 2023 andmed 2024 teises pooles.

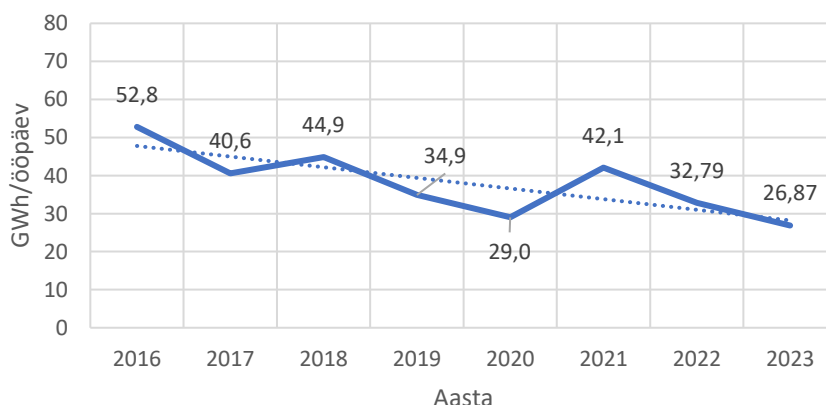

Joonis 20. Maagaasi osakaal energiabilansis (*Statistikaamet*)

Varustuskindluse seisukohast tehniliste võimsuse puudujääki gaasi importimisel Eestis ei esine ja gaasivõrk tagab ka senisest suurema nõudluse korral vajaliku läbilaskevõimsuse. Eesti gaasi ülekandevõrgu maksimaalne tehniline läbilaskevõime 2023. aastal oli 186,2 GWh ööpäevas⁵¹. Piiriüleste ühenduspunktide maksimaalsed tehnilised läbilaskevõimsused ööpäevas olid 2023. aastal järgnevad.

- Karksi ühendus Lätiga 105 GWh
- Paldiski LNG ühendus 81,2 GWh
- Balticconnector ühendus Soomega 81,2 GWh

Gaasi maksimaalset päevast tarbimist aastate lõikes kajastab joonis 20. Aastal 2023 oli maksimaalseks päevaseks tipuvõimsuseks 26,87 GWh/ ööpäevas, mis oli 18,05% väiksem võrreldes 2021. aastaga. Aastate lõikes on märgata ööpäevase tipuvõimsuse vähenemise tendentse. Seni ei ole tehnilisest läbilaskevõimest tulenevalt maagaasi tarnimisel Eestis probleeme esinenud.

Joonis 21. Maagaasi maksimaalne päevane tarbimine, GWh/ööpäev (*Elering AS*)

⁵¹ Tehniline maksimaalne läbilaskevõime 186,2 GWh arvestab Karksi ja Balticconnectori läbilaskevõimsustega. Arvesse ei ole võetud Narva ja Värskä ühenduspunkti (kommertskasutusest väljas), Paldiski ühenduspunkti ja virtuaalse Luhamaa punkti (transiit) tehnilisi võimsusi (vt. pt 3.1.1).

Alates 1.07.2021 alustas tööd AS Eesti Varude Keskus (EVK), mis hakkas haldama hädaolukorraks vajalike elutähtsate kaupade varumist ja hoiustamist ning hoolitsema nende kasutuselevõtmise korraldamise eest.

EVK hoitav strateegiline gaasivaru on mõeldud kasutuselevõtmiseks toetava meetmena tarnetõrgete leevendamiseks, kui tavapärase tarneahelate kaudu pole turuosalistel võimalik gaasi soetada ning kommertsvarud on ammendumas. Strateegilise gaasivaru kasutamise täpse korra kehtestab majandus- ja taristuminister määrusega. Otsuse strateegilise gaasivaru kasutuselevõtmiseks langetab Vabariigi Valitsus või majandus- ja taristuminister.

Lisaks EVK moodustatud riigi strateegilisele gaasivarule omab Eesti gaasituru süsteemihaldur AS Elering varu kaitstud tarbijagruppidele (kodumajapidamised ja gaasil töötavad kaugkütte katlamajad) gaasi tagamiseks. AS-i Elering hoitav gaasivaru võetakse kasutusele pärast seda, kui ettevõtete kommertsvarud ning EVK hoitav riigi strateegiline gaasivaru on ammendunud. Kaitstud tarbijate varu kasutuselevõtu otsuse langetab AS Elering ning selle täpsed põhimõtted on sätestatud maagaasi seaduses, vastavalt MGS § 26⁵ lõikele 1.

Lähtudes Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) 2022/1032, 29. juuni 2022, millega muudetakse määruseid (EL) 2017/1938 ja (EÜ) nr 715/2009 seoses gaasi hoiustamisega (edaspidi määrus 2022/1032)⁵², kohustuvad liikmesriigid, kelle territooriumil ei ole vajalikke gaasihoidlaid, hoiustama vähemalt 15% oma aastasest gaasitarbimisest teistes liikmesriikides asuvates terminalides.

Eesti strateegilise gaasivaru eesmärk on tagada gaasivarustuse esmane säilimine ulatuslike tarnekatkestuste korral.

Eesti strateegilise maagaasivaru moodustamise aluseks on Vabariigi Valitsuse korraldus soetada varusse gaasikogus, mis vastab ligikaudu 20 protsendile Eesti aasta keskmisest gaasitarbimisest või kataks kütteperioodi ühe kuu tarbimise. Seega on Eesti valitsus seadnud strateegilise gaasivaru mahu osas ambitsioonikama eesmärgi kui Euroopa Komisjoni nõue.

EVK hallatava strateegilise gaasivaru maht on 1 TWh ja see vastab 28 protsendile uueks aastaseks tarbimisperioodiks prognoositud nõudlusest.

EVK hoiustab strateegilist maagaasivaru Lätis Inčulkansi maa-aluses hoidlas.

Vastavalt MGS § 26⁴ lõikele 1 on gaasivaru (edaspidi varu) kogus, mida tuleb kalendrikuude arvestuses hoida pidevalt kogusena, mis tagab kaitstud tarbija gaasivarustuse kooskõlas määrusega 2017/1938.

Vastavalt MGS § 26⁵ lõikele 1 kasutatakse varu tarnehäire korral kaitstud tarbija varustuskindluse tagamiseks pärast seda, kui strateegiline gaasivaru on ammendunud. Varu kasutuselevõtmisel ei kohaldata süsteemihaldurile maagaasiseaduses gaasimüügile ja gaasimüüjale sätestatud nõudeid.

⁵² [Määrus 2022/1032](#)

2.4.2. Riskihindamine

Eesti riikliku riskihindamise aluseks on Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2017/1938, mis käsitleb gaasivarustuskindluse tagamise meetmeid.

Maagaasiseaduse § 37 lõike 3 punkti 22 kohaselt täidab Konkurentsiamet Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 2017/1938 nimetatud pädevale asutusele pandud kohustusi, kuid regionaalsest riskihindamisest⁵³ tulenevalt on Eestis pädevaks asutuseks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, kes tagab määrusega (EL) 2017/1938 ette nähtud meetmete rakendamise.

Määrus (EL) 2017/1938 sätestab, et riskianalüüsid tuleb viia läbi liikmesriigi, piirkonna ja liidu tasandil, kusjuures liidu riskihindamise tulemused tuleb arvesse võtta piirkonna tasandil ja piirkonna riskihindamise tulemused liikmesriigi tasandil. Määruse 2017/1938 kohaselt kuulub Eesti Valgevene piirkonna riskirühma (Belgia, Tšehhi, Saksamaa, Eesti, Läti, Leedu, Luksemburg, Holland, Poola, Slovakkia) ja Kirdepiirkonna riskirühma (Tšehhi, Saksamaa, Holland, Eesti, Läti, Leedu, Soome, Poola, Slovakkia, Rootsi).

2017. aasta novembris viis ENTSO-G (Euroopa maagaasi ülekandesüsteemi haldurite võrgustik) esimest korda läbi kogu liitu hõlmava gaasitarne- ja taristuhäire stsenaariumite matkimise. Matkimine hõlmas hädaolukorra gaasikoridoride kindlaksmääramist ja hindamist. Kogu liitu hõlmava gaasitarne- ja taristuhäire stsenaariumite matkimist korraldatakse iga nelja aasta järel (v.a kui asjaolud nõuavad sagedasemat ajakohastamist).

2022. aastal valmis uus raport Valgevene ja Kirdepiirkonna riskihinnangu kohta (Common Risk Assessment of the Eastern Gas Supply Risk Group – Belarus, North-Eastern), mille on koostanud Euroopa Komisjoni Joint Research Centre.

Arvestades käimasolevast energiakriisist ja Venemaa gaasivoogude järk-järgulisest vähenemisest tingitud erakorralisi asjaolusid, on kokku lepitud, et ühise riskihindamise eesmärk on keskenduda ühtse ohu käsitlemisele. See suure mõjuga ja suure tõenäosusega riskistsenaarium on Venemaa gaasivoogude pikaajaline katkemine alates 2023. aasta oktoobrist kuni määramata ajani. Seetõttu on ülejäänud riskid selle riskiga võrreldes tähtsusetud ja riskihindamine keskendub peamiselt selle häirestsenaariumi põhjalikule analüüsile.

Raportis uuriti eri stsenaariumeid, et saada võimalikult tõetruud tulemused, millega oleks võimalik ette näha kõige realsemaid liikmesriikide tegevusi ning gaasinõudluse vähendamise projektsioone. Uuriti pika- ja lühiajalisi gaasi hoiustamise ja haldamise strateegiaid kasutades nii kooperatiivseid kui ka mittekooperatiivseid meetodeid. Raportis on välja toodud, et Eestis on juba 5% gaasi tarbimise vähendamine talvel piisav, et leevendada täielikult gaasikatkestusi, seda ka tingimusel, et gaasihoidlaid kasutatakse kogu talve vältel. Kui aga pikaajaline gaasitarnete kindlus oleks esmatähtis, oleks vajalik nõudlust vähendada kuni 20%.

Kriisitasemeid on gaasisüsteemi puhul ette nähtud kolm, vastavalt määruse (EL) 2017/1938 artiklis 11 toodule. Lisaks varajase hoiatuse tasemele, milles Eesti 2023. aastal oli, mis on kõige leebem kriisitaseme, on olemas veel häireolukorra tase ja hädaolukorra tase.

Tegevused eri kriisitasemetel korral on reguleeritud Eesti Gaasisüsteemi hädaolukorra kavaga⁵⁴.

Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) 2017/1938, mis käsitleb gaasivarustuskindluse tagamise meetmeid, tuleb hinnata riiklikult ka gaasi tehnilist taristunormi. Vastavalt määruse 2017/1938

⁵³ *Regional Risk Assessment of Security of Supply of Finland, Estonia, Latvia, Lithuania (2018)*

⁵⁴ [Eesti gaasisüsteemi hädaolukorra lahendamise kava tarnehäirega toimetulekuks](#)

artiklile 5 peab iga liikmesriik tagama vajalike meetmete võtmise, et suurima eraldi vaadeldava gaasitaristu häire korral oleks ülejäänud taristu tehniline võimsus selline, et ülejäänud taristu võimsus suudab piiramata rahuldada kogu gaasinõudluse arvutuspiirkonnas erandlikult suure gaasinõudlusega päeval, mida statistiliste andmete kohaselt esineb üks kord 20 aasta jooksul. Seejuures tuleb arvesse võtta gaasitarbimise suundumusi, energiatõhususe meetmete pikaajalisi mõjusid ja olemasoleva taristu rakendamise määra. Taristu tehnilise võimsuse piisavust arvutatakse määruses (EL) 2017/1938 tood valemi N-1 alusel.

$$N - 1 = \frac{EP_m + P_m + S_m + LNG_m - I_m}{D_{max}} \times 100 \%, \quad N - 1 \geq 100\%$$

- EP_m süsteemi sisendpunktide tehniline võimsus (mln m³/päevas)
P_m summaarne suurim tehniline päevane tootmisvõimsus (mln m³/päevas)
S_m gaasihoidlate summaarne suurim päevane väljastamismaht (mln m³/päevas)
LNG_m maagaasi veeldusjaamade suurim tehniline päevane väljastamismaht (mln m³/päevas)
I_m suurima võrguelemendi läbilaskevõime (mln m³/päevas)
D_{max} gaasi päevane kogunõudlus arvutuspiirkonnas erandlikult suure gaasinõudlusega päeval, mis esineb statistilise tõenäosuse kohaselt üks kord iga 20 aasta jooksul (mln m³/päevas)

N-1 kriteerium, väljendatuna protsentides, peab olema võrdne või suurem 100%. Sel juhul vastab infrastruktuur tarbijate varustuskindluse nõuetele. Eesti gaasisüsteemi N-1 parameetrid 2023. aastal on esitatud tabelis 29. Süsteemi sisendpunktide tehnilise võimsuse summa vastab piiripunktide maksimaalsele tehnilisele läbilaskevõimsusele. Maagaasi nõudluse maksimumiks viimase 20 aasta jooksul on võetud 70,4 GWh/ööpäev, mis leidis aset jaanuaris 2006.

Tabel 29. Eesti gaasisüsteemi N-1 andmed

Parameeter	2023	Proгноos 2024	Tehniline 2023
	mln m ³ /päevas	mln m ³ /päevas	mln m ³ /päevas
E _{pm}	12,4	12,4	17,7
Narva	0	0	0
Karksi	7,0	7,0	10,0
Värskas	0	0	0
Balticconnector	5,4	5,4	7,7
P _m	0	0	0
S _m	0	0	0
LNG _m	0	0	0
I _m	7,0	7,0	10,0
D _{max}	6,7	6,7	6,7
N-1 (%)	80,6	80,6	114,9

Vastavalt tabelis 29 toodud andmetele oli N-1 kriteerium Eesti gaasisüsteemile täidetud 114,9%-ga. Kuna prognoositav 2024. aasta N-1 kriteerium on alla 100%, ei vasta Eesti gaasisüsteemi infrastruktuur tarbijate varustuskindluse nõuetele. Siinjuures tuleks aga tähelepanu pöörata asjaolule, et taristunorm N-1 käsitleb tehnilisi läbilaskevõimsusi, küll aga ei arvesta reaalseid gaasi tarnimise võimalusi (näiteks rõhust tulenevad piirangud, gaasi kättesaadavus, hooajalisus jne). 01.12.2022 valmis Eleringi ehitatud gaasitoruühendus Paldiskis. Gaasitoruühendus Paldiskis ujuvterminali vastu võtmiseks on üks kolmest meetmest tarbimise vähendamise ja gaasivarude kasvatamise kõrval, tagamaks regiooni tarbijate gaasivarustus. Toruühendus valmis vastavalt Eesti ja Soome ministriteeriumide vahelisele kokkuleppele ja

omaniku poolt Eleringile seatud ootusele rajada gaasiühendus Paldiskis, võimaldamaks võtta vastu FSRU OY renditud gaasi ujuvterminal.⁵⁵

3. Tarbijate kaitse ja vaidluste lahendamine elektrienergia ja maagaasi sektoris

3.1. Elektrienergia sektor

Konkurentsiamet on seisukohal, et elektritarbijad on hästi kaitstud ning turuosaliste kohustused täpselt sätestatud. Tarbijatele on kättesaadav piisav informatsioon lepingute tüüptingimuste ja müüja vahetamise õiguse kohta. Samuti on Konkurentsiametil piisavad võimalused turujärelevalve teostamiseks.

Tarbijatega sõlmitavad lepingud

Tarbijatega sõlmitavate lepingute valdkond on Konkurentsiameti hinnangul hästi reguleeritud ning tarbijate huvid on piisavalt kaitstud. Vastavalt elektrituruseadusele tuleb Konkurentsiametiga kooskõlastada võrguteenuse lepingu ning liitumislepingu ja üldteenuse tüüptingimused. Nimetatud tüüptingimuste kooskõlastamisel järgib amet lepingutingimuste proportsionaalsust, mille eesmärgiks on nii ettevõtja kui ka tarbija õiguste ja kohustuste tasakaal. Oluline kriteerium tüüptingimuste kooskõlastamisel on ka nende vastavus võlaõigusseadusele.

Täpsemalt saab tutvuda tarbijatega sõlmitud lepingute nõuetega (võrguleping ja elektrileping) eelnevate aastate aruannetes, sest need ei ole muutunud (<https://www.konkurentsiamet.ee/et/ametist-kontaktid/aruanded>).

Tarbijatele esitatav teave

Võrguettevõtjad on kohustatud pidama veebilehekülge ning avalikustama seal alljärgneva informatsiooni:

- liitumistasu arvestamise põhimõtted;
- võrgutegevuse tõhusust, kvaliteeti ja tulukust kajastavad andmed;
- võrguteenuse tasud;
- võrguteenuse tüüptingimused;
- üldteenuse tüüptingimused.

Võrguteenuse tasud tuleb avalikustada vähemalt 90 päeva enne nende jõustumist. Lisaks veebileheküljele tuleb tasud avalikustada ka vähemalt ühes üleriigilise levikuga päevalehes. Võrguteenuse ja elektrienergia müügi tüüptingimused tuleb avalikustada vähemalt 30 päeva enne nende jõustumist.

Kõik elektrienergia müüjad on kohustatud esitama tarbijale elektrienergia eest üks kord kuus arve, kui ei ole kokku lepitud teisiti. Koos arvega esitatakse järgmised andmed:

- elektribörsilt ostetud elektrienergia osakaal müügiperioodile eelnenud aruandeaastal;

⁵⁵ [Valmis Eleringi rajatud gaasitoruühendus Paldiskis](#)

- viide veebileheküljele, kus on esitatud andmed keskkonnamõju kohta, mis on põhjustatud müügiperioodile eelnenud aruandeaastal müüja tarnitud elektrienergia tootmisel tekkinud CO₂ ja SO₂ emissioonidest, ladestatavast põlevkivituhast ning radioaktiivsetest jäätmetest;
- tarbija õigusi ja vaidluste lahendamise võimalusi käsitlev teave;
- alates 1. aprillist eelnenud kalendriaastal tarnitud elektrienergiast päritolutunnistustega tõendatud osa;
- tarnitud elektrienergiast päritolutunnistustega tõendamata osa, kasutades põhivõrguettevõtja avaldatud segajääki;
- 25.03.2022 jõustunud elektrituruseaduse muudatusega peab müüja teavitama tarbijat kõigist kättesaadavatest usaldusmargisega võrdlemisvahenditest elektrimüügi arvel.

Müüja vahetamise korral esitab müüja tarbijale lõpparve hiljemalt kuue nädala jooksul pärast müügilepingu lõppemist. Kui pärast lõpparve esitamist tuvastatakse mõõtesüsteemi rike või esitatud andmete erinevus tegelikust tarbimisest, korrigeeritakse andmevahetusplatvormil tarbija mõõteandmeid ning müüja esitab tarbijale lõpparvet korrigeeriva arve. Arve esitamise eest lisatasu võtta ei tohi.

Tarbijaandmete juurdepääsu tagamine

Tarbijaandmete juurdepääs on tagatud läbi digitaalse keskkonna (andmevahetusplatvorm Andmeladu), mille arendas välja süsteemihaldur Elering AS. Andmelao kaudu toimub elektriturul andmevahetus avatud tarnija vahetamiseks, mõõteandmete edastamiseks ning turuosalisele (tarbija, võrguettevõtja, müüja) seadusega pandud kohustuste täitmiseks ja talle antud õiguste tagamiseks.

Andmelattu on koondatud kõik elektrienergia müügi ja võrguteenusega seotud lepingud ning elektritarbimise mõõteandmed.

Kaitsetute tarbijate määratlus ja elektrivarustuse katkestamine

Elektrivarustuse katkestamine on seaduses detailselt reguleeritud. Konkurentsiameti hinnangul on sotsiaalselt tundlike tarbijate kaitse võimalikul maksevõime halvenemisel piisavalt hästi tagatud. Võrguettevõtja võib katkestada tarbija võrguühenduse, kui tarbija on jätnud talle osutatud võrguteenuse, üldteenuse või elektrienergia tarne eest makstava rahasumma tasumata või kui tarbija on võrgulepingus ettenähtud kohustust oluliselt rikkunud muul viisil. Enne võrguühenduse katkestamist peab võrguettevõtja järgima seadusest tulenevaid nõudeid. Täpsemalt saab elektrienergia katkestamise võimaluste kohta lugeda eelnevatest aruannetest <https://www.konkurentsiamet.ee/et/ametist-kontaktid/aruanded>.

Üldteenuse regulatsioon

Üldteenus on mõeldud kodutarbijatele, korteriühistutele, korteriomaniike ühisustele ja madalpingel kuni 63-amprise peakaitsme kaudu elektriühendust omavatele äritarbijatele (väiketarbijad) juhuks, kui nad ei vali endale elektrimüüjat. Üldteenus peab tagama tarbijatele hinna vastavuse turuhinnale ning vältima ebamõistlikult kõrge kasumi teenimise.

Üldteenus on võrguettevõtja või tema nimetatud müüja poolt kodu- või väiketarbijale elektrienergia müümine Konkurentsiameti poolt kooskõlastatud üldteenuse tüüptingimuste alusel. Üldteenuse hind kujuneb vastavalt turuhinnale ehk börsihinnale, millele üldteenuse osutaja võib lisada põhjendatud kulud ja mõistliku kasumi.

23.09.2022 jõustunud elektrituruseaduse muudatuse kohaselt arvutab üldteenuse osutaja universaalteenuse tarbijale üldteenuse korras müüdava elektrienergia kalendrikuu hinna selliselt, et lisab selles kuus kehtinud tootmishinnale üldteenuse osutamise seotud põhjendatud kulud ning mõistliku ärikasumi. Üldteenuse osutaja avaldab üldteenuse hinna oma veebilehel.

Konkurentsiametil on kohustus kontrollida üldteenuse hinna põhjendatust. Müüja on kohustatud avaldama iga järgneva kuu üheksandaks kuupäevaks üldteenuse hinna moodustamise alused koos sinna juurde kuuluva arvestuskäiguga.

2023. aastal on üldteenuse tarbijate arv langenud, moodustades kõigest tarbijatest 13%. Põhjuseks võib olla hinnakujundus, mis võrdsustas üldteenuse ja universaalteenuse hinna.

Universaalteenuse regulatsioon

23.09.2022 jõustunud elektrituruseaduse muudatusega lisandus riigipoolse valikmeetmena universaalteenuse regulatsioon, mis aitab elektritarbijatel maandada riske ja leevendada elektri hinna tõusu. Universaalteenust võimaldab pakkuda nn elektriturureform, millega riik pani Eesti Energia AS-ile kohustuse müüa alates sügisest elektrit Eesti kodutarbijatele, osa äritarbijatele, kohalikele omavalitsustele ja kõigile elektri edasimüüjatele universaalteenusena. Ka teised elektrimüüjad võivad oma klientidele universaalteenust pakkuda ning nad saavad õiguse osta selleks vajamineva elektri riigi elektritootjalt.

Universaalteenus on riigi loodud võimalus osta järgneval neljal aastal elektrit börsivälise hinnaga. Hind kujuneb börsiväliselt Konkurentsiametiga kooskõlastatud tootmishinna alusel, millele lisandub müüja kulukomponent.

Universaalteenuse regulatsioon lõppes 01.07.2024.

Arukad arvestisüsteemid

Võrgueeskiri näeb ette nõuded mõõteseadmetele ning sätestab, et alates 01.01.2017 peavad kauglugemisseadmed olema kõigil tarbijatel (ka kodutarbijatel). Võrgueeskiri näeb veel ette, et alates 1. jaanuarist 2013 peab kauglugemisseade võimaldama andmesidevõrgu kaudu edastada võrguettevõtjale vähemalt üks kord ööpäevas igal kauplemisperioodil registreeritud mõõteandmeid ning tagama turuosalise ja võrguettevõtja kokkulepitud isiku juurdepääsu eelnimetatud mõõteandmetele. Kauglugemisseadmed on paigaldatud 99,8% kodutarbijatele.

Euroopa Komisjoni määrus (EL) 2017/2195 näeb artikli 53 lõike 1 alusel ette, et bilansiselgitus läheb hiljemalt 2025. aastaks üle 15-minutilise ajaperioodile. See tingib ka turuhinna arvestuse ülemineku 1-tunniselt perioodilt 15-minutilisele. Pikemas perspektiivis tähendab see ka kauglugemisseadmete väljavahetamist või uuendamist 15-minutilise ajavahemikule. Seadusandluse muudatused Elektrisüsteemi toimimise võrgueeskirja tehti selles osas 12.05.2021 ja jõustusid 15.05.2021. Sellega kehtestati nõue, et võrguettevõtjad peavad kõikides mõõtepunktides minema üle 15-minutilise kauglugemisele hiljemalt 01.01.2031.

3.1.1. Tarbijakaitse arvnäitajad elektrienergia sektoris

Tabel 30. Tarbijakaitse arvnäitajad (*Elering AS-i ja Konkurentsiameti küsitlus*)

Tarbijate näitajad (elektri kodutarbijad)	2021	2022	2023
Elektri kodutarbijate arv	647 593	654 362	654 765
Üldteenust kasutatavate kodutarbijate arv	147 949	126 303	85 549
Üldteenuse kogus (MWh/aasta)	178 139	57 534	29 619

Tegelik tööpäevade arv arve esitamise ja ühenduse katkestamise vahel, arve maksmata jätmise korral	40	34	42
Kodumajapidamise lõpptarbijate katkestamiste arv arve maksmata jätmise tõttu	2 309	1 711	3367

Vaidluste lahendamine elektri sektoris

Vastavalt elektrituruseadusele teostab riiklikku järelevalvet elektrisektoris Konkurentsiamet. Konkurentsiamet on seadusest tulenevate ülesannete täitmisel sõltumatu ja teostab oma volitusi erapoolelt.

Konkurentsiametil on õigus saada turuosalistelt ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustelt andmeid ning siseneda kohapealseks kontrollimiseks turuosalise territooriumile, ruumidesse ja rajatistesse, tutvuda seal järelevalve teostamiseks vajalike dokumentide, muu teabe ja asjaoludega ning teha väljavõtteid, ära kirju ja koopiaid. Konkurentsiametil õigus kontrollida elektriettevõtja raamatupidamist ja rakendatavat hinnakujundust ning saada vajalikku teavet ettevõtja majandustegevuse kohta.

Konkurentsiametil on õigus sätestada tegevusloa tingimuste kaudu ettevõtjale arenduskohustus. Näiteks on õigus sätestada elektrivõrkude osas investeerimiskohustus, kui ettevõtja senine tegevus ei ole taganud tarbijatele nõuetekohast elektrivarustust.

Kõikidel turuosalistel on õigus pöörduda Konkurentsiameti kui kohtuvälise kaebuste lahendaja poole. Turuosalise tegevuse või tegevusetuse peale, mis on vastuolus elektrituruseaduse või selle alusel kehtestatud õigusaktidega, võib teine turuosaline esitada kirjaliku kaebuse Konkurentsiametile, kes vaatab kaebuse läbi ja teeb selle kohta otsuse kaebuse saamisest alates 30 päeva jooksul. Kui Konkurentsiamet taotleb kaebuse lahendamiseks vajalikku teavet, siis võib kaebuse lahendamise tähtaega pikendada kuni 60 päevani. Turuosalistel on õigus vaidlustada Konkurentsiameti otsus halduskohtus 30 päeva jooksul alates selle kättesaamisest.

2023. aastal pöördusid tarbijad Konkurentsiameti poole 166 korral (nii kaebused, selgitustaotlused kui ka järelepärimised), et tuvastada elektriettevõtja tegevuse kõrvalekaldumisi seadusest või saada muud elektrituruga seotud informatsiooni. Tarbijate pöördumisi põhjustasid probleemid elektrivõrguga liitumisel, samuti pöörduti Konkurentsiameti poole seoses võrguühenduse katkestamistega tarbijatest tulenevatel põhjustel ning arvetega. Seoses 2023 sügistorimidega oli elektrivõrgus palju katkestusi, mis tõi päevakorda elektrivõrgu kvaliteedi.

3.2. Maagaasi sektor

Konkurentsiamet on seisukohal, et tarbijatele on kättesaadav piisav informatsioon nii lepingute tüüptingimuste kui ka müüja vahetamise õiguste kohta. Samuti on Konkurentsiametil piisavad võimalused turujärelevalve teostamiseks. Probleemiks 2023. aastal oli aga kerkinud tugev hinnatõus, millega on tarbijatel raske leppida. Õnneks on ettevõtete ja valitsuse poolt vastu võetud otsused ja meetmed, mis peaksid alandama ja stabiliseerima hinnatõusu 2023. aastal.

Tarbijatega sõlmitavad lepingud

Tarbijatega sõlmitavate lepingute valdkond on Konkurentsiameti hinnangul hästi reguleeritud ning tarbijate huvid on piisavalt kaitstud. Vastavalt maagaasiseadusele tuleb Konkurentsiametiga kooskõlastada nii kodutarbijatele müüdava gaasi kui ka võrguteenuse tüüptingimused. Konkurentsiamet peab järgima, et lepingu sisu vastaks võrguteenuse hinna kooskõlastamise aluseks olnud võrguteenuse kasutaja õiguste ja kohustuste tasakaalule. Oluline kriteerium tüüptingimuste kooskõlastamisel on ka nende vastavus võlaõigusseadusele.

Täpsemalt saab tutvuda tarbijatega sõlmitud lepingute nõuetega (võrguleping ja gaasi müügileping) eelnevate aastate aruannetes, sest need ei ole muutunud (<https://www.konkurentsiamet.ee/et/ametist-kontaktid/aruanded>).

Lisaks eelnevale tuleb gaasi müügilepingus määrata tarne liik.

Kodutarbija gaasi müügileping võib sisaldada ka võrguteenuse osutamise lepingu sätteid, mis käsitlevad müüdava gaasi jaotamiseks vajalikku võrguteenuse osutamist.

Müüja peab võimaldama lõpetada gaasi müügilepingu seoses müüja vahetamisega neljateistkümne päeva jooksul alates tarbija taotluse esitamisest, tingimusel, et lõpetatavast lepingust tulenevad kohustused on täidetud. Uus müügileping jõustub kalendrikuu vahetusel.

Vastavalt maagaasiseadusele võrguettevõtja või müüja edastab tarbijale vähemalt 30 päeva enne lepingutingimuste, sealhulgas hindade ja tariifide muutmist, sellekohase teate. Teates nimetatakse kavandatav muudatus, selle tegemise alus ja muudatuse jõustumise aeg ning esitatakse teave selle kohta, et tarbijal on õigus leping üles öelda, kui ta muudatusega ei nõustu.

Tarbijatele esitatav teave

Nii gaasi võrguettevõtjad kui ka müüjad on kohustatud pidama veebilehekülge ning avalikustama seal alljärgneva informatsiooni:

- võrguteenuse hinnad;
- gaasi piirhinnad;
- liitumistasu arvestamise meetodika;
- lepingute tüüptingimused.

Ülekande teenust osutav võrguettevõtja teavitab tarbijat uutest hindadest vähemalt kolm kuud ning jaotusvõrguettevõtja vähemalt kaks kuud ette. Kõik võrguettevõtjad peavad Konkurentsiametiga kooskõlastatud võrguteenuse hinnad avalikustama oma veebilehel.

Kõik gaasiettevõtjad on kohustatud esitama tarbijale arve tarbitud maagaasi ja võrguteenuse eest vähemalt ühe korra kuu jooksul, välja arvatud juhul, kui tarbijaga on kokku lepitud teisiti. Arve esitamise eest lisatasu võtta ei tohi.

Müüja vahetuse korral esitab müüja tarbijale lõpparve kuue nädala jooksul pärast müügilepingu lõppemist.

Tarbijaandmete juurdepääsu tagamine

Gaasituru tõhusaks toimimiseks, müüjate vahelise konkurentsi soodustamiseks ja avatud tarnija vahetamiseks arendas süsteemihaldur digitaalset keskkonda – andmevahetusplatvormi (Andmeladu). Andmelao eesmärk on turuosaliste võrdse kohtlemise printsiipi arvestav efektiivse andmevahetuse protsessi tagamine avatud gaasiturul. Andmelattu on koondatud kõik maagaasi müügi ja võrguteenusega seotud lepingud ning maagaasi tarbimise mõõteandmed.

Kaitsetute tarbijate määratlus ja gaasivarustuse katkestamine

Maagaasiseaduse § 26¹ sätestab, et kaitstud tarbija on kodutarbija, kelle tarbijapaigaldis on ühendatud jaotusvõrguga ja eluruumide kütteks soojust tootev ettevõtja, kellel ei ole võimalik kasutada kütusena muud kütust kui gaas. Kaitstud tarbijate suhtes rakendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 2017/1938 artiklis 8 sätestatud varustuskindluse normi.

Maagaasiseadus reguleerib ka, et rikest põhjustatud gaasivarustuse katkestuse järjestikune kestus ei või olla tarbijale pikem kui 72 tundi ja aastane summaarne katkestuse kestus pikem kui 130 tundi. Katkestuste kestuse üle peab arvestust võrguettevõtja.

Gaasivarustuse katkestamine on täiendavalt sätestatud maagaasiseaduses, mille kohaselt on võrguettevõtjal õigus katkestada võrguühendus tarbijale ette teatamata, kui on ohustatud inimeste elu, tervis, vara või keskkond. Võrguettevõtjal on õigus katkestada võrguühendus viivitamata:

- gaasi ebaseaduslikult kasutaval turuosalisel;
- hädaolukorras avatud tarne lepinguta turuosalisel, välja arvatud maagaasiseaduse § 6¹ lõike 1 punktides 1–3 nimetatud tarbijal;
- hädaolukorras kehtestatud gaasinõudluse kohustusliku vähendamise meetet rikkunud turuosalisel.

Lisaks eeltoodule on võrguettevõtjal õigus katkestada gaasivarustus, teatades sellest vähemalt seitse päeva ette, kui:

- tarbijapaigaldis halvendab teise tarbija gaasiga varustamist või võrgu tehnilisi parameetreid;
- on takistatud võrguettevõtja ligipääs tarbija omandis või valduses oleval territooriumil asuvale mõõtesüsteemile selle kontrollimiseks või asendamiseks või tarbijapaigaldise käitamiseks vajalike tööde tegemiseks;
- on rikutud maagaasiseaduse alusel sõlmitud lepinguid või sätestatud tingimusi.

Kui kodutarbija on jätnud müüjaga sõlmitud lepingus ette nähtud tasu tasumata ning kui kodutarbija kasutab gaasi alalise elukohana kasutatava eluruumi kütmiseks, võib gaasivarustuse ajavahemikus 1. oktoobrist kuni 1. maini katkestada alles pärast seda, kui vastava teatise saatmisest on möödunud 90 päeva.

Enne gaasivarustuse katkestamist eelnimetatud juhtudel on võrguettevõtja kohustatud andma tarbijale mõistliku tähtaja puuduse kõrvaldamiseks ning võrguühenduse katkestamisest kirjalikult teavitama. Teatises peavad sisalduma gaasivarustuse katkestamise põhjus ning puuduse kõrvaldamise tähtaeg. Eelnimetatud põhjustel katkestatud võrguühendus ja gaasivarustus taastatakse pärast seda, kui tarbija on tasunud põhjendatud katkestamis- ning taasühendamiskulud tingimusel, et leping ei ole lõpetatud.

Arukad arvestisüsteemid

2020. aastast jõustus maagaasiseaduse muudatus, millega kehtestatakse, et võrguettevõtja peab tagama, et kõik mõõtepunktid, mille kaudu tarbitakse võrguettevõtja võrgust gaasi koguses vähemalt 750 kuupmeetrit aastas, on varustatud mõõtesüsteemiga, mis gaasi koguse mõõtmisel arvestab gaasi temperatuuri mõõtesüsteemis ning võimaldab mõõteandmete kauglugemise funktsiooni. Juhul, kui gaasi tarbitakse rõhul üle 20 millibaari peab mõõtesüsteem gaasi mõõtmisel arvestama rõhku ja temperatuuri ning võimaldama mõõteandmete kauglugemise funktsiooni. Vastavalt gaasituru toimimise võrgueeskirjale on mõõtesüsteemi kauglugemise funktsioonile ülemineku kohustus võrguettevõtjal hiljemalt 01.01.2021.

Kaugloetavad arvestid annavad kliendile võimaluse näha reaalajas oma gaasi tarbimist ning muudavad kliendi elu lihtsamaks. Vastavalt Konkurentsiameti päringule oli 2023. detsembri seisuga 23 391

mõõtepunkti tarbimisega üle 750 m³/aastas, millele kauglugemise kohustus rakendus. Samas on gaasiettevõtjad paigaldanud 23 052 kaugloetavad arvestit.

3.2.1. Tarbijakaitse arvnäitajad maagaasi sektoris

Tabel 30 kajastab gaasi kodutarbijate tarbijakaitse arvnäitajaid viimase nelja aasta lõikes. Üldteenus on maagaasiseadusest tulenev võrguettevõtja kohustus tagada kodutarbijatele gaasi müük juhul, kui tarbijal puudub kehtiv gaasi avatud tarne müügileping. Üldteenuse kasutajate arv jätkab kasvamist kodutarbijate seas.

Tabel 32. Tarbijakaitse arvnäitajad (*Elering AS-i ja Konkurentsiameti küsitluse põhjal*)

Gaasi kodutarbijate näitajad	2021	2022	2023
Gaasi kodutarbijate arv	49 130	47 969	49021
Üldteenust kasutatavate kodutarbijate arv	821	1 002	1881
Üldteenuse kogus (GWh/a)	3,95	3,66	5,03
Tegelik tööpäevade arv arve esitamise ja ühenduse katkestamise vahel, arve maksmata jätmise korral	90	75	62
Kodumajapidamise lõpptarbijate katkestamiste arv arve maksmata jätmise tõttu	31	53	58

Vaidluste lahendamine maagaasi sektoris

Vastavalt maagaasiseadusele teostab riikliku järelevalvet maagaasisektoris Konkurentsiamet. Konkurentsiamet on seadusest tulenevate ülesannete täitmisel sõltumatu ja teostab oma volitusi erapoolelt.

Konkurentsiametil on õigus saada turuosalistelt ning riigiasutustelt ja kohaliku omavalitsuse asutustelt andmeid ning siseneda kohapealseks kontrollimiseks turuosalise territooriumile, ruumidesse ja rajatistesse, tutvuda seal järelevalve teostamiseks vajalike dokumentide, muu teabe ja asjaoludega ning teha väljavõtteid, ära kirju ja koopiaid. Samuti on Konkurentsiametil õigus kontrollida gaasiettevõtja raamatupidamist ja rakendatavat hinnakujundust ning saada vajalikku teavet ettevõtja majandustegevuse kohta ning kehtestada gaasi ajutine ülekande- või jaotamisteenuse hind mitte kauemaks kui kaheks kuuks olukorras, kus ülekande- või jaotamisteenuse hind ei ole põhjendatud ning gaasiettevõtja ei järgi ameti tehtud ettekirjutust.

Konkurentsiametil on õigus sätestada tegevusloa tingimuste kaudu ettevõtjale arenduskohustus, näiteks sätestada gaasivõrgu osas investeerimiskohustus, kui ettevõtja senine tegevus ei ole taganud tarbijatele nõuetekohast gaasivarustust.

Kõikidel turuosalistel on õigus pöörduda Konkurentsiameti kui kohtuvälise kaebuste lahendaja poole. Turuosalise tegevuse või tegevusetuse peale, mis on vastuolus maagaasiseaduse või selle alusel kehtestatud õigusaktiga, võib teine turuosaline esitada kirjaliku kaebuse Konkurentsiametile, kes vaatab kaebuse läbi ja teeb selle kohta otsuse kaebuse saamisest alates 30 päeva jooksul. Kui Konkurentsiamet taotleb kaebuse lahendamiseks vajalikku teavet, võib pikendada kaebuse lahendamise tähtaega kuni 60 päevani. Turuosalistel on õigus vaidlustada Konkurentsiameti otsus halduskohtus 30 päeva jooksul alates selle kättesaamisest.

2023. aastal laekus Konkurentsiametile maagaasialaseid pöördumisi kokku 37. Peamisteks põhjusteks olid maagaasivõrgu omandiküsimused, liitumine ja maagaasi hind.